

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВОЛКОВ Ігор Миколайович

УДК 351.88:355.426:341.71

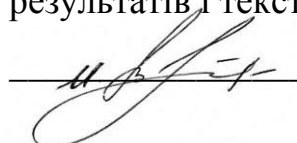
ДИСЕРТАЦІЯ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ
ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Спеціальність 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та
охорони громадського порядку

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Волков І.М.

Науковий керівник: Бєлай Сергій Вікторович, доктор наук з державного управління, професор

Харків 2021

АНОТАЦІЯ

Волков І. М. Організаційно-правовий механізм державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. – Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2021.

У дисертаційній роботі вирішено важливе й актуальне науково-прикладне завдання, яке полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних засад і розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні.

У дисертації визначено основні дефініції понятійно-термінологічного апарату, який застосовується при вивченні проблематики та в процесі практичної реалізації організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. Узагальнено головні завдання, пов'язані з виконанням державою прийнятих зобов'язань у сфері забезпечення безпеки дипломатів. З'ясовано, що підвищення ефективності такої діяльності залежить також від процесів розроблення науково обґрунтованих пропозицій та практичних рекомендацій, направлених на удосконалення процесів прийняття рішень управлінського характеру суб'єктами сектору безпеки, на які покладено реалізацію відповідних функцій і виконання завдань.

Проведено узагальнення основних потреб безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав, які розташовані на території України. Досліджено і охарактеризовано основні засади нормативно-правового забезпечення функціонування організаційно-правового механізму державного управління

забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. Систематизовано нормативно-правові акти у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій. Окреслено напрями його вдосконалення.

Проведено оцінювання стану функціонування організаційного механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій. Установлено, що діяльність представників іноземного дипломатичного корпусу потребує створення урядом країни перебування необхідних безпекових умов для їх діяльності. Запропоновано елементи організаційного механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. Основною метою його функціонування визначено створення надійної, своєчасної та достатньої системи заходів, спрямованих на забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в різних умовах суспільно-політичної обстановки у державі перебування, у тому числі й під час виникнення кризових ситуацій.

На підставі дослідження окремих питань діяльності Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ООН) здійснено аналіз окремих порушень конвенційних вимог щодо безпеки дипломатів в різних країнах. Встановлено основні ризики для безпеки таких об'єктів. Вивчено досвід організації діяльності із забезпечення безпеки дипломатичних структур США як однієї з країн, що мають найбільш розвинуті системи забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, персоналу та вищих посадових осіб держави. Встановлено, що функціонування організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення реалізується завдяки створенню і діяльності складної, багаторівневої системи державних органів та їх складових частин. Їх діяльність ґрунтується на розподілі функцій та завдань між різними структурними підрозділами апарату державного управління з метою їх деталізації. Організація, координація та контроль здійснюються центральним органом державної влади, як єдиним центром формування державної політики у цій сфері.

Запропоновано заходи з підвищення ефективності підготовки організаційної складової забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій. Визначено складові процесу прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення. Сформульовано й обґрунтовано окремі стратегічні напрями розвитку організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

Запропоновано стратегічні напрями розвитку і вдосконалення організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки дипломатичних структур в Україні. Зазначено про доцільність подальшого впровадження та вдосконалення системи стратегічного планування розвитку суб'єктів забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення на основі їх спроможностей і впровадження універсальних протоколів реагування на кризові ситуації поблизу об'єктів дипломатичного призначення та відновлення з урахуванням рекомендацій країн-партнерів Європейського Союзу та НАТО.

У першому розділі роботи досліджено сутність, функції та завдання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, наведено основні поняття та визначення, які використовуються в цій сфері, вивчені сутність та роль державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, у тому числі і в умовах кризових ситуацій. Узагальнено основні безпекові потреби об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав, які розташовані на території України. Систематизовано основні поняття, які визначають сутність, функції та завдання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення. Надано вичерпний перелік основних об'єктів дипломатичного призначення, стосовно яких можуть здійснюватись заходи забезпечення безпеки.

Доведено, що питання державного регулювання службово-бойової діяльності суб'єктів забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій пов'язані з визначенням форм, методів і способів охорони дипломатичних представництв в умовах дії правового режиму

надзвичайного стану або у разі виникнення надзвичайних ситуацій, що створюють загрози безпеці таких об'єктів, потребують подальшого розвитку, конкретизації та систематизації. Метою такої діяльності має стати вдосконалення системи нормативно-правових приписів, спрямоване на деталізацію порядку, форм та способів дій системи військового управління як складової частини більш загальної системи державного управління.

У другому розділі роботи проведено аналіз правового забезпечення управління діяльністю у сфері безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, проаналізовано організаційний механізм державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні та здійснено адаптацію міжнародного досвіду у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур. Систематизовано нормативно-правові акти, які здійснюють регулятивний вплив на функціонування організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій.

Проведено аналіз окремих кризових ситуацій, які виникали поблизу об'єктів дипломатичного призначення, розташованих в Україні, і які були наслідком протестних акцій активно налаштованих громадян України. Встановлено спільні ознаки таких акцій, етапи їх проведення, характерні риси. Загалом, акції можна поділити на чотири етапи залежно від характеру дій мітингувальників.

У третьому розділі роботи розкрито особливості підготовки організаційної складової системи забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, аргументовано реалізацію заходів організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в місцях компактного перебування дипломатичного персоналу у разі виникнення загроз та обґрунтовано стратегічні напрями розвитку організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки дипломатичних структур в Україні.

Досліджено сутність і роль державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій та

організаційно-правовий механізм державного управління у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення. Реалізацією заходів організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення у разі виникнення загроз запропоновано функціональну модель механізмів державного управління системою забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, у тому числі й в умовах кризових ситуацій.

Ключові слова: державне управління, механізм державного управління, правовий режим, надзвичайний стан, кризова ситуація, службово-бойова діяльність, охорона, дипломатичні представництва, консульські установи, забезпечення безпеки, сектор безпеки і оборони.

SUMMARY

Volkov, I. Organizational and legal mechanism of state governance for security of diplomatic objects in Ukraine. – Manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of sciences of public administration in the specialty 25.00.05 – Public Administration of State Security and Enforcement of Public Order. National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkov, 2021.

The dissertation solves an important and relevant scientific and applied task, which is to scientifically substantiate the theoretical foundations and develop practical recommendations for improving the organizational and legal mechanism of state management to ensure the security of foreign diplomatic missions in Ukraine.

The dissertation identifies the main definitions of the conceptual and terminological apparatus used in the study of issues and in the process of practical implementation of the organizational and legal mechanism of state management of security of diplomatic facilities in Ukraine. The main tasks related to the implementation of the state's obligations in the field of ensuring the security of

diplomats are summarized. It was found that improving the efficiency of such activities also depends on the processes of developing scientifically sound proposals and practical recommendations aimed at improving the decision-making processes of management nature by the security sector, which are responsible for the implementation of relevant functions and tasks.

The basic security needs of diplomatic facilities of foreign states located on the territory of Ukraine have been generalized. The basic principles of normative-legal maintenance of functioning of organizational-legal mechanism of the state management of maintenance of safety of objects of diplomatic appointment in Ukraine are investigated and characterized. Regulated legal acts in the field of security of diplomatic facilities in Ukraine in crisis situations. The directions of its improvement are outlined.

An assessment of the state of functioning of the organizational mechanism for ensuring the security of diplomatic facilities in Ukraine in crisis situations. It has been established that the activities of representatives of the foreign diplomatic corps require the creation by the government of the host country of the necessary security conditions for their activities. Elements of the organizational mechanism of state management to ensure the security of diplomatic facilities in Ukraine are proposed. The main purpose of its operation is to create a reliable, timely and sufficient system of measures aimed at ensuring the security of diplomatic facilities in various socio-political conditions in the host country, including during emergencies.

Based on a study of certain issues related to the activities of the United Nations General Assembly (UN), an analysis of individual violations of the Convention requirements for the security of diplomats in different countries. The main risks to the security of such facilities have been identified. The experience of organizing activities to ensure the security of US diplomatic structures as one of the countries with the most developed security systems for diplomatic facilities, personnel and senior government officials has been studied. It is established that the functioning of the organizational and legal mechanism of state management of security of diplomatic facilities is realized through the creation and operation of a complex, multilevel system of state bodies and their components. Their activity is based on the distribution of functions and tasks

between different structural units of the state administration in order to detail them. Organization, coordination and control are carried out by the central body of state power, as the only center for the formation of state policy in this area.

Measures to increase the efficiency of training the organizational component of ensuring the security of diplomatic facilities in Ukraine in crisis situations are proposed. The components of the management decision-making process in the field of security of diplomatic facilities have been identified. Some strategic directions of development of the organizational and legal mechanism of the state management of security of objects of diplomatic appointment in Ukraine are formulated and substantiated.

Strategic directions of development and improvement of the organizational and legal mechanism of the state management of security of diplomatic structures in Ukraine are offered. The expediency of further implementation and improvement of the system of strategic planning for the development of security entities on the basis of their capabilities and implementation of universal protocols for crisis response near diplomatic facilities and recovery, taking into account the recommendations of European Union partner countries and NATO.

The first section examines the essence, functions and tasks of ensuring the security of diplomatic facilities, presents the basic concepts and definitions used in this area, studied the nature and role of public administration of security of diplomatic facilities in Ukraine, including in crisis situations. The basic security needs of diplomatic facilities of foreign states located on the territory of Ukraine are generalized. The basic concepts that define the essence, functions and tasks of ensuring the security of diplomatic facilities are systematized. An exhaustive list of the main diplomatic objects for which security measures can be taken is provided.

It is proved that the issues of state regulation of service and combat activity of subjects of ensuring security of diplomatic objects in crisis situations are connected with definition of forms, methods and ways of protection of diplomatic missions in the conditions of legal regime of state of emergency, which pose a threat to the security of such facilities, require further development, specification and systematization. The purpose of such activities should be to improve the system of regulations, aimed at

detailing the procedure, forms and methods of action of the military administration system as part of a more general system of public administration.

The second section analyzes the legal support of diplomatic security activities in Ukraine, analyzes the organizational mechanism of state security management of diplomatic facilities in Ukraine and adapts international experience in the security of diplomatic structures. Regulated legal acts that have a regulatory impact on the functioning of the organizational and legal mechanism of state management of security of diplomatic facilities in Ukraine in crisis situations.

An analysis of some crisis situations that arose near diplomatic facilities located in Ukraine, and which were the result of protests by active citizens of Ukraine. The common features of such actions, stages of their carrying out, characteristic features are established. In general, actions can be divided into four stages depending on the nature of the protesters' actions.

The third section reveals the peculiarities of training the organizational component of security of diplomatic facilities in Ukraine, argues the implementation of measures of organizational and legal mechanism of state management of security of diplomatic facilities in places of compact stay of diplomatic personnel in case of threats and substantiates strategic directions development of the organizational and legal mechanism of state management to ensure the security of diplomatic structures in Ukraine.

The essence and role of public administration to ensure the security of diplomatic facilities in Ukraine in crisis situations and the organizational and legal mechanism of public administration in the field of security of diplomatic facilities are studied. The implementation of measures of the organizational and legal mechanism of state management of security of diplomatic facilities in case of threats proposed a functional model of mechanisms of public administration of security of diplomatic facilities, including in crisis situations.

Keywords: public administration, public administration mechanism, legal regime, state of emergency, crisis situation, service and combat activities, security, diplomatic missions, consular offices, security and defense sector.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Волков І. М. Сутність та роль державного регулювання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 10. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua>.

2. Волков І. М. Охорона дипломатичних представництв підрозділами Національної гвардії України: напрями вдосконалення організаційно-правового механізму державного регулювання. *Честь і закон*. 2020. № 2 (73). С. 92–98.

3. Волков І. М. Реалізація заходів організаційно-правового механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні в умовах кризових ситуацій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 17-18. С. 129–136.

4. Волков І. М. Міжнародний досвід у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур: аналіз організаційно-правового механізму. *Честь і закон*. 2020. №3 (74). С. 58–65.

5. Белай С. В., Волков І. М. Стратегічні напрями удосконалення організаційно-правового механізму забезпечення безпеки дипломатичних структур в Україні в умовах кризових ситуацій. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2020. № 2 (13). С. 514–528.

Особистий внесок автора: досліджено наукові підходи до визначення поняття «стратегічне планування» і сформовано стратегічні напрями вдосконалення організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки дипломатичних структур в Україні.

6. Волков І. М., Белай С. В. Функціональна модель механізмів державного управління системою забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного

призначення. *Честь і закон*. 2020. № 4 (75). С. 39–48.

Особистий внесок автора: розроблено функціональну модель механізмів державного управління системою забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

7. Volkov, Ihor Organizational mechanism for ensuring the security of facilities of diplomatic purpose of foreign states in Ukraine in conditions of crisis. *East Journal of Security Studies*. 2019. T. 4 Vol. 1. Pp. 223–238.

8. Волков І. М., Перепадя В. І. Актуальні питання правового регулювання процесу виконання Національною гвардією України завдань з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки під час масових заходів та у ході припинення масових заворушень. *Честь і закон*. 2018. № 4 (67). С. 103–109.

Особистий внесок автора: проведено аналіз зарубіжного досвіду та чинних нормативно-правових актів України у сфері виконання Національною гвардією України завдань під час виникнення кризових ситуацій соціального характеру.

9. Волков І. М., Сутюшев Т. А. Організація системи охорони об'єктів дипломатичного призначення в умовах виникнення загроз їх безпеці. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2019. № 2 (35). С. 163–170.

Особистий внесок автора: розроблено варіант організації системи забезпечення безпеки стаціонарного об'єкту дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій.

10. Сутюшев Т. А., Волков І. М. Спосіб переходу від охорони місць компактного перебування дипломатичного персоналу до евакуації у разі реалізації загроз його безпеці. *Збірник наукових праць Харківського Національного університету Повітряних Сил*. 2019. № 2 (60). С. 159–164.

Особистий внесок автора: запропоновано спосіб реалізації організаційного механізму забезпечення безпеки об'єкту дипломатичного призначення під час переходу від охорони місця його перебування до евакуації.

11. Волков І. М., Перепадя В. І. Аналіз наукових підходів до визначення поняття правового захисту в контексті службової діяльності військовослужбовців

Національної гвардії України. *Честь і закон*. 2019. № 2 (69). С. 79–86.

Особистий внесок автора: проведено аналіз наукових підходів до визначення поняття «правовий захист» під час виконання службових завдань в умовах кризових ситуацій соціального характеру.

12. Волков І. М., Олещенко О. А., Перепадя В. І. Правове регулювання діяльності Національної гвардії України при створенні військового командування в умовах надзвичайного стану. *Честь і закон*. 2019. № 3 (70). С. 76–84.

Особистий внесок автора: проведено аналіз нормативно-правових актів, які регулюють діяльність Національної гвардії України у взаємодії з іншими складовими сектору безпеки і оборони держави; викладено пропозиції з удосконалення нормативного регулювання такої діяльності.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

13. Волков І. М. Охорона дипломатичних представництв підрозділами НГУ: нормативне регулювання та напрями його вдосконалення. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. п'ятої Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 13-14 верес. 2018 р. Одеса : Військова академія (м. Одеса), 2018. С. 27, 28.

14. Волков І. М. Правове регулювання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні в умовах кризових ситуацій. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 24-25 листоп. 2020 р. Запоріжжя : Запорізька міська ГО «Істина», 2020. С. 52–55.

15. Волков І. М. Особливості підготовки організаційної складової забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф.,

м. Одеса, 10-11 верес. 2020 р. Одеса : Військова академія (м. Одеса), 2020. С. 140–141.

16. Бєлай С. В., Волков І. М. Сутність, функції та завдання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в загальній системі національної безпеки держави. *Криза сучасної системи безпеки: у пошуках нового міжнародного порядку* : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Львів, 25 верес. 2020 р. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 12–16.

Особистий внесок автора: проведено узагальнення сутності, функцій та основних завдань, які є складовою частиною організаційно-правового механізму державного управління у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав.

17. Бєлай С. В., Волков І. М. Забезпечення безпеки дипломатичних структур в Україні в умовах кризових ситуацій: пошук стратегічних напрямів удосконалення організаційно-правового механізму. *Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 26 листоп. 2020 р. Київ : Ін-т УДО України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2020. С. 143–145.

Особистий внесок автора: проведено апробацію напрямів удосконалення організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав, розташованих в Україні.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ.....	26
1.1. Сутність, функції та завдання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення.....	26
1.2. Основні поняття та визначення в сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення.....	49
1.3. Сутність та роль державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.....	72
Висновки першого розділу.....	85
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ	89
2.1. Правове забезпечення управління діяльністю у сфері безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.....	89
2.2. Організаційний механізм державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні....	113
2.3. Адаптація міжнародного досвіду у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур.....	130
Висновки до другого розділу.....	141
РОЗДІЛ III. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ	145

3.1. Особливості підготовки організаційної складової забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.....	145
3.2. Реалізація заходів із забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в місцях компактного перебування дипломатичного персоналу у разі виникнення загроз.....	158
3.3. Стратегічні напрями розвитку організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки дипломатичних структур в Україні.....	166
Висновки до третього розділу.....	175
ВИСНОВКИ.....	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	182
ДОДАТКИ.....	207

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГУ НГУ	–	Головне управління Національної гвардії України
ДПСУ	–	Державна прикордонна служба України
ДСНС	–	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ЗМІ	–	засоби масової інформації
ЗСУ	–	Збройні сили України
ІТЗО	–	інженерно-технічні засоби охорони
КПП	–	контрольно-пропускний пункт
МВС	–	Міністерство внутрішніх справ
МЗС	–	Міністерство закордонних справ
МОУ	–	Міністерство оборони України
НА НГУ	–	Національна академія Національної гвардії України
НАТО	–	Організація Північноатлантичного договору
НГУ	–	Національна гвардія України
НПУ	–	Національна поліція України
ОБСЄ	–	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОГП	–	охорона громадського порядку
ОДПКУ	–	охорона дипломатичних представництв і консульських установ
ООН	–	Організація Об'єднаних Націй
ППД	–	пункт постійної дислокації
РБ ООН	–	Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй
РНБО	–	Рада національної безпеки і оборони України
РСЗВ	–	ракетна система залпового вогню
РФ	–	Російська Федерація
СБД	–	службово-бойова діяльність
СБЗ	–	службово-бойові завдання
СБУ	–	Служба безпеки України
ФДС	–	Федеральна Державна Служба Лівану

ВСТУП

Актуальність теми. Забезпечення безпеки дипломатів та інших представників дипломатичних місій іноземних держав, розташованих на території України, набуває дедалі більш важливого значення як одне з нагальних питань міждержавного співробітництва. Це зумовлено насамперед складними геополітичними процесами, які викликають зростання напруження у міждержавних відносинах, підвищенням рівня терористичної загрози у всьому світу, веденням Україною бойових дій в умовах протистояння зовнішній збройній агресії. Ефективне здійснення функцій, що покладені на дипломатичний корпус, можливе лише у разі створення належних організаційно-правових умов діяльності. Їх складником є забезпечення безпеки персоналу та об'єктів дипломатичного призначення в різних умовах обстановки, у тому числі й у разі виникнення кризових ситуацій будь-якої спрямованості.

Ратифікувавши Віденську конвенцію про дипломатичні зносини 1961 р., Віденську конвенцію про консульські зносини 1963 р., Віденську конвенцію про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які належать до персоналу дипломатичних місій 1973 р. та деякі інші, Україна прийняла на себе міжнародні зобов'язання щодо створення належних умов для діяльності об'єктів дипломатичного призначення на своїй території.

Нагальна потреба у забезпеченні безпеки дипломатичних місій і консульських установ іноземних держав, які здійснюють свою діяльність на території України в умовах існування реальних терористичних загроз, численних акцій протестної спрямованості та загроз інших кризових ситуацій, покладають на нашу державу як країну перебування та на її органи влади підвищену відповідальність. Посадові особи і решта уповноваженого персоналу таких органів зобов'язані приділяти належну увагу і постійно вдосконалювати діяльність з ідентифікації можливих ризиків, планування та організації систем охорони об'єктів, а також удосконалювати організаційно-правовий механізм

державного управління забезпеченням їх безпеки.

Доцільно зазначити, що представники наукової спільноти вивчали окремі питання в цій галузі суспільних відносин. Проблеми державного управління, планування та прогнозування у сфері безпеки об'єктів дипломатичного призначення вивчали такі науковці, як В. Воробйов, В. Галай, С. Гречанюк, В. Довгань, О. Конопляник, С. Санніков, С. Харченко та інші. Наукові дослідження міжнародно-правових та дипломатичних відносин проводили вчені Т. Биркович, Е. Денза, Ю. Дьомін, В. Кардашев, В. Репецький, М. Хардита інші. Організацію і виконання функцій забезпечення безпеки державних інституцій різними суб'єктами системи державного управління вивчали такі науковці, як В. Говоруха, В. Горник, В. Дзюндзюк, С. Домбровська, В. Копанчук, Ю. Корецький, М. Латинін, А. Помаза-Пономаренко, А. Рубан, Г. Ситник та інші. Завдання, порядок, прийоми та способи застосування сил безпеки в умовах виникнення кризових ситуацій, що становлять загрозу об'єктам дипломатичного призначення досліджували у своїх наукових працях С. Белай, О. Бондаренко, С. Годлевський, О. Лавніченко, Т. Сутюшев, О. Шмаков та інші.

Науковці зробили значний внесок у дослідження проблем державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення, однак вони вивчали окремі питання реагування на загрози безпеці об'єктів дипломатичного призначення. Комплексного ж дослідження розвитку організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, зокрема, в умовах кризових ситуацій, не проводилося, що зумовило вибір теми та її актуальність. Зазначені питання потребують проведення окремого дисертаційного дослідження і розроблення відповідних теоретичних та практичних рекомендацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з планами наукових досліджень: Національної академії Національної гвардії України (НА НГУ), зокрема «Розрахунок та обґрунтування необхідної чисельності сил та засобів для здійснення охорони місць компактного перебування членів дипломатичного персоналу у разі їх

евакуації, а також при супроводженні колон з персоналом та вантажем дипломатичних представництв, що евакуюються» (держ. реєстр. № 0118U006354), особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні наукових підходів до вдосконалення організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, а також Національного університету цивільного захисту України – «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (держ. реєстр. № 0112U002587), особистий внесок автора полягає в удосконаленні правових засад демократичного цивільного контролю у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є наукове обґрунтування теоретичних засад і надання практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, у тому числі в умовах кризових ситуацій.

Для досягнення мети дослідження були поставлені такі *завдання*:

- охарактеризувати функції та завдання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення;
- розкрити сутність та роль державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні;
- здійснити аналіз правового забезпечення державного управління діяльністю у сфері безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, у тому числі в умовах кризових ситуацій;
- оцінити стан функціонування організаційного механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій;
- запропонувати підхід до адаптації міжнародного досвіду у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур;
- обґрунтувати організаційну складову системи забезпечення безпеки

об'єктів дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій;

– сформувані стратегічні напрями розвитку організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки дипломатичних структур в Україні.

Об'єкт дослідження – державне управління у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні.

Предмет дослідження – організаційно-правовий механізм державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

Методи дослідження. Дисертаційна робота ґрунтується на використанні загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Гіпотетично-дедуктивний метод застосовано для розкриття змісту і сутності поняття «організаційно-правовий механізм державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні». Метод структурно-функціонального аналізу використано для з'ясування сучасних тенденцій щодо підготовки, планування та виконання заходів, пов'язаних із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. Метод узагальнення і порівняння застосовано для оцінювання сучасного стану організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні та оцінювання можливостей адаптації міжнародного досвіду в цій сфері. Процесний підхід використано для обґрунтування структури організаційно-правового механізму державного управління під час реалізації заходів забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій. Застосування методів аналізу та синтезу дало змогу розробити практичні рекомендації з удосконалення механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

Інформаційно-аналітичною основою дисертаційної роботи є міжнародні договори, ратифіковані Україною у встановленому порядку, норми національного законодавства та підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють питання,

пов'язані із забезпеченням безпеки дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав, розташованих на території України; наукові напрацювання вітчизняних та зарубіжних дослідників; статистичні дані органів державної влади; матеріали інформаційного характеру загального доступу; власні авторські дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних засад і розробленні практичних рекомендацій щодо вирішення проблемних завдань функціонування і розвитку організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

Найбільш суттєві результати дисертаційного дослідження, які вирізняються науковою новизною, полягають у тому, що:

уперше:

– аргументовано засади розвитку державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, які полягають в обґрунтуванні організаційно-правового механізму державного управління, загальний концепт яких зумовлює необхідність застосування інноваційних підходів до правового й організаційного забезпечення державного управління в зазначеній сфері шляхом розроблення стратегічних напрямів розвитку, впровадження універсальних протоколів реагування на кризові ситуації для своєчасного планування дій в різних умовах обстановки на об'єктах дипломатичного призначення, планування та узгодження порядку міжвідомчої взаємодії складових сектору безпеки, всебічної підготовки сил та засобів, а також адаптацією міжнародного досвіду такої діяльності;

удосконалено:

– наукові підходи розвитку правового забезпечення державного управління діяльністю у сфері безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій, які дають змогу ефективно застосовувати засоби правового впливу на суспільні відносини у сфері охорони об'єктів дипломатичного призначення, визначити місце і роль потрібного юридичного

засобу у забезпеченні безпеки об'єктів дипломатичного призначення для вдосконалення вітчизняного законодавства стосовно спільного реагування складових сектору безпеки і оборони на загрози терористичного характеру відповідно до вимог міжнародних нормативно-правових актів;

– організаційну складову державного управління системою забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій на основі аналізу окремих кризових ситуацій, які виникали поблизу об'єктів дипломатичного призначення, розташованих в Україні, і були наслідком протестних акцій активно налаштованих громадян України для встановлення спільних ознак таких акцій, етапів їх проведення (організаційний, несилового психологічного впливу, силового впливу, завершальний), характерних рис для розроблення варіанта організації системи забезпечення безпеки стаціонарного об'єкта дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій у відриві від місця розташування пункту постійної дислокації військової частини;

– стратегічні напрями розвитку організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки дипломатичних структур в Україні, якими є: розроблення довготривалих стратегій (концепцій) розвитку складових сектору безпеки і оборони України; подальше впровадження і вдосконалення системи стратегічного планування розвитку суб'єктів забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення; впровадження універсальних протоколів реагування на кризові ситуації; забезпечення прийняття участі у процесах стратегічного планування розвитку складових сектору безпеки і оборони; періодичне уточнення завдань суб'єктам забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення; розвиток спроможностей усіх складових сектору безпеки і оборони; підтримання належного рівня і вдосконалення інформаційно-аналітичної роботи різних суб'єктів забезпечення безпеки;

дістали подальшого розвитку:

– тлумачення сутності та ролі державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні шляхом обґрунтування функціональної моделі механізмів державного управління системою забезпечення

безпеки об'єктів дипломатичного призначення, яка сформована на підставі визначених конвенційних обов'язків країни перебування та з урахуванням ідентифікованих загроз безпеці об'єкта, що зумовлює подальшу спрямованість функціонування організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки;

– дослідження функцій і завдань забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення та визначення сутності поняття «механізми державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій» як сукупності заходів (правових, організаційних, превентивних тощо), виражених у прийнятих рішеннях, застосованих важелях, стимулах, методах, процесах, за допомогою яких уповноважені суб'єкти державного управління здійснюють вплив на сферу забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення з метою підтримання стану їх захищеності від несанкціонованих випадкових чи навмисних дій будь-яких осіб, від втручання в їх санкціоновану діяльність будь-яким способом або здійснення на неї протиправного впливу будь-яким способом під час війни, стихійного лиха або інших кризових ситуацій на таких об'єктах чи у безпосередній близькості від них;

– адаптація міжнародного досвіду у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур на основі дослідження окремих питань діяльності Генеральної Асамблеї ООН у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, аналізу порушень конвенційних вимог щодо безпеки дипломатів в окремих країнах перебування, а також вивчення досвіду організації діяльності із забезпечення безпеки дипломатичних структур Сполучених Штатів Америки (США) як однієї з країн, система забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, персоналу та вищих посадових осіб держави якої набула найбільшого розвитку та підтвердила свою ефективність на практиці.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних засади і розробленні

практичних рекомендацій щодо вирішення проблемних завдань функціонування і розвитку механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, у тому числі в умовах кризових ситуацій. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційної роботи були враховані та використовуються (Додаток А):

– у практичній діяльності Департаменту оборонної, мобілізаційної роботи та взаємодії з правоохоронними органами Харківської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження від 03.11.2020 № 01-12/1576);

– у службово-бойовій діяльності й індивідуальній та колективній професійній підготовці особового складу військової частини 3005 Східного оперативного-територіального об'єднання Національної гвардії України, яка, зокрема, виконує завдання з охорони дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав в Україні (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 28.10.2020);

– у навчальному процесі Національної академії Національної гвардії України на кафедрі тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету під час підготовки курсантів за дисципліною «Службово-бойова діяльність підрозділів Національної гвардії України» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 11.11.2020);

– в освітньому процесі Інституту Управління державної охорони України Київського Національного університету імені Тараса Шевченка на другому магістерському рівні під час викладання дисциплін «Організація та забезпечення охорони об'єктів» та «Організація та забезпечення безпеки фізичних осіб» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 16.11.2020).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, що містить авторське розуміння і визначення організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні та шляхів його подальшого вдосконалення. Наукові результати і висновки, обґрунтовані та викладені у дисертації, одержані автором особисто. У наукових працях,

опублікованих у співавторстві, внесок автора конкретизовано у списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на таких науково-комунікативних заходах, як: п'ята Всеукраїнська науково-практична конференція «Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи» (м. Одеса, 2018); Міжнародна науково-практична конференція «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 2020); Міжнародна науково-практична конференція «Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи» (м. Одеса, 2020); Міжнародна наукова конференція «Криза сучасної системи безпеки: у пошуках нового міжнародного порядку» (м. Львів, 2020); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави» (м. Київ, 2020).

Публікації. Матеріали дисертаційної роботи викладено у 17 публікаціях, зокрема це: 7 статей (із них 6 – у вітчизняних наукових фахових виданнях з державного управління та 1 – у міжнародному спеціалізованому виданні за напрямком) та 5 статей – в інших наукових вітчизняних фахових виданнях, а також 5 тез доповідей у збірниках матеріалів наукових форумів. Сукупний обсяг публікацій складає 4,9 авт. арк.

Структуру роботи зумовили поставлені завдання. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг роботи становить 216 с., із них 181 с. – основний текст. Дисертація містить 5 рисунків, 2 таблиці та 2 додатки. Список використаних джерел включає 216 найменувань, що розміщені на 25 сторінках.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність, функції та завдання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення

Наприкінці двадцятого і на початку двадцять першого століття відбулись кардинальні зміни у побудові світового порядку. Окремі країни, які відігравали важливі ролі на міжнародній арені, зникли зі Світової мапи. На їх місці з'явилися нові держави, які здобули свою незалежність, територіальну цілісність і самостійність. При цьому кількість невирішених проблем міжнародного характеру з часом не зменшилась, а тільки зростає. Зміни, що відбуваються у Світі викликають численні катаклізми у міжнародних і соціально-політичних відносинах. Загрозами миру і стабільності окремих держав, а у деяких випадках і цілих регіонів, стали боротьба за можливість домінування в різних сферах міждержавних відносин, як політичного так і економічного характеру; виникнення регіональних збройних конфліктів; діяльність терористичних організацій; слабо контрольовані міграційні процеси; боротьба за ресурси, шляхи їх транспортування, ринки збуту продукції та інші фактори.

Великий вплив на розвиток політики світового порядку здійснює глобалізм, як результат світового індустріального розвитку. Глобалізація, як загальний глобальний обмін (*general global interchange*), веде до розподілу країн, соціальних груп, а також людей на тих, що приймають участь у певних процесах (політичних, економічних, соціальних, тощо) і на тих, що не мають до них доступу по ряду причин. При цьому відбувається поляризація суспільств та їх складових, яка викликає появу зон напруженості, що потребують від різних державних структур своєчасного та адекватного регуляторного впливу. Необхідність своєчасного та

дієвого врегулювання протиріч, що є причинами виникнення таких напружень у міждержавних відносинах, без застосування насильницьких способів, зумовлює зростання ролі і значення дипломатичного корпусу, який виконує спеціальні завдання у сфері діяльності держави, пов'язані із зовнішньою політикою.

Конституція України визначає головною спрямованістю державної зовнішньої політики забезпечення своїх національних інтересів і національної безпеки. Шляхом досягнення цієї мети повинно стати «забезпечення підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права» [1, ст.18]. Налагодження такого співробітництва в більшій мірі стає можливим завдяки професійній діяльності дипломатичного корпусу, як спеціальної системи, створеної державою. У складних умовах суспільно-політичної обстановки дипломати покликані знаходити ефективні компромісні рішення виникаючих проблем міжнародного характеру. Вони повинні надавати президентам країн та їх урядам зважені та правильні пропозиції, які б допомогли розблокувати конфліктні ситуації у міждержавних відносинах та попередити можливі негативні варіанти розвитку подій.

Діяльність держави, в особі її уповноважених суб'єктів, пов'язана з забезпеченням безпеки різного роду об'єктів дипломатичного призначення (дипломатів, інших представників дипломатичних установ іноземних держав, їх майна, та ін.), акредитованих в Україні, в теперішній час є одним з важливих і актуальних питань. Перш за все це обумовлено необхідністю створення належних умов діяльності дипломатичного корпусу у складній геополітичній обстановці та в умовах загострення внутрішніх протиріч в державі. Негативний вплив на безпеку дипломатів здійснюють також численні збройні конфлікти, як внутрішні, так і міжнародного характеру. До їх числа можна віднести анексію Російською Федерацією Автономної республіки Крим та бойові дії, викликані зовнішньою збройною агресією в окремих районах Донецької і Луганської областей. Разом з цим не слід забувати про зростання терористичних загроз і транснаціональної злочинності та пов'язаних з ними ризиків для дипломатичного корпусу.

Ще за часів існування Радянського Союзу, Україною була ратифікована низка документів міжнародно-правового характеру, які регламентують відносини у сфері дипломатичної діяльності. До них можна віднести Віденську конвенцію про дипломатичні зносини 1961 р. [2], Віденську конвенцію про консульські зносини 1963 р. [3], Віденську конвенцію про спеціальні місії 1969 р. [4], Віденську конвенцію про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які належать до персоналу дипломатичних місій 1973 р. [5], Віденську конвенцію про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р. [6]. Зі здобуттям незалежності, Україною були підтвержені всі прийняті міжнародні конвенційні зобов'язання, пов'язані із створенням належних умов діяльності дипломатичних об'єктів на її території, у тому числі пов'язаних і з забезпеченням їх безпеки.

Повноваження органів державної влади, які здійснюють діяльність із забезпечення національної безпеки і оборони встановлюються і розмежовуються Законом України «Про національну безпеку України» [7]. Ним закладається фундамент державної політики в цій сфері. Запроваджуються інтеграційні процеси між державною політикою і процедурами владних державних та інших органів, які призначені для вирішення питань, пов'язаних із національною безпекою та обороною держави.

До складу органів державної влади, що утворюють сектор безпеки і оборони України, разом з багатьма силовими структурами входить і Національна гвардія України (НГУ).

Відповідно до закону України «Про Національну гвардію України» [8, ст.2] охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав та представництв міжнародних організацій в Україні є однією з основних функцій НГУ. У розрізі процесу виконання НГУ цих завдань подальшого розвитку потребують окремі аспекти функціонування організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, зокрема форми, способи, порядок застосування сил та засобів, тощо.

Адміністративно-правові аспекти державного регулювання діяльності НГУ, пов'язаної з охороною її підрозділами дипломатичних представництв іноземних держав висвітлювались в дослідженні, авторами якого є О. С. Конопляник, С. К. Гречанюк, В. О. Галай [9]. Удосконалення механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують державній безпеці України розглядалися, С. В. Белаєм та О. Г. Бондаренко [10]. Теоретико-методологічні засади обґрунтування організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України досліджували Р. В. Кізян та С. В. Белаї [11]. Питання удосконалення інформаційної безпеки діяльності органів дипломатичної служби України вивчались В. І. Довганем та С. О. Харченко [12]. Дослідження систем охорони об'єктів, зокрема й дипломатичного призначення здійснювались при проведенні науково-дослідної роботи [13]. Проблематика, пов'язана із створенням безпечних умов функціонування дипломатичних і консульських структур іноземних держав в Україні, у розрізі здійснення службово-бойової діяльності НГУ висвітлювалось у [14]. У зазначених дослідженнях, особливе місце було приділено суб'єктам забезпечення національної безпеки, що здійснюють охорони об'єктів дипломатичного призначення.

Слід відзначити, що наша держава приділяла велику увагу сфері безпеки та розвитку міждержавного співробітництва протягом всього часу її існування. Проголошенням 24 серпня 1991 року незалежності України та створенням самостійної української держави УКРАЇНИ, була відкрита наступна сторінка нашої новітньої історії. Правовим фундаментом процесу державотворення і підставою для ухвалення Акту проголошення незалежності України [15] стала Декларація про державний суверенітет України [16], яка закріпила головні засади побудови української держави, її політичного та економічного устрою. Окремими розділами Декларації були зазначені правові норми, які визначали підходи до формування політики зовнішньої та внутрішньої безпеки, а також міжнародних відносин. Зазначалося про визнання Україною переваги загальнолюдських цінностей над іншими та пріоритету загальноприйнятних міжнародних правових норм перед нормами внутрішнього права держави. Декларувалась рівноправність

у міжнародному спілкуванні з метою сприяння зміцненню загального миру і міжнародної безпеки.

Формування напрямків розвитку та реалізації зовнішньої політики завжди було пріоритетом діяльності уряду нашої держави. Її основна мета полягає у забезпеченні міцних і конструктивних міждержавних відносин, добросусідських відносин з різними країнами не залежно від рівня їх розвитку, превалуючої релігії та багатьох інших особливостей. Основою таких відносин визначаються національні інтереси України. При цьому керівництво нашої держави чітко усвідомлювало, що процес її становлення проходить в складних умовах кардинальних політичних, економічних і історичних змін суспільства та міжнародних відносин.

Після проголошення незалежності, нова українська держава одразу почала формування основних завдань і пріоритетів своєї зовнішньополітичної діяльності. Одним з нормативних документів, який був прийнятий вищим законодавчим органом держави в цій сфері стала постанова від 02 липня 1993 року «Про Основні напрями зовнішньої політики України» [17]. Визначення напрямів розвитку здійснювалось на основі аналізу міжнародних процесів, які домінували на той час у світі. Вони характеризувались створенням нових суверенних держав, зміною балансу сил на світовій арені, пов'язаних з перерозподілом і зміщенням центрів сили. Суттєвий вплив на них здійснювало тимчасове зникнення протистояння у ідеологічній і військово-політичній сферах міждержавних відносин в Європейському просторі, що було пов'язано з розпадом Радянського Союзу, та інші фактори. До уваги одночасно приймалися і сприятливе геополітичне положення України, її культура, традиції, історичний досвід, багатство природних ресурсів, потужні науковий і науково-технічний потенціали, стан розвитку економіки, високий рівень освіченості та інтелектуальності населення. Всі ці фактори вказували на наявність у України реальних можливостей стати впливовою світовою державою шляхом повномасштабної і активної інтеграції її до міжнародного співтовариства.

Базовою вимогою до національної зовнішньої політики встановлювалось

повне й ефективне забезпечення національних інтересів нашої держави. Запроваджувався принцип неподільності міжнародного миру і міжнародної безпеки. Його основна сутність полягає у тому, що будь-які загрози національній безпеці будь-якої держави становлять загрозу світовій (регіональній) безпеці і мирному існуванню всього світового співтовариства.

Від моменту прийняття і проголошення Декларації Про державний суверенітет України минуло не мало часу. У внутрішньому і зовнішньому житті нашої держави відбулось багато подій. В залежності від обставин, що склалися, змінювались і пріоритети української політики, як внутрішньої так і зовнішньої.

В теперішній час їх основні засади викладені у законі України від 01 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [18]. Як і раніше, презюмується принцип пріоритетності національних інтересів України. При цьому формування зовнішньої політики відбувається з дотриманням законодавчо встановлених принципів. До їх числа входять наступні:

- суверенної рівності держав;
- утримання від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої іноземної держави;
- поваги до територіальної цілісності іноземних держав та непорушності державних кордонів; застосування мирних засобів при вирішенні міжнародних спорів;
- поваги до прав людини та її основоположних свобод;
- неутручання у внутрішні справи держав;
- взаємовигідного співробітництва між державами;
- сумлінного виконання взятих на себе зобов'язань міжнародного характеру;
- пріоритету загальновизнаних принципів і норм міжнародного права перед нормами і принципами національного права;
- застосування Збройних Сил України (ЗСУ) лише у випадках збройної агресії проти України, інших збройних посягань на територіальну цілісність і недоторканність її міжнародно визнаних кордонів, боротьби з міжнародним

тероризмом та піратством, або в інших випадках, передбачених міжнародними договорами України, ратифікованими у встановленому порядку;

– застосування міжнародних санкцій, контрзаходів та заходів дипломатичного захисту відповідно до норм міжнародного права у випадках міжнародних протиправних діянь проти України, її громадян і юридичних осіб;

– своєчасності та адекватності заходів, направлених на захист національних інтересів від реальних та ймовірних загроз Україні, її громадянам.

Типологізація національних інтересів України у сфері міжнародних відносин була частиною предмету дисертаційного дослідження Копанчук О. Є. «Механізми захисту національних інтересів України у сфері міжнародних відносин». Одним з висновків, які були зроблені, є той, що «державні механізми забезпечення національних інтересів як сукупність об'єктивних внутрішніх і зовнішніх потреб держави, а також системи державного управління, характеризуються, з одного боку, соціально-економічними, міжнародними відносинами, державно-управлінською стабільністю, культурно-історичними традиціями, необхідністю забезпечення національної безпеки, збереженням суверенітету, територіальної цілісності, захистом населення від зовнішніх і внутрішніх загроз і небезпек, з іншого – основними факторами його внутрішньо- і зовнішньополітичної активності в умовах постійної міжнародної конкуренції між державами» [19, с. 188]. І з таким висновком необхідно погодитись.

Обстоювання національних інтересів та досягнення позитивних ефектів у міждержавному співробітництві не можливе без розвитку двосторонніх міждержавних відносин, розширення участі у регіональному співробітництві, членства в ООН та інших універсальних міжнародних організаціях. Така діяльність з одного боку вимагає створення розвинутого і компетентного національного дипломатичного корпусу, спроможного представляти інтереси України за кордоном і при прийомі іноземних офіційних осіб і делегацій, а з іншого боку – забезпечення належного сприяння діяльності дипломатичних місій іноземних держав та представництв міжнародних організацій на своїй території з боку всіх органів державної влади країни.

Тематика цього дослідження стосується саме питань забезпечення діяльності дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав, розташованих на території України, у розрізі функціонування організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення, у тому числі і в умовах кризових ситуацій.

У відповідності до інформації, підготовленої Департаментом державного протоколу Міністерства закордонних справ України [20], на території нашої держави здійснюють представницькі функції іноземних країн 92 посла та 25 представників міжнародних організацій в Україні. Близько 80 іноземних посольств отримали офіційну українську акредитацію і територіально розташовуються в місті Києві. В багатьох інших містах України, таких як Берегово, Вінниця, Дніпро, Житомир, Луцьк, Львів, Одеса, Ужгород, Харків, Чернівці, працюють іноземні консульства.

Необхідність забезпечення діяльності зазначених іноземних дипломатичних структур вимагає від органів державної влади України злагоджених дій щодо створення належних умов їх функціонування. Одним із напрямків є забезпечення безпеки дипломатичних місій в різних умовах суспільно-політичної обстановки. В залежності від характеру політичних, економічних, суспільних, екологічних, природних та інших процесів, як в середині держави так і у міжнародному просторі, така обстановка може перебувати у стані спокою і не викликати занепокоєння, або характеризуватись сплесками напруги, які викликають потенційні або реальні стани, пов'язані із небезпекою для певних суб'єктів чи об'єктів. З'ясування сутності, функцій та завдань забезпечення безпеки дипломатичних місій в Україні, доцільним було б розпочати з визначення та узагальнення потреб у забезпеченні безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав, розташованих в Україні. Більш детально їх можливо розглянути на підставі аналізу конвенційних приписів, які містять у собі [2-6]. Проведемо такий аналіз.

Встановлюється принцип недоторканності приміщень дипломатичного

представництва [2, ст.22], який полягає у забороні представникам органів влади держави перебування вступати на територію представництва без згоди його глави. Разом з цим на державу перебування покладається спеціальний обов'язок, який полягає у забезпеченні належного захисту приміщень представництва з метою недопущення будь-якого несанкціонованого проникнення у нього, спричинення шкоди, порушення спокою представництва або образи його гідності. Встановлюється право користування імунітетом від обшуку, реквізиції, арешту і виконавчих дій приміщень, майна яке в них знаходиться, засобів переміщення дипломатичної установи.

Зазначений імунітет є одним з найважливіших імунітетів, якими користуються об'єкти дипломатичного призначення. Він покликаний забезпечити належне функціонування дипломатичних місій відповідно до завдань акредитуючої держави. Історично цей імунітет був пов'язаний з особистою недоторканністю посла [21, с. 190]. Особиста резиденція посла на практиці не відокремлювалась від приміщень самого дипломатичного представництва [22, с. 221]. Тому у Віденській конвенції про дипломатичні зносини він отримав абсолютний характер, який полягає у безумовній забороні представникам держави перебування входити до приміщення дипломатичної місії без згоди виключно її глави навіть у разі виникнення надзвичайних ситуацій (пожеж, стихійного лиха, тощо). Зазначеному імунітету кореспондує обов'язок держави перебування вживати всіх заходів, необхідних для забезпечення безпеки приміщення дипломатичного представництва.

Як правило до переліку таких заходів включаються: встановлення перепускного режиму, як превентивного засобу, який повинен перешкоджати несанкціонованому доступу до об'єкту сторонніх осіб, особливо озброєних, або з вибухівкою та іншими технічними засобами, які можуть спричинити деструктивний вплив. Передбачається обладнання парканів, брам, тамбурів, пропускних систем; попередження та протидія терористичній активності будь-яких осіб, груп і організацій; обладнання сховищ, систем аварійного живлення, зв'язку з метою забезпечення можливості функціонування об'єкту

дипломатичного призначення в умовах виникнення надзвичайних ситуацій; забезпечення безпеки каналів передавання інформації з обмеженим доступом (мовної, візуальної, цифрової тощо).

Слід звернути увагу, що питання можливості забезпечення надійної охорони приміщень дипломатичного представництва необхідно розглядати ще під час попереднього підбору такого об'єкта, особливо у випадках, коли акредитуюча держава виказує державі перебування прохання про вжиття заходів, направлених на посилення безпеки приміщень місії.

Дотримання державою перебування принципу недоторканності приміщень дипломатичної установи полягає з одного боку в необхідності організації належної охорони об'єкту дипломатичного призначення з метою захисту його від різного роду нападів, вторгнень та посягань з боку будь-яких осіб. З іншого ж боку він зумовлює обов'язок держави, у разі здійснення протиправного посягання на дипломатичне представництво, провести об'єктивне і неупереджене розслідування, притягнути винних осіб до відповідальності та вжити компенсаційні заходи, у разі заподіяння йому шкоди. Такої думки дотримується Ю.Г. Дьомін у [23, с. 47]. І вона є слушною.

Однак, Е. Денза зауважує, що останнім часом держави перебування все частіше користуються практикою здійснення обов'язкових виплат компенсаційного характеру в будь-яких випадках порушення ними конвенційних зобов'язань [24, с. 166]. Такий підхід застосовується у випадках вчинення державою перебування організаційних або провокативних дій, які призвели до порушення недоторканності приміщення дипломатичної установи приватними особами, їх групами або представниками організацій. Він може бути застосований і у разі, коли уповноваженими органами держави, які відповідають за забезпечення безпеки зазначених об'єктів, не були попереджені такі порушення недоторканності. Або держава перебування не забезпечила юридичне переслідування і покарання осіб, винних у порушенні недоторканності приміщень дипломатичних місій.

Поряд з імунітетом недоторканності приміщень дипломатичної установи

використовуються й інші привілей та імунітети. Презюмується недоторканність архівів і документів дипломатичного представництва незалежно від часу і місця їх знаходження [2, ст. 24]. На державу перебування покладається обов'язок із надання всіх можливостей для виконання функцій, які може здійснювати представництво [2, ст. 25].

Принцип недоторканності повинен діяти також стосовно офіційної кореспонденції дипломатичного представництва. Вона не підлягає ні відкриттю ні затримці. Держава перебування повинна забезпечити захист дипломатичного кур'єра, який користується привілеєм особистої недоторканності і не підлягає арешту або затриманню, при підтвердженні його статусу офіційним документом із зазначенням кількості місць дипломатичної пошти [2, ст. 27].

Недоторканною є також особа дипломатичного агента. Він не підлягає ані арешту ані затриманню у будь-якій формі. На державу перебування покладається обов'язок вжити всіх належних заходів з метою попередження будь-яких посягань на особу дипломатичного агента, його свободу і гідність. До приватної резиденції дипломатичного агента також застосовуються правила недоторканності, як і до приміщень дипломатичного представництва [2, ст. 29, 30].

Питання недоторканності дипломатів є надзвичайно актуальним. Непоодинокими є випадки порушення їх недоторканності у зв'язку із здійсненням дипломатами діяльності, несумісної з його статусом, що при наявності законних підстав може викликати негативну реакцію з боку уповноважених суб'єктів держави перебування, навіть до затримання та видворення. Іншим аспектом загроз особистій безпеці дипломатів є бажання окремих угруповань використати їх публічний статус, як представника іноземної держави. Захоплення заручників з числа дипломатів викликає резонанс на міжнародній арені і привертає увагу до діяльності раніше не відомих терористичних, екстремістських чи радикально налаштованих організацій регіонального чи транснаціонального характеру.

Ще одним привілеєм дипломатів є звільнення від огляду їх особистого багажу. Виняток складають випадки, коли існують об'єктивні факти, які дозволяють вважати, що у ньому містяться речі або предмети, заборонені до

ввезення чи вивезення законодавством держави або її карантинними правилами, а також на які поширюються відповідні конвенційні виключення. У разі необхідності проведення такого огляду, він повинен здійснюватись у присутності дипломатичного агента, або його уповноваженого представника [2, ст.36].

Привілеями та імунітетом, які передбачені статтями 29 - 36 [2], можуть користуватись також члени сім'ї дипломата, що мешкають разом з ним, і не є громадянами країни, на території якої розташована дипломатична місія.

Для членів адміністративно-технічного персоналу дипломатичного представництва, членів обслуговуючого персоналу, домашніх працівників співробітників представництва, а також членів їх сімей, що мешкають з ним, і не є громадянами держави перебування, конвенцією також передбачені певні привілеї і імунітет, однак вужчого змісту.

Важливою нормою є конвенційний обов'язок, що покладається на державу перебування з метою забезпечення безпеки дипломатичного персоналу під час збройного конфлікту. Він полягає у необхідності забезпечення навіть у таких умовах всіх привілеїв та імунітетів, які поширюються на дипломатичні представництва. При цьому повинно бути надано необхідне сприяння, яке б забезпечило скоріший виїзд таких осіб з держави перебування, разом з членами їх сім'ї. У разі виникнення потреби у перевезенні таких осіб та майна держава повинна забезпечити надання їм необхідних транспортних засобів [2, ст. 44].

Конвенція визначає, що при розірванні дипломатичних відносин між державами, чи відзиву представництва, держава, в якій розташована дипломатична місія, навіть при збройному конфлікті, повинна поважати недоторканність і забезпечити охорону приміщень дипломатичного представництва, його майна і архівів [2, ст. 45, п. а)].

Конвенційні вимоги стосовно створення належних і безпечних умов діяльності у сфері консульських відносин закріплені Віденською конвенцією про консульські зносини, прийнятою у 1963 році [3].

Зокрема передбачається, що приміщення консульських установ користуються недоторканністю в межах, передбачених цією конвенцією.

Представники владних державних органів країни, на території якої перебуває така установа, не можуть без її згоди, або без погодження з уповноваженою особою чи головою дипломатичної місії держави, яку воно представляє, перебувати в тій частині приміщень, які використовуються для здійснення консульської роботи. Надання такої згоди може передбачатися у випадку виникнення на консульському об'єкті ситуацій, які потребують вжиття відповідних заходів захисту (пожежа, стихійне лихо тощо). На державу перебування покладається спеціальний обов'язок забезпечити охорону консульських приміщень для попередження протиправних несанкціонованих вторгнень і завдання їм шкоди. Держава повинна також забезпечити попередження будь-яких порушень спокійної роботи установи та запобігати будь-яким образам її гідності.

Консульські приміщення та належне їм майно користуються імунітетом від вилучення (реквізиції) для забезпечення громадських потреб чи оборони держави [3, ст. 31]. Принцип недоторканності поширюється також на документи консульської установи та консульські архіви [3, ст. 33], а також на її офіційну кореспонденцію [3, ст.35]. Консульський кур'єр під час виконання службових обов'язків перебуває під захистом держави, на території якій він здійснює свою санкціоновану діяльність. Він користується особистою недоторканністю. До нього не можуть бути застосовані такі заходи примусу, як арешт чи затримання.

Держава, на території якої розміщена консульська установа, повинна забезпечити належне і поважне ставлення до її представників. Пріоритетом повинна бути превентивна діяльність, направлена на попередження посягань на свободу та гідність таких осіб.

На консульських посадових осіб поширюється принцип особистої недоторканності, який є запобіжником застосування до них арешту, попереднього чи тюремного ув'язнення, а також будь-якого іншого обмеження особистої волі. Такі заходи можуть бути застосовані виключно за рішенням суду у випадку скоєння тяжких злочинів [3, ст. 41]. Члени сім'ї працівника консульської установи та приватні домашні робітники також користуються встановленими конвенцією привілеями та імунітетами з моменту надання йому привілей та імунітетів або з

часу прибуття їх на територію держави, де перебуває консульська установа, або з моменту, коли вони стали членами його сім'ї чи приватними домашніми робітниками. Конвенцією передбачено, що у разі розірвання міждержавних консульських відносин, навіть у разі збройного конфлікту, державою перебування повинен бути наданий час та створені умови для підготовки та скорішого від'їзду працівників консульської установи, членів їх сімей, приватних домашніх робітників, які не є громадянами країни, де знаходиться ця установа [3, ст. 26]. В такій ситуації, держава перебування повинна забезпечити охорону приміщень консульської установи разом з майном та консульським архівом [3, ст. 27].

Якщо консульство очолюється почесною консульською посадовою особою, на нього поширюються конвенційні приписи в частині зобов'язання держави надати можливе сприяння для виконання його функцій та забезпечити не втручання у здійснення повноважень. Однак перелік привілеїв та імунітетів, передбачених для такої консульської установи і її працівників, є дещо обмеженим.

Окрім дипломатичних представництв та консульських установ на території держави перебування можуть діяти спеціальні місії, які є тимчасовими місіями іноземної держави і за характером діяльності представляють її інтереси з визначених питань, або виконують певні завдання щодо неї. Тому вони також можуть наділятися певним обсягом привілеїв та імунітетів, передбачених Віденською конвенцією про спеціальні місії [4]. Членами спеціальної місії вважаються її глава, представники посилаючої країни та члени персоналу спеціальної місії. До числа останніх слід віднести членів дипломатичного, адміністративно-технічного та обслуговуючого персоналу спеціальної місії. Влада приймаючої держави повинна забезпечити належні можливості для виконання спеціальною місією своїх функцій. Приміщення спеціальної місії є недоторканими, що зумовлює заборону входження до них представників приймаючої держави без згоди глави місії або глави постійної дипломатичної місії посилаючої держави, яка акредитована в приймаючій державі. На державу, яка приймає спеціальну місію, покладаються обов'язки забезпечення безпеки,

захист приміщень місії від протиправних несанкціонованих вторгнень, завдання шкоди, порушення спокійного режиму діяльності місії, образи її гідності. На такі приміщення і майно, яке в них знаходиться, поширюється імунітет від обшуку, реквізиції, арешту та виконавчих дій [4, ст. 25]. Передбачені міжнародним правом і звичаями правила недоторканності поширюються і на документи, архіви і офіційну кореспонденцію спеціальної місії. Приймаюча держава повинна забезпечити захист кур'єра спеціальної місії при виконанні ним службових обов'язків, осіб представників іноземної держави у спеціальній місії, осіб її дипломатичного персоналу, а також їх приміщення. Зазначені особи користуються особистою недоторканністю і імунітетом від арешту або затримання, що можуть бути застосовані до них у будь-якій формі.

Члени дипломатичного персоналу спеціальної місії та представники посилаючої держави користуються імунітетом від кримінальної, цивільної та адміністративної юрисдикції приймаючої держави, за винятком випадків, передбачених Конвенцією. У разі збройного конфлікту, приймаюча держава повинна всіма можливими засобами сприяти виїзду осіб спеціальної місії, які користуються привілеями та імунітетами разом з членами їх сімей. При цьому вона повинна надати транспортні засоби, необхідні для перевезення членів спеціальної місії та їх майна і забезпечити можливість вивезення зі своєї території архівів місії. Викладене вказує на те, що Конвенція [4] доповнює дві попередні Конвенції [2] та [3] та встановлює для приймаючої країни певні обов'язки, пов'язані із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

Слід відзначити, що загально визнаною думкою у сфері міжнародних відносин є розуміння того, що злочини, які загрожують безпеці дипломатів та інших осіб, які перебувають під міжнародним захистом, створюють серйозну загрозу міжнародним відносинам та здійснюють деструктивний вплив на процеси міждержавного співробітництва. З цього приводу була укладена Віденська конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які належать до персоналу дипломатичних місій [5]. Вона регулює міждержавні відносини, пов'язані із запобіганням та покаранням злочинів проти представників персоналу

дипломатичної місії у разі навмисного вчинення відносно них злочинів, пов'язаних із вбивством, викраденням або іншими злочинними діями, направленими проти особистості чи її свободи; насильницького нападу на офіційне або житлове приміщення, транспортні засоби таких осіб, якщо він загрожує особистості чи її свободі; загрози будь-якого нападу; спроби будь-якого нападу; дій у якості співучасника будь-якого такого нападу.

Конвенцією визначається, що держава-учасниця повинна вжити заходи для встановлення своєї юрисдикції над вказаними злочинами у випадку, якщо вони вчинені на території цієї держави і якщо злочинець є її громадянином. Під територією слід розуміти також і місце, яке знаходиться на борту судна або літака цієї держави. Заходи реагування повинні вживатися у випадках коли злочин вчинено проти особи, яка користується міжнародним захистом і має такий статус у зв'язку з тими функціями, які вона виконує від імені своєї держави. Передбачається, що держави-учасниці цієї Конвенції, налагоджують необхідне співробітництво шляхом вжиття всіх необхідних заходів, які можливо здійснити практично, для запобігання таким злочинам в межах їх територій чи поза межами. Одним із способів запобігання вчиненню злочинів є обмін інформацією та координація застосування адміністративних заходів в цій сфері.

Питання багатосторонньої дипломатії у відносинах між державами, привілеїв та імунітетів, а також безпечної роботи дипломатичних структур набули подальшого розвитку при підписанні 14 березня 1975 року Віденської конвенції про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру [6]. Зазначена конвенція призначена для застосування до представництва держави у відносинах з будь-якою міжнародною організацією універсального характеру, а також до представництва на конференції, що проводиться такою організацією чи під її керівництвом. Універсальний характер міжнародної організації впливає з природи цілей, переслідуваних нею в якості вищого органу міжнародного права, а також з необхідності втілити в собі повну солідарність інтересів усіх держав [25]. До таких організацій зокрема належать ООН та її спеціалізовані установи (Всесвітня організація охорони здоров'я,

Всесвітня метеорологічна організація, Міжнародний союз електрозв'язку, Всесвітній поштовий союз та інші), Міжнародне агентство з атомної енергії та інші. Конвенція визначає недоторканність приміщень представництва і покладає на владу держави перебування спеціальний обов'язок по забезпеченню захисту приміщень представництва від будь-якого вторгнення та заподіяння йому шкоди. Він також передбачає попередження і запобігання будь-яким порушенням спокою і образам гідності представництва. У разі будь-якого посягання на приміщення представництва, держава перебування повинна ініціювати судове переслідування і покарання осіб, винних у такому посяганні. Приміщення представництва, а також майно, що в ньому знаходиться, засоби пересування користуються імунітетом від обшуку, реквізиції, арешту та виконавчих дій [6, ст. 23]. Архіви і документи представництва недоторканні. Офіційна кореспонденція представництва недоторканна. Пошта представництва не підлягає ні відкриттю ні затриманню. Кур'єр представництва при виконанні своїх обов'язків користується захистом держави перебування і особистою недоторканністю та не може бути арештований або затриманий у будь-якій формі.

Особи глави і членів дипломатичного персоналу представництва користуються недоторканністю і не можуть бути заарештовані чи затримані у будь-якій формі. На державу перебування покладається обов'язок ставитись до них з належною повагою і вжити необхідних заходів для попередження будь-якого посягання. У разі здійснення посягання на вказаних осіб, їх свободу і гідність, держава повинна розпочати переслідування винних осіб та притягнення їх до відповідальності в порядку, передбаченому законом. Держава перебування повинна поважати і охороняти приміщення делегації, до поки вона ними користується, а також після закінчення конференції або сесії органа.

На підставі проведеного аналізу конвенційних норм можна зробити висновок, що зазначені в них привілеї та імунітети, якими користуються дипломатичні представництва, консульські установи, спеціальні місії та представництва держав на території іншої держави, тісно пов'язані з потребами у забезпеченні безпеки об'єктів дипломатичного призначення. Вони являють собою

особливі права, надані країною перебування дипломатичним представництвам та персоналу акредитованої держави з метою сприяння виконанню їх основних функцій та завдань. Найважливішими привілеями та імунітетами, якими користуються дипломати, можна назвати особисту недоторканність дипломатичного персоналу, недоторканність приміщень та засобів пересування дипломатичних представництв та персоналу, їх імунітет від юрисдикції країни перебування, недоторканність дипломатичних архівів та офіційної кореспонденції, тощо. Розглянуті нами конвенції мають багато спільних по своїй суті норм міжнародного права, хоча і стосуються вирішення питань діяльності різних дипломатичних органів (дипломатичних представництв, консульських установ, спеціальних місій, представництв держав у міжнародних організаціях універсального характеру), кожен з яких виконує свої чітко окреслені функції і завдання. Доцільно відзначити, що самі по собі задекларовані певні привілеї, імунітети дипломатів, права та обов'язки, які стосуються акредитуючої держави, не можуть бути використані на практиці без їх визнання державою перебування дипломатичної місії і цілеспрямованої діяльності її уповноважених органів, направленої на забезпечення реалізації цих прав, привілеїв, імунітетів та обов'язків.

Аналіз Конвенцій [2-6] дозволяє визначити основні організаційні механізми, функціонування яких необхідне для належної діяльності дипломатичних місій, і які тісно пов'язані з потребами забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. Саме вони зумовлюють сутність діяльності, функції і завдання уповноважених суб'єктів забезпечення безпеки таких об'єктів. Узагальнення потреб у забезпеченні їх безпеки викладено схематично на рисунку 1.1 [26, с. 42].

Підсумовуючи, можна зазначити, що сутність забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення полягає у цілеспрямованій діяльності уповноважених державою суб'єктів, направленої на виконання конвенційних обов'язків, пов'язаних із створенням належних умов функціонування таких об'єктів та захисті їх від будь-якого негативного впливу.

Рис. 1.1 Потреби забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в країні перебування

Джерело: авторська розробка

Переходячи до розгляду функцій державного управління, пов'язаних із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні слід взяти до уваги, що одним із значень цього терміну є наступне. «Функція – робота кого -, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось. Призначення, роль чого-небудь» [27, с. 1552].

Перед тим, як запропонувати перелік функцій державного управління забезпеченням безпеки зазначених об'єктів, слід визначитись з їх суб'єктною належністю. Очевидним є факт, що перелік таких функцій буде відрізнятись в залежності від суб'єкта їх реалізації. Для держави в цілому він може бути викладений узагальнюючим порядком, без зайвої деталізації, і охоплювати всі сфери безпекової діяльності, пов'язаної із виконанням конвенційних обов'язків. Для уповноважених державних суб'єктів, які залучаються до такої діяльності він буде залежати від їх спеціалізації і обсягу обов'язків, покладених на них законодавством та іншими нормативно-правовими актами.

Наприклад, А. Л. Помаза-Пономаренко, розглядаючи основоположні функції інституційної системи зміцнення соціальної безпеки регіонів відносить до них вчасне виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз такому виду безпеки, життєво важливим інтересам суб'єктів, які мають відношення до цього виду безпеки; здійснення комплексу оперативних і стратегічних заходів із попередження і нейтралізації загроз; комплементарне створення й ефективне функціонування інституціональних сил і засобів забезпечення соціальної безпеки регіонів, підтримка їх на належному рівні матеріально-технічними, фінансовими та іншими ресурсами; внутрішнє та зовнішнє управління інституціональними силами і засобами; реалізацію заходів із відновлення первісного стану, у разі виникнення негативних впливів; міжнародне співробітництво у цьому напрямку [28, с. 205].

Відносно України, як держави перебування на її території великої кількості об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав та з урахуванням історично сформованих організаційно-правових механізмів функціонування системи національної безпеки можливим є запропонувати наступні *функції*

державного управління у сфері забезпечення безпеки таких об'єктів:

– розроблення, періодичне уточнення і включення до стратегічних документів держави, які стосуються розвитку складових її сектору безпеки і оборони, елементів планування і реалізації заходів виявлення, попередження і ліквідації загроз об'єктам дипломатичного призначення;

– створення нової і удосконалення діючої нормативно-правової бази, яка необхідна для забезпечення ефективного функціонування організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення;

– удосконалення організаційної структури державних органів, які залучаються до забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення;

– здійснення комплексного кадрового, фінансового, матеріального, технічного, інформаційного та інших видів забезпечення діяльності структурних елементів системи забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення;

– підготовка сил та засобів елементів організаційного механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення до їх застосування за призначенням в різних умовах суспільно-політичної обстановки;

– забезпечення проведення моніторингу процесів, які відбуваються у різних сферах діяльності держави і суспільства (політичній, соціальній, економічній, екологічній, науково-технічній, інформаційній, воєнній, релігійному середовищі, міжетнічних відносинах та інш.), з метою виявлення потенційних загроз об'єктам дипломатичного призначення;

– забезпечення систематичного спостереження за станом і характером проявів міжнародного та інших видів тероризму;

– здійснення прогнозування, ідентифікації та оцінки можливих загроз об'єктам дипломатичного призначення, дестабілізуючих чинників, конфліктів, причин їх виникнення та можливих наслідків;

– організація розроблення науково обґрунтованих пропозицій, практичних рекомендацій щодо прийняття рішень управлінського характеру з метою захисту об'єктів дипломатичного призначення;

- попередження та усунення впливу ідентифікованих загроз безпеці об'єктів дипломатичного призначення;

- локалізація, деескалація та врегулювання конфліктів, які можуть становити загрозу безпеці об'єктів дипломатичного призначення, ліквідація їх наслідків або негативного впливу дестабілізуючих чинників;

- оцінка результатів функціонування організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення;

- визначення витрат на забезпечення функціонування організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення;

- участь у двосторонньому і багатосторонньому співробітництві в галузі безпеки об'єктів дипломатичного призначення;

- проведення спільних планових та оперативних заходів в межах діяльності міжнародних організацій та договорів в галузі безпеки об'єктів дипломатичного призначення;

- організаційне і правове забезпечення своєчасного розслідування правопорушень, вчинених проти об'єктів дипломатичного призначення, притягнення винних осіб до відповідальності, в порядку передбаченому законом;

- забезпечення участі у проведенні оцінки заподіяної шкоди та здійснення компенсаційних виплат у разі порушення вимог безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

З урахуванням термінологічного розуміння «завдання», як наперед визначеного, запланованого для виконання обсягу роботи, справ і таке інш. [27, с. 378], вище перелічених потреб у забезпеченні безпеки об'єктів дипломатичного призначення та функцій державного управління у цій сфері, можливим становиться окреслення основних *завдань державного управління* при здійсненні такої діяльності.

До них можна віднести такі:

- створення безпечних умов функціонування об'єктів дипломатичного

призначення в Україні;

- забезпечення недоторканності та захист приміщень об'єктів дипломатичного призначення в Україні;

- забезпечення недоторканності персоналу об'єктів дипломатичного призначення в Україні;

- забезпечення захисту життя і здоров'я дипломатів та осіб, які користуються міжнародним захистом на території держави перебування;

- забезпечення збереження та захист майна об'єкту дипломатичного призначення на території держави перебування;

- забезпечення імунітетів дипломатів та осіб, які користуються міжнародним захистом на території держави перебування, від обшуку, реквізиції, арешту і виконавчих дій;

- забезпечення недоторканності і захист приватної резиденції дипломатичного агента та осіб, які користуються міжнародним захистом на території держави перебування;

- забезпечення недоторканності офіційної кореспонденції об'єктів, які користуються міжнародним захистом на території держави перебування;

- забезпечення недоторканності особистого багажу дипломатичного агента, та осіб, які користуються міжнародним захистом на території держави перебування;

- у разі збройного конфлікту забезпечення можливості скорішого виїзду дипломатичного агента, та осіб, які користуються міжнародним захистом на території держави перебування, членів їх сімей;

- забезпечення недоторканності приміщень об'єкта дипломатичного призначення (разом з майном і архівами) у разі розірвання дипломатичних відносин;

- проведення евакуаційних заходів у разі воєнних дій, надзвичайних ситуацій, або при виникненні інших кризових ситуацій в державі, або у місцевості перебування об'єктів дипломатичного призначення в Україні;

- запобігання всіма можливими способами підготовці та здійсненню

злочинів стосовно об'єктів дипломатичного призначення в Україні;

– проведення розслідувань правопорушень, вчинених стосовно об'єктів дипломатичного призначення в Україні та їх персоналу, притягнення винних осіб до відповідальності.

1.2. Основні поняття та визначення в сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення

Фундаментом будь-якої дослідницької діяльності, і насамперед наукової, по праву можна вважати процес з'ясування, формування та подальшого використання понятійно-термінологічного апарату, прийнятого в певній сфері знань. Відповідно до наведеного у Великому тлумачному словнику сучасної української мови визначенню, «поняття» є однією з форм мислення, результатом узагальнення суттєвих ознак об'єкта дійсності [27, с.1049]. «Слово або вислів, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо є терміном» [27, с.1444].

Таким чином понятійно-термінологічний апарат, як сукупність понять і термінів в певній галузі, являє собою засіб вираження думок, поглядів, рішень, які утворюються в ході розумової діяльності людини, пов'язаної з дослідженням нею процесів і явищ, що відбуваються у внутрішньому і зовнішньому середовищі або будь-яких об'єктів існуючої дійсності.

Під час проведення наукових досліджень за будь-якою тематикою, науковцями здійснюється удосконалення понятійно-термінологічного апарату в певній сфері знань, з метою забезпечення більш повного розкриття результатів свого дослідження. Не є винятком і процеси державного управління, зокрема ті, що пов'язані з функціонуванням організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

Понятійно-термінологічний апарат, який використовується у сфері державного управління і функціонування його механізмів наводиться багатьма авторами. До їх числа відносяться В. Т. Бусел [27], С. В. Мочерний [29], Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін [30], Г. П. Ситник [31; 32], А. М. Михненко, Н. М. Грущинська, Ю. В. Нестеряк [33], В. В. Корженко [34] та багато інших науковців.

Враховуючи достатню поширеність наукових досліджень процесів функціонування механізмів державного управління в різних сферах суспільних відносин, понятійно-термінологічний апарат, який при цьому використовується науковцями, також дістав достатнього розвитку. Але слід мати на увазі, що автори можуть використовувати своє власне тлумачення окремої термінології та понятійного апарату в залежності від тематики своїх досліджень.

З цього приводу, слушною є думка А. В. Рубана, що «у міру розвитку понятійного апарату теорії безпеки вдосконалювався і зміст наукових напрямів, присвячених забезпеченню як людської (індивідуальної) безпеки, так і суспільної (громадської) безпеки, а також загальнодержавної безпеки в цілому. Різноманітність сфер, у яких виникають небезпеки, істотні відмінності в причинах, які їх породжують, і в самому характері їх проявів зумовлюють необхідність проведення дуже різних за своїм змістом спеціальних досліджень, що дозволяють розробляти відповідні заходи безпеки» [35, с. 23].

З огляду на це виникає необхідність в уточненні термінології, прийнятої у сфері забезпечення безпеки дипломатичних представництв і консульських установ, акредитованих в Україні.

Конвенціями [2-6] запроваджене значення багатьох термінів, що визначають сутність окремих суб'єктів, об'єктів та процесів, на які поширюється їх дія. Однак цей перелік не є вичерпним.

Вважаємо доцільним введення узагальнюючого поняття, необхідного для розуміння сфери поширення повноважень органів державної влади країни перебування при вирішенні питань забезпечення безпеки і яке б охоплювало певний розширений перелік визначеного суб'єктно-об'єктного складу.

На нашу думку ним могло б стати поняття «об'єкт дипломатичного призначення».

Загально прийнятним терміном є «об'єкт», одним із значень якого є: «явище, предмет, особа, що на них спрямовано певну діяльність, увагу і т. ін.» [27, с.803]. Ним, наприклад, може бути предмет наукового дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції, або предмет чи особа стосовно якої вживаються певні заходи (забезпечення безпеки, захисту, охорони, евакуації, тощо).

У розрізі нашого дослідження доцільним буде розглянути термін «дипломатія», який має значення діяльності уряду та спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення зовнішньої міжнародної політики держави, а також захисту інтересів держави за кордоном [27, с.296].

Похідним від «дипломатія» є термін «дипломатичний», тобто те, що стосується дипломатії.

Термін «призначення» одним із значень має – роль, завдання кого -, чого-небудь у житті, існуванні; цілеспрямованість, мета використання чого-небудь [27, с.1116]. Враховуючи значення перелічених термінів з урахуванням потреб нашого дослідження можна сформулювати поняття «об'єкт дипломатичного призначення».

Об'єкт дипломатичного призначення – це предмет, особа, місце, будівля, споруда, або їх група, на яких спрямована діяльність, увага і т. інш. уряду та спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення зовнішньої міжнародної політики держави, а також захисту інтересів держави за кордоном і який виконує завдання, або використовується при виконанні завдань дипломатичної діяльності.

Суб'єктно-об'єктний склад поняття «об'єкти дипломатичного призначення» наведений на рисунку 1.2.

В Додатку Б наведено докладний опис основних об'єктів дипломатичного призначення, стосовно яких можуть здійснюватись заходи забезпечення безпеки.

ОБ'ЄКТИ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	<p style="text-align: center;"><i>Дипломатичне представництво (посольство, місія):</i></p> <p>глава представництва; співробітники представництва; члени персоналу представництва; дипломатичний агент; члени адміністративно-технічного персоналу; члени обслуговуючого персоналу; приватний домашній робітник; приміщення представництва; архіви дипломатичного представництва; дипломатична пошта; дипломатичний кур'єр; транспорт дипломатичного представництва</p>
	<p style="text-align: center;"><i>Консульська установа (генеральне консульство, консульство, віце-консульство, консульське агентство):</i></p> <p>глава консульської установи; консульська посадова особа; консульський службовець; робітник обслуговуючого персоналу; консульське приміщення; консульські архіви; транспорт консульської установи</p>
	<p style="text-align: center;"><i>Спеціальна місія:</i></p> <p>глава спеціальної місії; представник посилаючої держави у спеціальній місії; члени персоналу спеціальної місії; члени дипломатичного персоналу; члени адміністративно-технічного персоналу; члени обслуговуючого персоналу; транспорт спеціальної місії</p>
	<p style="text-align: center;"><i>Міжнародна організація універсального характеру</i></p>
	<p style="text-align: center;"><i>Місце проживання (перебування) осіб дипломатичного представництва або консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні</i></p>
	<p style="text-align: center;"><i>Місце компактного перебування персоналу дипломатичного представництва або консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні, а також місце розташування їх майна у разі евакуації</i></p>
	<p style="text-align: center;"><i>Евакуаційна колона з персоналом та майном дипломатичного представництва або консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні</i></p>

Рис. 1.2. Перелік основних об'єктів дипломатичного призначення, стосовно до яких можуть здійснюватися заходи забезпечення безпеки

Джерело: авторська розробка

Вбачається, що потребують формулювання визначення понять, «Місце компактного перебування персоналу дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні, а також місце розташування їх майна у разі евакуації» та «Евакуаційна колона з персоналом та майном дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні».

Зазначені поняття, без розкриття їх змісту, зустрічаються у законі України «Про Національну гвардію України» [8, п. 6 ч.1 ст. 19], яка визначає умови застосування озброєння та бойової техніки НГУ.

Пропонуємо авторські визначення цих понять.

Місце компактного перебування персоналу дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні, а також місце розташування їх майна у разі евакуації – це простір, пункт, будівля, споруда, або будь-який інший об'єкт інфраструктури, який використовується для тимчасового компактного перебування персоналу дипломатичного представництва, консульської установи, або представництва міжнародної організації в Україні, а також для розміщення їх майна в умовах організованого вивезення дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні, їх документів та інших матеріальних цінностей з небезпечної місцевості під час війни, стихійного лиха, або інших кризових ситуацій.

Евакуаційна колона з персоналом та майном дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні – група людей або предметів (автомобілів, автобусів, спеціальних автомобілів, або інших транспортних засобів), які розміщені або рухаються витягнутою лінією, ряд за рядом при переміщенні персоналу дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні, їх майна, документів та інших матеріальних цінностей з небезпечної місцевості під час війни, стихійного лиха, або інших кризових ситуацій.

Враховуючи, що тематика дисертаційного дослідження стосується проблематики, пов'язаної із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення, порушення якої зумовлює виникнення різного роду кризових ситуацій на них, або у безпосередній близькості від них, пропонуємо формулювання ще деяких окремих понять, які будуть нами застосовані.

З огляду на сутність вже наведених нами вище понять доцільним було б звернути увагу на визначення поняття «кризова ситуація», що розглядається у взаємозв'язку зі специфікою та враховуючи характер об'єктів охорони, які поєднані з предметом дослідження. Якщо поняття «війни» і «надзвичайного стану» є усталеними і тісно пов'язані із законодавчо визначеними поняттями, підставами введення, заходами і т. інш. правових режимів «воєнного стану» і «надзвичайного стану», то «кризова ситуація» може бути не пов'язана із запровадженням певних правових режимів і тому містить більш розширений зміст.

Академічне тлумачення терміну «криза» означає різку зміну звичайного стану речей; злам, загострення становища [36]. В залежності від змістовного наповнення цього поняття розрізняють душевну кризу, економічну кризу, ідейну кризу, політичну кризу, урядову кризу, кризу під час хвороби та інш.

Під терміном «ситуація» розуміють «сукупність умов і обставин, що створюють певне становище, викликають ті чи інші взаємини людей» [37].

Визначення поняття «кризова ситуація» міститься у низці нормативно-правових актів України. Окремі з них, хоча і втратили чинність, однак будуть нами розглянуті у розрізі формулювання поняття «кризова ситуація». Основні визначення наведені у таблиці 1.1.

Основною ознакою кризової ситуації можна вважати дестабілізацію (порушення) звичних, загально прийнятних або санкціонованих умов існування і функціонування об'єкта, окремої території, галузі суспільних відносин, держави, тощо. Така дестабілізація може бути наслідком воєнних дій, надзвичайного стану, різнопланових надзвичайних ситуацій поблизу, або безпосередньо на об'єкті, щодо якого здійснюються заходи забезпечення безпеки, або загострення

політичних, етнічних, релігійних та інш. протиріч всередині держави чи у міжнародному просторі. В окремих випадках така дестабілізація може викликати певні загрози національній безпеці держави, що потребує своєчасного і дієвого реагування з боку відповідних органів державного управління.

Таблиця 1.1

Значення поняття «кризова ситуація» в нормативно-правових актах України

№ з/п	Назва нормативно-правового акту	Зміст поняття
1	2	3
1.	Наказ Міністерства транспорту України від 17.02.2003 № 109 «Про затвердження Програми підготовки авіаційного персоналу в галузі авіаційної безпеки» (втрата чинності від 16.07.2007).	«Кризова ситуація – ситуація, яка склалася внаслідок вчинення протиправних і навмисних дій, пов’язаних з посяганням на нормальну, регулярну і безпечну діяльність цивільної авіації, що спричинили нещасні випадки з людьми, майнові збитки, акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації або які створили реальну загрозу настанню таких наслідків» [38].
2.	Рішення про проект Угоди про взаємодію прикордонних військ держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав при виникненні кризових ситуацій на зовнішніх кордонах від 12.04.1996.	«Кризова ситуація – це сукупність військово-політичних і соціальних конфліктів, що дестабілізують положення на ділянках зовнішнього кордону і вимагають колективних заходів для її стабілізації» [39].

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
3.	Наказ Державного комітету ядерного регулювання України від 28.08.2008 №156 «Про затвердження Загальних вимог до систем фізичного захисту ядерних установок та ядерних матеріалів і Загальних вимог до систем фізичного захисту ядерних матеріалів при їх перевезенні».	«Кризова ситуація – ситуація, що склалася або може скластися внаслідок вчинення або загрози вчинення диверсії, крадіжки або будь-якого іншого незаконного вилучення ядерних матеріалів» [40].
4.	Наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, Міністерства надзвичайних ситуацій від 15.09.2011 №501/1001 «Про затвердження Вимог до визначення порядку дій персоналу підрозділу фізичного захисту, персоналу підрозділу обліку та контролю ядерних матеріалів в умовах надзвичайних і кризових ситуацій».	«Кризова ситуація – ситуація, що склалася на об'єкті внаслідок вчинення протиправної дії щодо об'єкта, яка може призвести або призвела до вчинення диверсії, крадіжки, іншого неправомірного вилучення ядерних та інших радіоактивних матеріалів» [41].
5.	Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.07.2016 №716 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги	«Кризова ситуація – ситуація, в якій з'являється набір травматичних подій, обставин, з яких людина не може вийти, не змінивши їх. Кількість можливих варіантів змінювати ці обставини

Закінчення таблиці 1.1

1	2	3
	кризового та екстреного втручання».	незначна, будь-яка спроба змін обставин традиційними чи звичайними способами може призвести до погіршення ситуації, до зменшення можливостей та ще більшого обмеження дій» [42].
6.	Закон України «Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації» від 21.03.2017 №1965-VIII.	«Кризова ситуація – ситуація, що склалася внаслідок вчинення протиправних і навмисних дій, пов’язаних з посяганням на нормальну, регулярну і безпечну діяльність цивільної авіації, що спричинили нещасні випадки з людьми, майнові збитки, акти незаконного втручання або створили реальну загрозу таких наслідків» [43].
7.	Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про Раду національної безпеки і оборони України" щодо вдосконалення координації і контролю у сфері національної безпеки і оборони» від 25.12.2014 № 43-VIII.	«Кризовою ситуацією вважається крайнє загострення протиріч, гостра дестабілізація становища в будь-якій сфері діяльності, регіоні, країні» [44].

З огляду на викладене слід підтримати міркування Г.П. Ситника, що «забезпечення національної безпеки в умовах кризових ситуацій природного, техногенного та соціального характеру, або в умовах воєнного стану, пов’язано з плануванням та виконанням комплексу правових, організаційно-технічних та інших заходів, метою яких є адекватна відповідь на загрози національним

інтересам, зокрема, встановлення і підтримання правового режиму надзвичайного або воєнного стану, переведення сил і засобів системи забезпечення національної безпеки у підвищені ступені готовності та інше [45].

Наукові дослідження у галузі міжнародної політики трактують кризу, як ситуацію національного або міжнародного рівня, яка створює певні загрози першочерговим цінностям та інтересам держави. О. Холсті розглядає кризу, як «ситуацію непередбачуваної загрози важливим інтересам держави з обмеженим часом на прийняття рішень». Кризова ситуація суттєво впливає на спроможності суб'єктів державного управління забезпеченням безпеки до ефективного прийняття рішень, направлених на локалізацію такої ситуації та мінімізації негативних наслідків, які вона спричиняє чи може спричинити.

О. Холсті звертає увагу на характерні ознаки кризової ситуації: «Індивіди та організації, що втягнуті до кризової ситуації, постійно відчують велике напруження, внаслідок чого знижується їхня здатність критично оцінювати свої розробки. Важливим є і фактор невизначеності: очевидно, що неочікувані і невідомі ситуації розцінюються як найбільш небезпечні. Суттєвим аспектом міжнародних криз є часовий фактор, який відіграє особливо важливу роль у ситуації, коли кожна із конфліктуючих сторін впевнена, що здатна нав'язати протилежній бажану модель поведінки. Крім того при нестачі часу відзначається тенденція скорочувати кількість консультацій, що має протверезити тих, хто розраховує на переваги «здорового глузду». Коли часу обмаль, значно скорочується кількість людей, що консультують вище керівництво» [46, с. 302].

О. Г. Бондаренко у своєму дисертаційному дослідженні уточнював поняття «кризова ситуація», зазначаючи, що такі ситуації зумовлюють обстановку, в якій для усунення негативних наслідків виникає необхідність залучення в обмежений час додаткових сил та засобів багатьох органів державного управління без введення надзвичайних адміністративно-правових режимів [47, с. 131].

Враховуючи спрямованість тематики нашого дослідження, яка пов'язана з розглядом механізмів державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, вважаємо за доцільне наступне

формулювання поняття «кризова ситуація» відносно таких об'єктів.

Кризова ситуація на об'єкті дипломатичного призначення (Crisis situation at the object of diplomatic appointment) – це сукупність умов та обставин, які склалися на об'єкті дипломатичного призначення, або поблизу нього, внаслідок виникнення катастроф, аварій, пожеж, стихійного лиха, епідемії, епізоотії, епіфітотії, застосування засобів ураження або іншої небезпечної події, а також вчинення, або виникнення реальної загрози вчинення протиправних дій, пов'язаних з посяганням на його нормальну, регулярну і безпечну санкціоновану діяльність, що може бути причиною загибелі, нещасних випадків з людьми, знищення або пошкодження майна, незаконного втручання в діяльність, або які створюють реальну загрозу настання таких наслідків.

Слід приймати до уваги зауваження Б. В. Бернацького, що кризова ситуація – це не тільки ситуація, яка корінним чином відрізняється від повсякденних подій, але це і сприйняття подій, як серйозної загрози національним інтересам і цінностям особами, що приймають рішення у сфері безпеки [48, с. 98].

При здійсненні державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення важливого значення набуває більш широке розуміння поняття кризової ситуації, яка здійснює негативний вплив на такі об'єкти, та її видів. Як правило локальні кризові ситуації, що виникають на об'єктах охорони, пов'язані з більш глобальними кризовими явищами, які відбуваються у національному і наднаціональному просторі.

До таких кризових явищ відносяться наступні.

Воєнно-політична криза, як найвища форма кризових відносин у міжнародній сфері. Вона виникає, як правило внаслідок розвитку конфлікту між суб'єктами міжнародних відносин, котрий не був вирішений всіма доступними мирними засобами, і характеризується максимальним його загостренням. Сутність кризи такого виду зумовлюють її політичні і воєнні аспекти. У політичній площині вона характеризується загостренням політичної боротьби між сторонами конфлікту, а також різного роду зовнішньополітичними факторами, пов'язаними з наявністю та ставленням до конфлікту союзників, ворожих та

нейтральних держав, їх блоків, міжнародних організацій. Воєнна складова кризи характеризується зростанням загрози ведення бойових дій, як наслідок політичних прорахунків керівництва сторін конфлікту. При цьому значно зростає питома вага представників військового командування при прийнятті антикризових рішень. Збройні сили держави отримують пріоритет у політичній системі держави. У зовнішній політиці починають застосовуватись інструменти примусової кризової дипломатії у вигляді продукування загроз розв'язування широкомасштабного збройного конфлікту. Формами такої дипломатії можуть бути як ненасильницькі воєнні дії, так і окремі насильницькі воєнні дії обмеженого характеру.

В цей період зростає загроза безпеці об'єктам дипломатичного призначення. Враховуючи, що такі об'єкти володіють імунітетом екстериторіальності на території іншої держави, який полягає у недоторканності їх приміщень, він може бути використаний для ескалації конфлікту. Стосовно них можуть проводитись акції провокативного характеру, направлені на погіршення відносин між сторонами, створення негативного іміджу, як акредитууючої держави так і держави перебування, в залежності від складу реальних організаторів таких акцій, завдань, способу дій і кінцевої мети їх діяльності. З одного боку певні політичні сили акредитууючої держави, використовуючи лояльних до них громадян та організації держави перебування, можуть створювати зони напруження поблизу своїх дипломатичних і консульських об'єктів, демонструючи уявне негативне ставлення до представників таких об'єктів з боку країни перебування і неспроможність останньої забезпечити їх безпеку на рівні, визначеному нормами міжнародного права. З іншого боку, сама держава перебування, її національні політичні сили можуть бути ініціаторами проведення акцій, направлених на створення негативного іміджу акредитууючої держави та почуття неприйнятності її зовнішньої політики для громадянського суспільства країни перебування. Такі дії можуть вчинятись сторонами, як відкрито так і бути завуальовані різними способами, в залежності від кінцевої мети.

С. С. Гута зазначає, що кризова ситуація, зумовлена воєнно-політичними

чинниками – це порушення (загострення) регіональної або міжнародної воєнно-політичної обстановки на певній території або в державі в цілому, що вимагає вжиття оперативних та ефективних механізмів державного управління [49, с. 119].

В умовах виникнення кризи воєнно-політичного характеру всі органи державного управління вимушені перейти на зовсім інший, у порівнянні з мирним часом, режим функціонування. Відбувається перерозподіл владних повноважень з наданням пріоритету у прийнятті управлінських рішень військовому командуванню. При цьому окремі науковці, зазначають, що в таких умовах доцільним було б нормативно закріпити функції, завдання та ознаки ситуаційних центрів, які утворюються і діють в умовах кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України, наділивши їх статусом органів військового управління. Такої думки дотримуються О. В. Устименко [50], та О. Г. Бондаренко [47, с. 307].

На безпеку об'єктів дипломатичного призначення можуть здійснювати суттєвий вплив також дипломатичні й політичні кризи.

Дипломатичні кризи характеризуються обміном жорсткими дипломатичними нотами між державами. Видворення дипломатів і розрив дипломатичних відносин є їх найбільш гострими проявами. Дипломатична криза може бути складовою воєнно-політичної кризи. Вона може бути завершена нормалізацією відносин між державами і не привести до негативних воєнно-політичних наслідків.

Політичні кризи виникають при зміні зовнішньої політики держави, які викликають потребу у її приєднанні до зовнішньополітичних блоків, міжнародних організацій, договорів чи виходу з них. Так, зміна зовнішньої політики України, пов'язана з відмовою від європейської інтеграції, у 2013-2014 роках призвела до політичної кризи, як всередині держави, так і ззовні. Її наслідком стали революційні події в країні, зміна уряду і подальша воєнно-політична криза у відносинах з Російською Федерацією. Ці події супроводжувались численними локальними кризовими ситуаціями поблизу дипломатичних представництв і консульських установ України і Російської Федерації, які відбувались, як на

території конфліктуючих сторін, так і в інших країнах. Не зважаючи на причини і цілеспрямованість цих ситуацій, країни перебування вимушені були вживати всіх можливих заходів для забезпечення безпеки таких об'єктів і розслідування правопорушень з метою виконання прийнятих конвенційних зобов'язань і підтримання свого позитивного іміджу в очах міжнародного співтовариства.

Сутність поняття «кризова ситуація» тісно поєднано з іншим усталеним поняттям «надзвичайна ситуація». В багатьох випадках вони використовуються, як синонімічні поняття і ототожнюються. Такий підхід не завжди себе виправдовує. На думку А. Терент'євої, дефініції «кризова ситуація» та «надзвичайна ситуація» часто використовуються як синонімічні терміни. Але з точки зору державного управління різниця між ними все ж таки існує [51].

Поняття «надзвичайна ситуація» входить до складу нормативно визначеної термінології і означає «обстановку на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинену катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності» [52].

Проблематика ефективності державного управління в кризових ситуаціях тривалий час є доволі поширеним предметом наукових досліджень. Їх метою виступає розроблення концепцій управління в умовах кризових ситуацій, виділення стадій їх протікання. І в залежності від цього, окреслення необхідних управлінських завдань, рішень і способів дій, направлених на врегулювання кризи і мінімізації її наслідків. Дослідженням зазначених питань займалися такі науковці, як Andersen, N. B. [53], Porfiriev, B. N. [54], I. M. Протасенко [55], Є. А. Гризунова [56]. У вказаних джерелах викладені результати їх наукових пошуків в цій сфері знань.

Антикризовий менеджмент та управління надзвичайною ситуацією поєднує потреба у здійсненні превентивної діяльності, направленої на попередження таких ситуацій. А у разі їх виникнення – необхідність комплексного проведення оперативних заходів та встановлення ефективної комунікації з різними суб'єктами управлінської діяльності.

Разом з цим антикризове управління відрізняється від управління надзвичайною ситуацією, тому що на відміну від останньої, кризова ситуація може й не супроводжуватись загрозами життю і здоров'ю населення, великою кількістю загиблих і постраждалих, втратами матеріальних ресурсів, чи неможливістю жити і здійснювати діяльність на певній території. Очевидним є висновок, що різні за своєю природою явища соціального характеру, якими є «кризова ситуація» і «надзвичайна ситуація» можуть бути взаємопов'язані у причинах їх виникнення, рушійних силах, мотивах і розвиватись паралельно, однак бути різними за своїми результатами і характером управлінських дій з боку суб'єктів, уповноважених державою на їх попередження, ліквідацію і мінімізацію наслідків.

Такі ситуації характеризуються наявністю між ними прямого і зворотного зв'язків. Так кризові ситуації соціальної спрямованості можуть викликати надзвичайні ситуації, пов'язані з заподіянням істотної шкоди або спричиненням тяжких наслідків. В свою чергу, надзвичайні ситуації, своєчасно не ліквідовані, або ліквідовані не належним чином, можуть викликати виникнення соціальних, економічних та інших криз у суспільстві.

В умовах ведення інформаційної і «гібридної» війни, окремими державами широко застосовуються методи провокування та загострення існуючих в суспільстві протиріч. Перш за все такі дії направлені на створення зон нестабільності в суспільстві, штучне провокування конфліктів між політичними, соціальними, економічними, етнічними, релігійними та іншими групами населення з метою ослаблення певних державних і громадських інститутів та відвернення їх уваги від розвитку окремих сфер діяльності. Це призводить до виникнення різнопланових кризових ситуацій, які при подальшому розвитку і

неналежному адмініструванні з боку органів державного управління призводять до формуванню осередків надзвичайних ситуацій.

Метою такої цілеспрямованої діяльності є досягнення окремими державами своїх стратегічних цілей, що було б неможливим в умовах стабільного розвитку держави, на території якої здійснюються ці дії.

Як зазначається у [52], «надзвичайні ситуації класифікуються за характером походження, ступенем поширення, розміром людських втрат та матеріальних збитків». Залежно від характеру походження подій, які зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій, визначаються такі їх види: техногенного характеру; природного характеру; соціальні; воєнні.

В залежності від обсягів наслідків, які заподіяні надзвичайною ситуацією, необхідних для їх подолання технічних і матеріальних ресурсів, розрізняють наступні рівні надзвичайних ситуацій: державний; регіональний; місцевий; об'єктовий.

Класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій затверджені відповідним наказом МВС України [57].

Таким чином, підбиваючи короткий підсумок проведеного аналізу поняття «кризова ситуація» слід зазначити, що його формулювання, наведене вище, відповідає суті цього дослідження. Локальні кризові ситуації, які відбуваються поблизу об'єктів дипломатичного призначення, як правило слід пов'язувати із більш масштабними воєнно-політичними, дипломатичними, політичними, економічними та інш. кризами, які іноді виникають у відносинах між окремими державами чи їх союзами, блоками, тощо. Штучне створення або спонтанне виникнення таких ситуацій поряд із визначеними об'єктами може бути використано сторонами конфлікту у власних цілях, у тому числі направлених на ескалацію конфлікту більш сильною стороною.

Поняття «кризова ситуація» слід розглядати у певному поєднанні з поняттям «надзвичайна ситуація», маючи на увазі наявність двостороннього логічного зв'язку між ними і можливості якісного переходу одного в інше і у зворотному напрямку. Необхідно приймати до уваги, що направленість

функціонування механізму державного управління для врегулювання кризової ситуації суттєво відрізняється від його функціонування в умовах надзвичайної ситуації чи надзвичайного стану.

Сили безпеки держави, які залучаються до виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення, повинні перебувати в готовності до ефективної протидії провокаційним, чи явно протиправним намірам та вжиття невідкладних заходів з метою підтримання належних умов санкціонованої діяльності таких об'єктів.

Функціонування механізму державного управління в цій сфері діяльності повинно здійснюватись на основі національних інтересів нашої держави, з урахуванням спрямованості національних інтересів і політики акредитуючої держави, та направлене на виконання норм міжнародного права та двосторонніх (багатосторонніх) договорів, які діють у сфері безпеки дипломатів.

Для досягнення мети і виконання завдань нашого дисертаційного дослідження слід також зупинитись на трактуванні таких взаємопов'язаних понять як «безпека», «правовий захист», «охорона». Та на їх основі сформулювати більш деталізоване поняття «забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення».

Присутні в юридичній літературі визначення термінів «безпека», «захист» і «охорона» мають спільні риси і можуть вважатись спорідненими.

Наприклад, «безпека – стан, коли кому –, чому – небудь ніщо не загрожує» [27, с. 70]. «Охорона – дія за значенням «охороняти», тобто оберігати від небезпеки кого –, що-небудь, забезпечувати від загрози нападу, замаху і т.інш. Забезпечувати, гарантувати недоторканність кого –, чого-небудь. Оберігати від руйнування, знищення, завдання шкоди і т. інш. Захищати від чого-небудь» [27, с. 870]. «Захист – дія за значенням захищати, тобто обороняти, охороняти кого -, що-небудь від нападу, замаху, удару, ворожих, небезпечних і т. інш. дій. Пильно стежити за недоторканністю чого-небудь і багато робити для цього. Боронити, обстоювати погляди, права, інтереси, честь кого-небудь» [27, с. 433].

На думку В. М. Заплатинського, «безпека – це такі умови, в яких

знаходиться складна система, коли дія зовнішніх факторів і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними по відношенню до даної складної системи у відповідності до наявних, на даному етапі, потреб, знань та уявлень» [58, с. 96].

Останнім часом в галузі забезпечення безпеки і порядку правоохоронними органами держави стали використовуватись поняття «публічна безпека» і «публічний порядок» поряд з конституційно визначеними поняттями «громадська безпека» і «громадський порядок». Перш за все це зумовлено запровадженням у державному управлінні принципів публічного адміністрування, притаманних для діяльності демократичних держав. Європейська та світова юридична практика свідчать про виправданість використання понять «публічна безпека» і «публічний порядок» і схвальне ставлення до них [59, с. 27].

Термін «безпека» є нормативно визначеним і широко вживаним, однак в залежності від об'єкту, до якого він застосовується, може мати певні особливості трактування. Окремі нормативні визначення терміну «безпека» наводяться у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Поняття «безпека» в нормативно-правових актах України

№ з/п	Назва нормативно-правового акту	Зміст поняття
1	2	3
1.	«Правила обстежень, оцінки технічного стану та паспортизації виробничих будівель і споруд» затверджені наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України та Держнаглядохоронпраці України від 27.11.97 № 32/288.	«Безпека – відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди для життя, здоров'я та майна громадян, а також для навколишнього природного середовища» [60].

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
2.	«Правила супроводження в контрольованих зонах авіапідприємств матеріальних цінностей і пасажирів», затверджені наказом Державного департаменту авіаційного транспорту України від 11.06.1996 № 168/397.	«Безпека – комплекс заходів, а також людські і матеріальні ресурси, які призначені для захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання та інших протиправних посягань» [61].
3.	«Положення про систему управління безпекою польотів на авіаційному транспорті», затверджене наказом Міністерства транспорту України від 19.08.2003 №650.	«Безпека – відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з травмуванням або загибеллю людей, заподіянням збитків навколишньому середовищу» [62].
4.	«Положення про технічне обслуговування устаткування підприємств гірничо-металургійного комплексу», затверджене наказом Міністерства промислової політики України від 15.06.2004 №285.	«Безпека – властивість об'єкта забезпечувати відсутність ризику завдання шкоди здоров'ю людей, майну та навколишньому середовищу» [63].
5.	«Правила сертифікації суб'єктів, що надають послуги з аеронавігаційного обслуговування», затверджені наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 22.01.2007 №42.	«Безпека (safety) – стан, при якому ризик шкоди чи ушкодження обмежений до прийняттого рівня» [64].

Закінчення таблиці 1.2

1	2	3
6.	Угода між Урядом України і Урядом Азербайджанської Республіки про співробітництво в галузі авіаційної безпеки від 22.12.1995.	«Безпека – комплекс заходів, а також людські та матеріальні ресурси, які призначені для захисту від актів незаконного втручання й інших протиправних посягань стосовно цивільної авіації» [65].
7.	Кодекс систем розподілу, затверджений Постановою НКРЕКП від 14.03.2018 №310.	«Безпека – відсутність недопустимого ризику, пов'язаного з можливістю спричинення шкоди та/або нанесення збитку» [66].

Аналіз нормативно визначеного терміну «безпека» дає можливість зрозуміти, що він, як правило пов'язується з відсутністю ризику, небезпеки чи загроз визначеному об'єкту, яким може виступати як окрема людина, так і групи, системи і навіть держава.

Окремі науковці пов'язують безпеку із станом захищеності певної функціональної системи [67; 68].

Деякі дослідники, формулюють це визначення, як стан об'єкту захисту, при якому дія зовнішніх чинників на нього не перевищує максимально допустимих значень, або він перебуває в умовах відсутності надмірної небезпеки [69; 70].

Застосовуються такі підходи: ситуаційний підхід при якому «безпека» розглядається, як стан захищеності об'єкта від загроз зовнішніх чинників; процесний підхід, який передбачає сукупність певних дій, станів, процесів, які прямо чи опосередковано забезпечують захищеність об'єкта від серйозних негативних наслідків; системний підхід дозволяє розглядати «безпеку», як сукупність дій, комплекс заходів і процесів, які забезпечують підтримання збалансованого стану перебування чи функціонування певної системи (об'єкту); ресурсний підхід розкриває сутність «безпеки» у розрізі використання певних сил

і засобів для досягнення стану нормального функціонування об'єкту; стратегічний підхід розглядає «безпеку» об'єкта, як систему управління і складову загальної системи національної безпеки держави.

На нашу думку, слід погодитись із трактуванням терміну «безпека», прийнятому у словниковому тлумаченні [27; 71] і якого дотримуються такі науковці, як В. М. Заплатинський, Korzeniowski L. та деякі інші [72; 73; 74]. Його сутність полягає у розумінні «безпеки», як стану, що характеризується відсутністю небезпеки. У разі, коли небезпека все ж таки присутня, слід вести мову про певні рівні безпеки, в залежності від характеристик такої небезпеки та показників, які приймаються для її оцінювання.

В своєму науковому дослідженні В.О. Копанчук наголошував, що загальна теорія безпеки інтегрує прикладні аспекти багатьох наук та орієнтує на дослідження органів, сил і засобів забезпечення безпеки особи, суспільства й держави в умовах комплексного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів різного характеру [75, с. 46] .

Похідними від терміну «безпека» є «забезпечення безпеки», як цілеспрямована діяльність направлена на підтримання «безпеки». Складовою забезпечення безпеки є охоронні правовідносини та охоронна діяльність держави в особі уповноважених нею суб'єктів. Зміст охоронних правовідносин складають відносини, що виникають в результаті реалізації охоронних норм права [76]. Охоронна діяльність держави являє собою складову частину правоохоронної діяльності. Охоронна діяльність суспільства в сфері права – це категорія, яка містить всі правові явища, що функціонують у правовій системі із забезпечення правомірного його втілення в поведінці всіх соціальних суб'єктів [77].

Одним із видів захисту є «правовий захист». Юридична література трактує поняття «правового захисту» по різному. У відповідності до однієї з основних позицій, воно визначається, як сукупність систематизованих заходів, головним завданням яких є забезпечення недоторканності права, його здійснення та ліквідація правопорушень. Основний акцент, під час визначення права на захист, робиться на його державно-правовому характері, що спрямований на відновлення

порушеного права, забезпечення виконання юридичного обов'язку [78, с. 56]. Підґрунтя цього підходу складає міркування, що «правовий захист» є функцією держави, змістом якої виступає реалізація спеціальних заходів, головною метою яких визначаються припинення порушень, відновлення порушених або забезпечення умов для реалізації певних визначених прав.

На думку С. С. Алексєєва, «правовий захист – це державно-примусова діяльність, спрямована на поновлення порушеного права, забезпечення виконання юридичного обов'язку» [79, с. 113]. Г. Н. Стоякин зазначає, що правовий захист включає три елемента: 1) видання норм, які встановлюють права і обов'язки, визначають порядок їх здійснення, захисту, застосування санкцій; 2) власна активна діяльність суб'єктів, направлена на реалізацію і захист належних їм суб'єктивних прав; 3) превентивна діяльність держави і громадських організацій, та реалізація ними правових санкцій [80, с. 34].

Вище зазначеному підходу протистоїть інша позиція вчених. Вона полягає в тому, що «захист» розглядається ними, як можливість уповноваженої особи вживати заходи правоохоронного характеру для поновлення свого порушеного чи оспорюваного права [81, с. 335]. В. П. Грибановим зазначалось, що право на захист не обмежується застосуванням державою примусових заходів. Воно також пов'язується із діяльністю самого суб'єкта, направленою на поновлення порушеного права та припинення дій, що його порушують [82, с. 107].

Такий підхід є більш широким. Ним охоплюється більша кількість форм здійснення захисту, у тому числі самозахист і захист порушеного права за допомогою юрисдикційних органів, основою чого виступає ініціатива самого суб'єкта правовідносин, права якого порушені чи яким створюється загроза порушення.

В публікаціях [83, с. 84] та [84, с. 41] розглядалось питання тлумачення поняття «правовий захист» в контексті службової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України. Відзначалось, що правовий захист являє собою встановлений державою спеціальний адміністративно-правовий статус об'єкта у поєднанні з нормативно встановленими державою спеціальними правовими

заходами, способами і методами, які забезпечують можливість повної реалізації обов'язків та дотримання прав, а також їх захист і відновлення у випадку порушення чи оспорювання.

Узагальнюючи зазначені вище підходи до розуміння понять «безпека», «захист», «охорона», в контексті дисертаційного дослідження, на нашу думку, «забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення», як в умовах повсякденної діяльності так і при виникненні кризових ситуацій, представляє собою сукупність встановлених державою правових заходів, способів та методів, спрямованих на забезпечення можливості повної реалізації функцій та завдань, привілеїв та імунітетів, прав і обов'язків необхідних для здійснення законної діяльності таких об'єктів на території держави перебування, а також на захист вказаних прав у випадку їх порушення або оспорювання, включаючи нормативно встановлене право на самозахист і процесуальний порядок їх захисту юрисдикційними органами держави.

Слід також враховувати, що об'єкти дипломатичного призначення у розрізі забезпечення їх безпеки, являють собою складну систему, яка знаходиться у постійній взаємодії з зовнішнім середовищем і всередині якої протікають різнопланові внутрішні процеси. Тому головними її характеристиками слід вважати стан системи і умови її перебування. Стан системи, як правило відображає її внутрішнє наповнення, а умови перебування характеризують динаміку взаємодії системи з зовнішнім середовищем. Правовий статус таких об'єктів чітко визначений міжнародними нормами і зумовлює характер діяльності, пов'язаної із забезпеченням безпеки.

Враховуючи проведений аналіз понятійно-термінологічного апарату, пов'язаного із темою дисертаційного дослідження можна сформулювати поняття «безпека об'єктів дипломатичного призначення» та «забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення», удосконаливши його у порівнянні з викладеним у [26, с. 41] та [85, с. 15].

Безпека об'єктів дипломатичного призначення (Security of diplomatic facilities) – це стан функціональної системи об'єкта дипломатичного призначення,

при якому вона зберігає свою цілісність, стійкість (стабільність), здатність до ефективного функціонування і стійкого розвитку, а на їх основі – можливість надійного захисту усіх її елементів (підсистем, сфер, об'єктів) від будь-яких деструктивних внутрішніх і зовнішніх дій в різних умовах середовища, у якому вона перебуває.

Забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення (Ensuring the security of diplomatic facilities) – це цілеспрямована діяльність спеціальних уповноважених суб'єктів, направлена на досягнення і підтримання стану існування об'єкту, в якому небезпека завдання йому фізичної, психічної і матеріальної шкоди контролюється з метою створення надійних умов функціонування, гарантування захищеності від несанкціонованих випадкових чи навмисних дій будь-яких осіб, втручання в їх санкціоновану діяльність будь-яким способом, або здійснення на неї протиправного впливу будь-яким способом, в повсякденних умовах, а також під час війни, стихійного лиха, або інших кризових ситуацій на таких об'єктах або у безпосередній близькості від них.

1.3. Сутність та роль державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні

При розгляді питання сутності і значення державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні слід виходити з міркування, що воно являє собою складову частину владно-розпорядчої діяльності держави, направленої на упорядкування певних суспільних відносин між різнорідними суб'єктами під час їх взаємодії.

Це дозволить поширити і певним чином трансформувати усталені наукові підходи до визначення понять «управління» і «державне управління», їх ознаки, закономірності, принципи, цінності та інш. на специфічну сферу державного управління, пов'язану з забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного

призначення в Україні.

При цьому слід провести певне понятійне розмежування «державного регулювання» і «державного управління» в цій сфері.

Енциклопедичне визначення державного регулювання полягає у сприйнятті його, як сукупності інструментів, за допомогою яких державою встановлюються певні вимоги до громадян, підприємств, установ і організацій та інших учасників суспільних відносин [86, с. 153]. До числа інструментів відносять законодавчі та інші нормативно-правові акти держави та міжнародні договори, ратифіковані в установленому законом порядку. В першу чергу це закони та підзаконні нормативно-правові акти, правила і розпорядження формального і неформального характеру, які встановлюються державою, або організаціями, яким такі повноваження делеговані нею. Регулююча діяльність держави проявляє себе у двох сферах: тарифній (ціновій) і нетарифній (неціновій). Тарифна (цінова) сфера державного регулювання охоплює своїм впливом економічні аспекти діяльності, що здійснюють безпосередній вплив на ринкові відносини. Нетарифна (нецінова) сфера державного управління охоплює соціальні та адміністративні аспекти діяльності. До останніх, як раз і належить діяльність, пов'язана із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

Враховуючи, що термін «регулювання» походить від латинського *regulare* і означає підпорядкування певному порядку [87, с. 307], то можна окреслити межі державного регулювання у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, як комплекс заходів, застосованих державою для упорядкування поведінки суб'єктів з метою створення безпечних умов функціонування таких об'єктів в Україні. Державне регулювання у зазначеній сфері знаходить найбільше своє відображення у правовому регулюванні, як здійснюваному державою за допомогою системи правових засобів впливу на суспільні відносини з метою їх впорядкування, закріплення, охорони і розвитку [88, с. 249].

Правове регулювання впливає на суспільні відносини в різних їх сферах. Не винятком є і діяльність органів державного управління та їх складових частин, пов'язана з національною безпекою і обороною. Зокрема воно проявляється під

час створення і узагальнення системи правових норм, що регламентують процеси забезпечення безпеки (охорони) об'єктів дипломатичного призначення та їх персоналу в Україні. За допомогою правових інструментів забезпечується інтеграція державної політики та спеціальних процедур органів державної влади та їх посадових осіб в певній сфері діяльності. Проводиться формування системи управління (командування), порядку і правил координації сил безпеки і сил оборони, контролю. Запроваджуються принципи єдиного підходу до реалізації процесів планування у сфері національної безпеки і оборони. У такий спосіб держава здійснює впровадження принципів і здійснення заходів демократичного цивільного контролю над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони, з урахуванням визначених функцій та завдань.

Належний рівень правової регламентації дій складових частин органів державного управління, зокрема сектору безпеки і оборони, як в умовах безпечного функціонування об'єктів дипломатичного призначення так і у разі виникнення небезпеки стосовно них, є основою для ефективного розмежування повноважень державних органів у сферах національної безпеки і оборони. В залежності від результатів такого розподілу в подальшому може проводитись визначення раціонального складу та функціональної структури системи управління при виконанні завдань з охорони об'єктів дипломатичного призначення [89].

Державне регулювання, як правило проявляється у формі законів, підзаконних актів та актів судової влади. Воно передбачає високий рівень альтернативності у поведінці об'єктів, на яких воно спрямоване і у порівнянні з державним управлінням охоплює більш широку сферу організаційної діяльності. Саме держава створює необхідні умови функціонування суб'єктів і об'єктів управління. Напрями розвитку процесів обираються нею в залежності від національних інтересів, спрямованості векторів розвитку, багатьох чинників внутрішньої та зовнішньої політики, рівня економічного розвитку тощо. При цьому державне регулювання передбачає можливість застосування альтернативних варіантів розвитку та діяльності керованих складових. Головним

пріоритетом в цьому процесі виступає забезпечення державою різних можливостей з метою реалізації найкращого варіанту дій. Тому державне регулювання характеризується використанням непрямих методів впливу. До їх числа, зокрема відносяться економічні, заохочувальні, стимулюючі, превентивні заходи.

Разом з цим головною ознакою державного управління виступає його цільовий вплив на об'єкти управління, який передбачає їх підкорення суб'єкту управління. У ньому превалюють процеси адміністрування діяльності, встановлення чітко окреслених прав, обов'язків та повноважень в залежності від рівнів державного управління та взаємодіючих суб'єктів.

При цьому слід також враховувати специфіку сфери застосування регулюючого/управлінського впливу держави. В залежності від такої специфіки взаєностосунки між суб'єктом керування і об'єктом керування будуть характеризуватись більшою або меншою інтенсивністю регулюючого/управлінського впливу. Так розвиток суспільних відносин, пов'язаних з діяльністю громадянського суспільства, соціально-культурною, економічною сферою, відбувається більш ефективно в умовах зменшення суто управлінського впливу держави при одночасному належному державному регулюванні правовідносин в цих сферах. Взаємні відносини між керуючим і керованим суб'єктами характеризуються диспозитивністю і свободою вибору в межах встановлених правил.

Однак такі сфери діяльності, як національна безпека, оборона, правоохоронна діяльність, здійснення державних контрольних і фіскальних функцій, попередження і реагування на надзвичайні ситуації, сфера запобігання і протидії злочинній активності, застосування покарання за вчинення правопорушень не можуть ефективно функціонувати лише в умовах їх державного регулювання. Тому в таких випадках необхідним є застосування механізмів державного управління, як більш жорстких і чітко визначених інструментів впливу, які характеризуються ознаками імперативності.

Враховуючи, що предмет нашого дослідження у меншому ступені може

характеризуватись альтернативністю поведінки об'єктів, на які спрямований державний владно-розпорядчий вплив, можна казати, про те, що рушійною силою організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення виступає саме державне управління, як цілеспрямована діяльність держави в особі уповноважених нею суб'єктів.

В «Енциклопедії державного управління» державне управління трактується, як «діяльність держави (органів державної влади), спрямована на створення умов для якнайповнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами» [90, с. 157].

«Управління» також розглядається, як «цілеспрямований програмований або довільний вплив на об'єкти для досягнення кінцевої мети за допомогою явищ, процесів, коли є з ними взаємодія в режимі детермінованої чи довільної програми/регламенту» [91, с. 1856].

В залежності від завдань, які сприймаються суб'єктом управління в певний період часу, як надважливі, і на вирішення яких направлені основні зусилля, розрізняють цільове управління, як один з його методів [92, с. 87]. Ситуаційне управління являє собою процес прийняття стратегічних рішень в залежності від виявлених потенційних загроз або проблем [93, с. 152].

Наука державного управління розрізняє два підходи до сутності та змісту державного управління – американський та європейський [94, с. 24].

Американський підхід передбачає економічну доцільність, як основу для прийняття управлінських рішень. У першу чергу увага акцентується на створенні державою умов для отримання прибутку в процесі діяльності суб'єкта. Така модель державного управління базується на президентській формі правління та двопартійній системі. Її основними характеристиками можна вважати верховенство права, поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову, виключення сумісності управлінських посад з іншими посадами, запровадження механізму

стримування і противаг, децентралізація влади в процесі прийняття політичних рішень, обмеження управлінського впливу держави у економічній і соціальній сферах, мінімізація державного сектору економіки, застосування в державному управлінні принципів і методів, характерних для приватного сектору, свобода і відповідальність у прийнятті управлінських рішень у поєднанні з високим ступенем контролю з боку керівників і громадянського суспільства.

Європейський підхід до сутності державного управління акцентується на пріоритеті правового регулювання суспільних відносин і розглядає державне управління, як частину правової сфери. Згідно з ним, державне управління розуміється, як підзаконна розпорядча діяльність органів державної влади, відмежована від законодавчої і судової діяльності. На відміну від американської моделі, в європейській передбачається більший обсяг управлінських повноважень в економічній і соціальній сферах. Така модель може базуватись на всіх формах державного управління, крім президентської.

Слід відзначити, що останнім часом все більшої популярності набирають тенденції запровадження в сферу державного управління суспільством принципів публічного адміністрування, які характеризуються заміною імперативних підходів до управління більш гнучкими та переходом від запровадження і використання владних бюрократичних процедур до надання публічних послуг.

Аналіз значення феномену «публічного адміністрування» наведено у [95] на основі глосарія Програми розвитку ООН. Зазначається, що цей термін має два значення, тісно пов'язані між собою.

По-перше – це цілісний державний апарат, що включає політику, правила, процедури, організаційні структури і персонал тощо. Його фінансування відбувається коштом державного бюджету. Сфера відповідальності поширюється на діяльність, пов'язану із функціонуванням виконавчої гілки влади та налагодження взаємодії з іншими зацікавленими суб'єктами держави, суспільства та зовнішнього середовища.

По-друге – значення публічного адміністрування полягає в управлінні та реалізації державних механізмів, пов'язаних із виконанням нормативних

приписів, які містяться у законах та підзаконних нормативно-правових актах, пов'язаних з наданням публічних послуг.

З викладеними підходами слід погодитись. Однак зважаючи на специфіку предмету нашого дослідження вважаємо за доцільне зауважити, що державний вплив на сферу забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення має складну природу, яка проявляється у домінуванні сутності державного управління, як імперативної, владно-розпорядчої діяльності органів державної влади. В окремих випадках вона характеризується ознаками регуляторної діяльності, що передбачає наявність певної альтернативи у виборі моделі чи способу поведінки об'єкту, який потрапляє під керуючий вплив держави.

Наприклад діяльність громадських організацій, направлена на демонстрацію суспільних настроїв в країні перебування стосовно окремих питань внутрішньої та зовнішньої політики акредитуючої іноземної держави, регулюється державою зокрема у формі встановлення правил і порядку проведення мирних зібрань і передбачає свободу виявлення громадянської позиції в дозволених межах у тому числі і у безпосередній близькості від об'єктів дипломатичного призначення. При цьому застосовуються різні методи державного регулювання, направлені на забезпечення конституційних прав і свобод громадян, пов'язаних з можливістю вільного виявлення думок, свободою мирних зібрань та функціонуванням громадських організацій.

Однак, у разі необхідності і за певних умов, держава залишає за собою право застосування жорсткого управлінського впливу, направлено на дотримання порядку проведення зібрань, включаючи заборону проведення, якщо їх характер має протиправні ознаки або направлений на порушення спокою об'єкту дипломатичного призначення чи його нормального функціонування.

В дисертаційному дослідженні С. І. Крук під час розгляду теоретичних аспектів інституалізації державного управління у сфері забезпечення національної безпеки, було з'ясовано, що державне управління таких відносин відбувається у двох напрямках державно-управлінської діяльності, які полягають у суто управлінській діяльності (висхідний канал державно-управлінського впливу) та у

регулюючій діяльності держави (низхідний канал державно-управлінського впливу, або канал зворотного зв'язку) [96, с. 396].

Враховуючи викладені міркування, вважаємо за можливе запропонувати визначення, відповідно до якого *державне управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення* полягає у цілеспрямованій діяльності держави в особі її уповноважених органів влади, пов'язаної із запровадженням та реалізацією чітких управлінських механізмів, направлених на узгодження різноманітних груп інтересів акредитуючої держави, держави перебування та її громадянського суспільства з метою збереження безпечного стану існування об'єктів у сфері функціонування дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав та представництв міжнародних організацій в Україні.

Метою державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення є створення умов для їх діяльності, які виключають наявність небезпеки. Враховуючи, що досягнення такої мети є ідеальним результатом державного управління, слід відзначити, що реальною метою (реальним результатом) можна вважати покращення ефективності забезпечення безпеки таких об'єктів. Відповідно до поставленої мети визначаються функції державного управління в певній сфері відносин.

Суб'єктом державного управління в цій сфері виступає держава в особі її органів влади, уповноважених здійснювати діяльність у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, як чітко організаційно структурована система таких органів, що характеризується розподілом компетенції і повноважень, прав та обов'язків в залежності від доручених функцій і покладених завдань.

Об'єктом державного управління в цій сфері виступає система забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в цілому та її складові підсистеми, які підпорядковуються волі суб'єкта управління і на які здійснюється керуючий вплив.

Враховуючи загальну мету державного управління у визначеній сфері суспільних відносин, суб'єктом управління формуються *цілі управління* у вигляді

ситуативних, або актуальних у певний проміжок часу пріоритетів, досягнення яких повинно забезпечити кінцеву мету державного управління. На формування цілей державного управління здійснюють вплив різноманітні чинники, до яких відносяться історичний уклад держави, суспільно-політична обстановка всередині держави та за її межами, розподіл політичних сил, загальний рівень розвитку різних сфер держави, релігійні уподобання та інші. Цільовою спрямованістю державного управління слід визначити забезпечення досягнення максимальних результатів у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення при мінімальних затратах ресурсів (фінансових, матеріальних трудових та інших.).

Державне управління в сфері суспільних відносин, які є предметом нашого розгляду ґрунтується на певних *принципах*, тобто головних ідеях, наукових підходах, закономірностях, поняттях. Основними їх групами слід визначити.

Організаційні принципи – зумовлюють галузеву, функціональну і територіальну структуру системи державного управління в цілому і у визначеній сфері діяльності, визначають характер розподілу компетенції між органами державного управління та формують механізм державного управління, забезпечуючи його ефективність.

Соціально-політичні принципи – демократизм, верховенство права, рівність всіх перед законом, об'єктивність, гласність. Як правило ці принципи поширюються на всі сфери державного управління і закріплені нормативно у Конституції України, законах та інших нормативно-правових актах держави.

Функціональні принципи – єдиноначальність, колегіальність, спеціалізація і поділ управлінської діяльності, відповідальність за прийняті рішення, самостійність оперативної діяльності. Вони визначають зміст діяльності визначених органів державного управління і повинні забезпечити ефективність, дієвість і своєчасність управління як такого.

Слід відзначити, що державне управління, пов'язане з будь-якою сферою її безпекової і охоронної діяльності, як правило характеризується застосуванням примусу і функціонуванням правоохоронної системи. Суть правоохоронної діяльності полягає у застосуванні уповноваженими державними органами заходів,

направлених на підтримання правопорядку і законності в процесі реалізації основних напрямків державної діяльності [97]. Тому принципи діяльності правоохоронної складової державного управління можна розділити, виходячи з характеру їх положень, на універсальні (загальнодержавні) і спеціальні, які притаманні виключно правоохоронній системі [98].

Функції державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення, як специфічної діяльності держави в особі її органів влади розглянуті у підрозділі 1.1. Розділу 1 дисертації. Вони можуть розподілятися в залежності від специфіки діяльності певного органу та функціонального призначення, що в свою чергу зумовлює коло його прав, обов'язків та повноважень. Відповідно до покладених на певні органи державної влади функцій та враховуючи основну мету та цілі у визначеній сфері діяльності, формулюються та розподіляються завдання державного управління.

До загальних функцій державного управління, які мають місце і у визначеній сфері діяльності, можна віднести: організаційну; прогнозування і моделювання; планування; регулювання; координацію; контроль.

Спеціальні функції, в залежності від суб'єкта управлінської діяльності у визначеній сфері, зумовлюються суттю і спрямованістю його безпосередньої діяльності.

Слід також прислухатись до підходу у розумінні функцій, притаманних для системи національної безпеки взагалі, висловленому Т. Кравцовою і Г. Калініченко. Відзначалось, що функції системи в цілому, є інтегрованим результатом функціонування складових її компонентів. Тому для системи національної безпеки функція може бути виражена як виконання певної ролі суб'єктом системи її організації, як цілого, у здійсненні цілей та інтересів забезпечення безпеки особи, суспільства та держави [99, с. 25-26].

Прислухаючись до такого міркування, можна відзначити, що функції системи державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні являють собою сукупний (інтегрований) результат функціонування складових елементів цієї системи і виражаються у реалізації

визначених обов'язків, повноважень і завдань, притаманних таким її елементам.

Завдання державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення зумовлюються поставленою метою та цілями і представляють собою визначений і запланований для виконання обсяг управлінської діяльності, направлений на досягнення цієї мети. Вони були нами розглянуті у підрозділі 1.1 розділу 1 дисертації.

Форми державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення проявляються у безпосередній діяльності конкретних органів державного управління при вирішенні ними завдань. До них можна віднести такі.

Правові форми: нормативна, яка полягає у виданні нормативних актів управлінського характеру; договірна, як процес укладення та реалізації договорів; вчинення юридично значимих дій, які ведуть до настання певних юридичних наслідків; створення актів управління індивідуальної дії.

Неправові форми: організаційні у вигляді заходів, що мають спрямованість на забезпечення діяльності органу управління та досягнення ним поставлених цілей; всебічне забезпечення (аналітичне, статистичне, інформаційне, реєстраційне, матеріальне, технічне та інш.)

Методи державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення представляють собою сукупність засобів, завдяки яким реалізуються функції державного управління та здійснюється керуючий вплив суб'єктів управління на керований об'єкт.

До загальних методів державного управління в цій сфері можна віднести контроль, нагляд, методи прямого і непрямого впливу, адміністративні і економічні методи.

Механізм державного управління в сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, у тому числі в умовах кризових ситуацій, слід розглядати як сукупність заходів (правових, організаційних, превентивних та ін.), виражених у прийнятих рішеннях, застосованих важелях, стимулах, методах, процесах, за допомогою яких уповноважені суб'єкти державного (публічного)

управління здійснюють вплив на сферу забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення з метою підтримання стану їх захищеності від несанкціонованих випадкових чи навмисних дій будь-яких осіб, втручання в їх санкціоновану діяльність будь-яким способом, або здійснення на неї протиправного впливу будь-яким способом, у тому числі під час війни, стихійного лиха, або інших кризових ситуацій на таких об'єктах або у безпосередній близькості від них.

Факторами впливу, які здійснюють прямий і опосередкований вплив на державне управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення виступають внутрішня і зовнішня політика, правове, нормативне, кадрове, науково-методологічне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення. Зазначені фактори можуть розвиватись відповідно до своєї внутрішньої логіки існування. Вони суттєво впливають на стан функціонування системи в цілому, можуть формуватись в залежності від розвитку інших її складових і бути об'єктами керуючого впливу держави.

Результатом державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні є досягнення цілей управління і, як наслідок, досягнення його головної мети в цій сфері, тобто створення безпечних умов для діяльності таких об'єктів, що виключають наявність небезпеки для них. Позитивним результатом державного управління можна також вважати покращення і розвиток стану системи в цілому, окремих її елементів, підвищення ефективності, зменшення витрат на її утримання при збереженні позитивної динаміки функціонування або стабільності існування.

Підводячи короткий підсумок розгляду сутності та ролі державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні вважаємо за доцільне запропонувати на рисунку 1.3 системну модель державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

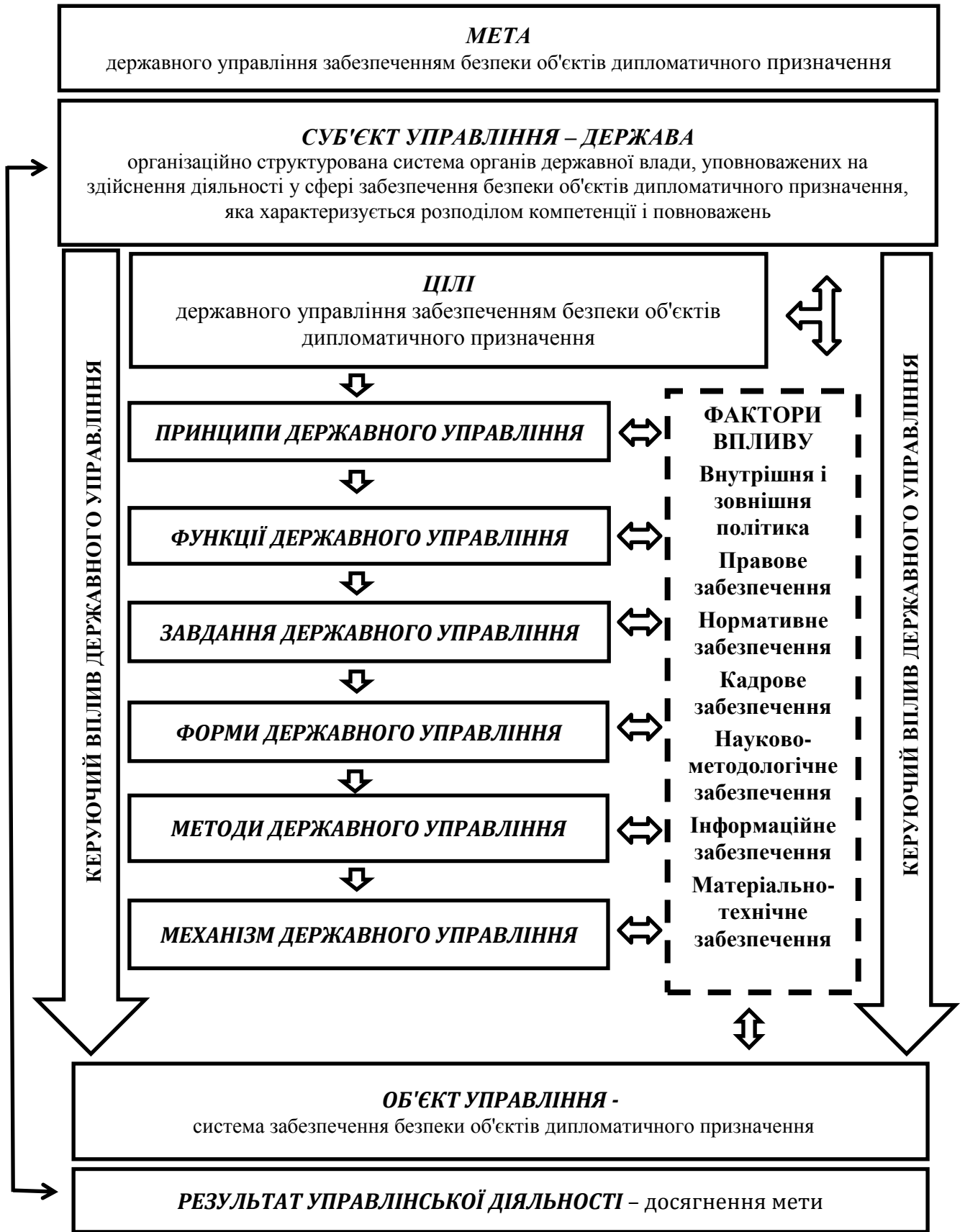

Рис. 1.3. Системна модель державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні

Джерело: авторська розробка

Висновки до першого розділу

1. Визначено, що сутність забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення полягає у цілеспрямованій діяльності уповноважених державою суб'єктів, направленої на виконання конвенційних обов'язків, пов'язаних із створенням належних умов функціонування таких об'єктів та захисті їх від будь-якого негативного впливу. Проведений аналіз конвенційних вимог з цього питання дозволяє стверджувати, що вони містять в собі основні норми міжнародного права, які визначають спрямованість функціонування організаційних механізмів, необхідних для належної діяльності дипломатичних місій, і які тісно пов'язані з потребами забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. Їх зміст зумовлює сутність, функції і завдання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

2. Узагальнені основні потреби забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в країні перебування до яких входять: забезпечення збереження життя і здоров'я дипломатів, іншого персоналу дипломатичного представництва та членів їх сімей; забезпечення недоторканності приміщень дипломатичної установи; забезпечення імунітетів від обшуку, реквізиції, арешту і виконавчих дій; забезпечення недоторканності офіційної кореспонденції дипломатичного представництва; забезпечення недоторканності особистого багажу дипломатичного агента; забезпечення недоторканності і захисту приватної резиденції дипломатичного агента; забезпечення збереження майна об'єкту дипломатичного призначення; забезпечення недоторканності персоналу дипломатичної установи; надання безпечних можливостей для виконання функцій дипломатичного представництва; забезпечення недоторканності і захисту приватної резиденції дипломатичного агента; забезпечення недоторканності приміщень дипломатичної установи (разом з майном і архівами) у разі розірвання дипломатичних відносин; у разі збройного конфлікту забезпечення можливості скорішого виїзду та отримання від держави перебування засобів перевезення;

забезпечення проведення евакуаційних заходів при виникненні кризових ситуацій в державі, або регіоні перебування дипломатичної установи; запобігання всіма можливими способами підготовці та здійсненню злочинів стосовно об'єктів дипломатичного призначення; розслідування правопорушень, вчинених стосовно об'єкту дипломатичного призначення та притягнення винних осіб до відповідальності.

3. Проведено аналіз наукових підходів до визначення понять «безпека», «охорона», «захист» і на їх основі сформульовані поняття «безпека об'єктів дипломатичного призначення», як стан функціональної системи об'єкта дипломатичного призначення, при якому вона зберігає свою цілісність, стійкість (стабільність), здатність до ефективного функціонування і стійкого розвитку, а на їх основі – можливість надійного захисту усіх її елементів (підсистем, сфер, об'єктів) від будь-яких деструктивних внутрішніх і зовнішніх дій в різних умовах середовища, у якому вона перебуває. Наведено власне розуміння поняття «забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення», яке трактується, як цілеспрямована діяльність спеціальних уповноважених суб'єктів, направлена на досягнення і підтримання стану існування об'єкту, в якому небезпека завдання йому фізичної, психічної і матеріальної шкоди контролюється з метою створення надійних умов функціонування, гарантування захищеності від несанкціонованих випадкових чи навмисних дій будь-яких осіб, втручання в їх санкціоновану діяльність будь-яким способом, або здійснення на неї протиправного впливу будь-яким способом, в повсякденних умовах, а також під час війни, стихійного лиха, або інших кризових ситуацій на таких об'єктах або у безпосередній близькості від них.

4. Проведено системний аналіз наукових підходів до визначення поняття «кризова ситуація». Встановлено, що «кризова ситуація на об'єкті дипломатичного призначення» являє собою сукупність умов та обставин, які склалися на об'єкті дипломатичного призначення, або поблизу нього, внаслідок виникнення катастроф, аварій, пожеж, стихійного лиха, епідемії, епізоотії, епіфітотії, застосування засобів ураження або іншої небезпечної події, а також

вчинення, або виникнення реальної загрози вчинення протиправних дій, пов'язаних з посяганням на його нормальну, регулярну і безпечну санкціоновану діяльність, що може бути причиною загибелі, нещасних випадків з людьми, знищення або пошкодження майна, незаконного втручання в діяльність, або які створюють реальну загрозу настання таких наслідків.

5. З'ясовані спеціальні функції та завдання державного управління у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. Узагальнено та наведено вичерпний перелік основних об'єктів дипломатичного призначення, стосовно яких може виникати потреба у здійсненні заходів забезпечення безпеки. Проведено системний аналіз сутності та ролі державного управління та державного регулювання, на основі якого встановлено, що державне управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення полягає у цілеспрямованій діяльності держави в особі її уповноважених органів влади, пов'язаної із запровадженням та реалізацією чітких управлінських механізмів, направлених на узгодження різноманітних груп інтересів акредитуючої держави, держави перебування та її громадянського суспільства з метою збереження безпечного стану існування об'єктів у сфері функціонування дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав та представництв міжнародних організацій в Україні.

6. Сформульовано поняття «місце компактного перебування персоналу дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні, а також місце розташування їх майна у разі евакуації» під яким слід розуміти простір, пункт, будівля, споруда, або будь-який інший об'єкт інфраструктури, який використовується для тимчасового компактного перебування персоналу дипломатичного представництва, консульської установи, або представництва міжнародної організації в Україні, а також для розміщення майна в умовах організованого вивезення дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні, їх документів та інших матеріальних цінностей з небезпечної місцевості під час війни, стихійного лиха, або інших кризових ситуацій.

7. Розкрито зміст поняття «евакуаційна колона з персоналом та майном дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні», як група людей або предметів (автомобілів, автобусів, спеціальних автомобілів, або інших транспортних засобів), які розміщені або рухаються витягнутою лінією, ряд за рядом при переміщенні персоналу дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні, їх майна, документів та інших матеріальних цінностей з небезпечної місцевості під час війни, стихійного лиха, або інших кризових ситуацій.

8. Установлено та проаналізовано такі категорії, як мета, суб'єкт, об'єкт, цілі, принципи, функції, завдання, методи, механізм, фактори впливу та результат державного управління в сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. На підставі проведеного аналізу запропонована системна модель державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

Власні результати дослідження, що є складовими елементами наукової новизни роботи, висвітлено у наукових фахових виданнях [1; 2; 6; 16].

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Правове забезпечення управління діяльністю у сфері безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні

Досліджуючи проблематику функціонування організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, слід приймати до уваги, що пов'язані з ним процеси зумовлюються перш за все спрямованістю політики держави, її національними інтересами і пріоритетами, а також ступенем розвитку та рівнем ефективності функціонування правової системи.

Саме держава, будучи особливим соціальним і юридичним інститутом, який представляє собою усталену організаційну форму співіснування груп людей, здійснює керуючий вплив на них шляхом встановлення норм і правил прийнятної поведінки, а також визначення відповідальності за порушення, і закріплення їх у законодавчих та інших нормативно-правових актах, прийнятих в установленому порядку.

Не виключенням є і сфера, яка виступає предметом цього дослідження. Правові принципи і норми, викладені в джерелах права, складають правову основу державного управління і забезпечують належне функціонування його організаційно-правового механізму, діючого в процесі забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

Комплекс взаємозалежних і взаємоузгоджених юридичних засобів, основним призначенням яких є регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, які є наслідком такого регулювання, складають правову

систему держави. Як і будь-яка система, налаштована для ефективного функціонування, правова система має цілісну і впорядковану структуру, спрямовану на забезпечення належного рівня правового порядку, як необхідної умови існування та розвитку українського соціуму. Основним елементом системи права є галузь права, яка представляє собою сукупність в певній мірі самостійних юридичних норм, що регулюють окрему однорідну сферу суспільних відносин, застосовуючи при цьому спеціальні методи правового регулювання.

Як правило відносини, пов'язані з державним управлінням, діяльністю органів виконавчої влади, реалізацією владно-розпорядчих функцій держави регулюються правовими нормами, які утворюють галузь адміністративного права. Тому справедливим буде сказати, що її регулюючий вплив поширюється на сферу державного управління, пов'язану із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

Разом з цим, враховуючи специфічний статус таких об'єктів та спрямованість їх діяльності, направленої на встановлення та координацію міждержавних відносин, слід зазначити, що регулювання відносин в цій сфері здійснюється також завдяки прийнятим нормам міжнародного права, реалізованим практично. Такі норми об'єднуються у свою специфічну систему, регулюють публічні міждержавні відносини або приватні правові відносини між окремими громадянами різних держав чи їх об'єднаннями і утворюють галузь міжнародного права.

Таким чином правове регулювання діяльності у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення здійснюється завдяки нормам галузей міжнародного та адміністративного права.

Система права проявляє свій зміст у формі системи законодавства, як системи упорядкованих законів держави та міжнародних договорів, ратифікованих її парламентом [100, с. 249].

До системи законодавства також входять й інші нормативно-правові акти органів державної влади. У відповідності до тлумачення Конституційного Суду України, викладеному в його рішенні від 09.07.1998 №12-рп/98 (справа про

тлумачення терміну «законодавство»), термін «законодавство» необхідно розуміти таким чином, що він охоплює своїм змістом закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України [101].

Слід прислухатись також до міркування, що державне управління, як один з видів соціального управління суспільством, базується на реалізації законів, закономірностей і принципів управління спеціально утвореними для цього органами державного управління, робота яких координується завдяки державно-управлінської діяльності, направленої на взаємоузгодження інтересів різних соціальних груп [102, с. 13].

У сфері суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, протягом існування нашої держави, сформувалась система законодавства, яка виконує роль правового забезпечення державного управління. Вона представляє собою форму реалізації правового регулюючого впливу держави, як інструменту упорядкування міждержавних і суспільних відносин в області забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. Співвідношення понять «державне регулювання» і «державне управління» розглядалось нами у розділі 1 цього дослідження.

Сукупність нормативних приписів, пов'язаних із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, представляє собою складну систему. До її складу входять норми міжнародного права, ратифіковані в установленому законом порядку. Вона також включає законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють порядок і правила функціонування об'єктів дипломатичного призначення в Україні, розподіл компетенції, повноважень, прав та обов'язків між органами державної влади, які призначені для забезпечення їх безпеки. Свій регулюючий вплив на функціонування механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення можуть прямо чи опосередковано здійснювати

загальнодержавні норми, що встановлюються законодавством і регулюють правовідносини пов'язані із введенням в державі спеціальних правових режимів (воєнного, надзвичайного стану), проведенням антитерористичних операцій на окремих територіях чи окремих об'єктах, проведенням масових публічних заходів за участі представників політичних сил і громадськості, забезпеченням публічного (громадського) порядку і публічної (громадської) безпеки, проведенням евакуаційних заходів, викликаних виникненням кризових ситуацій тощо.

Систему законодавства, яка здійснює правове забезпечення державного управління діяльністю у сфері безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні слід розглянути більш докладно.

Ще за часів свого існування у складі Союзу Радянських Соціалістичних Республік, Україна приєдналась до низки міжнародних договорів, які регламентують функціонування об'єктів дипломатичного призначення в країні перебування, встановлюють відповідні привілеї та імунітети для них та покладають на державу перебування певні обов'язки і відповідальність в цій сфері.

До них зокрема відносяться Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. [2], Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р. [3], Віденська конвенція про спеціальні місії 1969 р. [4], Віденська конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які належать до персоналу дипломатичних місій 1973 р. [5], Віденська конвенція про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р. [6]. Зазначені міжнародні договори представляють собою джерела міжнародного права, які разом з іншими правилами, складають основу діяльності із забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

Докладний розгляд названих конвенцій був проведений нами у попередньому розділі. Встановлено, що в них визначаються основоположні засади безпеки дипломатів, такі як імунітети від обшуку, арешту, вилучення майна в порядку адміністративного забезпечення чи під час судового розгляду,

обов'язок приймаючої держави захищати персонал дипломатичних місій, приміщення та інші матеріальні цінності, тощо.

Враховуючи положення Конституції України [1, ст. 9 ч. 1] та Закону України від 29.06.2004 «Про міжнародні договори України» [103, ст.19], чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною українського законодавства. Вони можуть застосовуватись у такому ж порядку, який передбачається для норм національного законодавства нашої держави. Якщо міжнародні договори України, ратифіковані в установленому порядку, визначають правила, які відрізняються від норм національного законодавства, вважається що вони мають перевагу над внутрішньодержавними законодавчими актами.

Ратифікувавши вище вказані Віденські конвенції та приєднавшись до них, наша держава зробила їх частиною національного законодавства.

Поряд з іншим, Конвенції регулюють і питання забезпечення належного рівня безпеки на об'єктах дипломатичного призначення. Їх аналіз дозволяє зробити висновок, що Україна, ратифікувавши зазначені Конвенції, як держава перебування об'єктів дипломатичного призначення, взяла на себе зобов'язання виконувати правила, передбачені нормами міжнародного права, у тому числі і в частині забезпечення безпеки цих об'єктів і їх персоналу та здійснення охоронної і превентивної діяльності щодо попередження потенційно можливих посягань на їх права в різних умовах суспільно-політичного життя, включаючи і періоди ведення збройних конфліктів, надзвичайного стану та інших кризових ситуацій на своїй території.

Для забезпечення виконання конвенційних норм та з метою внутрішнього правового регулювання відносин у сфері державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, була прийнята низка національних нормативно-правових актів, які можна групувати в залежності від функціонального розподілу повноважень органів державної влади, які залучаються до вирішення протокольних питань, забезпечення безпеки і охорони об'єктів, контролю, застосування заходів примусу до порушників установлених

норм.

Прийняті державою нормативно-правові акти в цій сфері з одного боку є засобом реалізації регулятивного впливу держави на різні сфери комунікації у суспільстві та у міждержавних відносинах, а з іншого – характеризують сутність правозахисної політики держави в цій сфері. Ефективність цієї реалізації забезпечує системність галузевих суспільно-правових інститутів, зокрема прав і свобод людини, а також усіх гілок державної влади та її органів, що сприяють розвитку вказаних інститутів у межах надання правової допомоги [104, с. 188].

До числа таких нормативно-правових актів входять наступні.

Конституція України передбачає повноваження Президента України в частині прийняття рішення про визнання іноземних держав та прийняття вірчих і відкличних грамот дипломатичних представників іноземних держав [1, ст. 106].

Відповідно до Положення про Міністерство закордонних справ України, МЗС України забезпечує підтримання дипломатичних і консульських зносин з іноземними державами, представництво України у міжнародних організаціях та спеціальних місіях [105]. На МЗС покладається обов'язок, пов'язаний із забезпеченням взаємодії з дипломатичними місіями, консульськими установами іноземних держав, представництвами міжнародних організацій в Україні, а також дипломатичним корпусом, акредитованим в Україні, з усіх питань їх діяльності. Відповідно до міжнародних договорів України, МЗС затверджує положення про акредитацію працівників дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав в Україні, міжнародних організацій та їх представництв, місій, а також членів їх родин [106] та здійснює таку акредитацію. Відповідно до положення, МЗС проводить реєстрацію національних паспортів та видачу службових карток посадовим особам міжнародних організацій, працівникам їх представництв, працівникам представництв іноземних держав, які прибувають в Україну у службових справах.

Виконання цієї функції дозволяє здійснити нормативне упорядкування процесу визначення та ідентифікації співробітників дипломатичних і консульських установ іноземних держав, міжнародних організацій та їх

представництв, інших іноземних організацій в Україні, що в подальшому визначає необхідність та межі застосування заходів забезпечення безпеки.

МЗС України здійснює наглядові повноваження у сфері надання дипломатичним представництвам і консульським установам іноземних держав, їх персоналу, членам сімей привілеїв та імунітетів, які передбачаються законодавством та міжнародними договорами України, та їх додержання з урахуванням принципу взаємності.

Безпосередньо із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення пов'язані питання розміщення нових дипломатичних представництв, штатних консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні або зміна місця розташування вже існуючих об'єктів. Ці процеси передбачають дотримання певних нормативних вимог та встановленого порядку. Такі вимоги та порядок реалізації побажань щодо розміщення об'єктів дипломатичного призначення визначаються «Положенням про порядок розміщення дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні» [107], прийнятим на виконання Указу Президента України «Про програму розміщення дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав і представництв міжнародних організацій в Україні» [108].

З питань безпеки встановлюється необхідність виконання інженерно-технічних заходів, направлених на обладнання об'єктів, що охороняються. Передбачається створення систем освітлення, сигналізації та зв'язку, розміщення службових приміщень для підрозділів служби охорони, створення умов для проживання особового складу цих підрозділів. Положення [107] зокрема передбачає, що охорона дипломатичних представництв і консульських установ, представництв міжнародних організацій в Україні здійснюється підрозділами Національної гвардії України.

Командувач НГУ отримує повноваження на прийняття рішення про взяття під охорону таких об'єктів за поданням МЗС України. Забезпечення обладнання місць несення служби з охорони об'єктів дипломатичного призначення

покладається на Раду Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації.

Правове регулювання порядку ввезення та реєстрації на території України транспортних засобів акредитованих в Україні іноземних дипломатичних представництв та штатних консульських установ, представництв міжнародних організацій в Україні здійснюється відповідно до розділу XIII Митного кодексу України [109]. Державна реєстрація, перереєстрація та зняття з обліку таких моторних транспортних засобів здійснюється територіальними сервісними центрами МВС України відповідно до «Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів» [110] з наданням можливості використання дипломатичних номерних знаків.

При цьому встановлюється державний стандарт дипломатичних номерів, який дозволяє ідентифікувати транспортні засоби в залежності від категорії осіб дипломатичного персоналу та персоналу представництва, розрізняючи автомобілі глав дипломатичних представництв та міжнародних організацій; службові автомобілі дипломатичних представництв, консульських установ і міжнародних організацій, членів дипломатичного персоналу цих об'єктів, членів їх сімей; автомобілі адміністративно-технічного персоналу і членів їх сімей об'єктів дипломатичного призначення. Запроваджене розрізнення забезпечує своєчасну ідентифікацію транспортного засобу і вжиття відповідних заходів безпеки в залежності від статусу особи, якій він належить.

Українське законодавство не надає будь-яких привілеїв в залежності від статусу особи, яка вчинила правопорушення, пов'язане з керуванням транспортним засобом у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, або під дією лікарських засобів. Відсутні такі випадки і у разі скоєння особами, що володіють дипломатичним імунітетом, дорожньо-транспортної пригоди. Презюмується, що такі порушення є надзвичайно серйозними, тому статус особи

порушника не має суттєвого значення. У разі виявлення таких випадків працівниками Національної поліції, інформація про них доводиться до відома МЗС України.

Про інцидент інформується керівник відповідного представництва чи установи. МЗС України залишає за собою право вжиття стосовно правопорушника відповідних заходів впливу. У разі скоєння дорожньо-транспортної пригоди особами, що користуються дипломатичними привілеями та імунітетами, працівники Національної поліції готують відповідні матеріали та направляють їх на адресу МЗС України, яке готує і направляє на адресу керівника відповідної місії звернення з клопотанням про врегулювання всіх питань, що пов'язані з інцидентом та інформування про вжиті заходи.

Із спеціальним правовим статусом службових осіб дипломатичних представництв і консульських установ, представників міжнародних організацій в Україні, який вимагає вжиття щодо них належних заходів безпеки, пов'язаний і спеціальний порядок перетину державного кордону і перебування у режимних зонах аеропортів. Зазначені питання знаходяться у компетенції Державної прикордонної служби України. Їх правове регулювання відбувається відповідно до рішень уряду, наприклад «Положенням про пункти пропуску через державний кордон та пункти контролю» [111], а також відомчими нормативно-правовими актами, такими як накази керівників відповідних контрольно-пропускних пунктів «Про визначення зон прикордонного контролю та встановлення додаткових режимних правил» [112].

Державною програмою авіаційної безпеки цивільної авіації [113], Авіаційними правилами України «Інструкцією з організації та здійснення контролю на безпеку в аеропортах України» [114] дипломатичний персонал відноситься до пасажирів, які вимагають особливої уваги. Для них встановлюється загальний порядок догляду, за винятком порядку, що стосується догляду дипломатичної пошти і консульської валізи.

Питання забезпечення безпеки та охорони глави іноземної держави, глави парламенту, глави уряду, міністра закордонних справ та керівників окремих

міжнародних організацій (Генерального секретаря ООН, Генерального секретаря Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Генерального секретаря Організації Північноатлантичного договору (НАТО), Генерального секретаря Ради Європи, Голови Європейської Комісії, Голови Міжнародного кримінального суду) [115] здійснюються Управлінням державної охорони України, за участі МВС України, відповідно до Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» [116], Положення про Державний протокол та Церемоніал України [117], відомчих нормативно-правових актів.

Охорона приміщень об'єктів дипломатичного призначення в Україні, використання яких погоджено з МЗС України, здійснюється Національною гвардією України. При цьому дотримується принцип взаємності, який зумовлює порядок надання такої охорони на безоплатній або договірній основі. Охорона приміщень таких об'єктів, за рішенням керівника об'єкту, може здійснюватись приватними охоронними організаціями за кошти іноземної сторони.

Правове регулювання діяльності НГУ в цій сфері здійснюється у відповідності до конвенційних вимог, розглянутих нами раніше, а також відповідно до національного законодавства. Серед законодавчих актів України, які регламентують діяльність НГУ з охорони об'єктів дипломатичного призначення можна виділити такі.

Це Закон України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 р. [8], «Положення про військові частини і підрозділи з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні Національної гвардії України», затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22.07.2014 р. №713 [118], «Положення про організацію та несення служби з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України», затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України від 02.02.2016 р. №74 [119] та деякі інші, що регулюють вузько спеціальні питання організації охорони та взаємодії різних державних органів в

цьому процесі.

Крім нормативно-правових актів, які регулюють виключно питання, пов'язані із забезпеченням належного функціонування та охорони об'єктів дипломатичного призначення, суттєвий вплив на стан їх безпеки може здійснювати й законодавство України, яке має більш широкий спектр регулювання і стосується діяльності держави та суспільства в цілому, а також процесів, які зумовлюють спрямованість їх розвитку та діяльності і, як наслідок здійснюють опосередкований вплив на безпеку об'єктів.

Це зумовлено тим, що об'єкти дипломатичного призначення, перебуваючи на території нашої держави, так чи інакше вступають у взаємодію з її державними органами, інститутами громадянського суспільства, окремими громадянами та їх групами, в різних сферах суспільних відносин. Взаємодія внутрішнього стану об'єкту і його зовнішнього середовища, здійснюючи постійний прямий і зворотній вплив, визначає рівень його безпеки.

До такого законодавства можна віднести нормативно-правові акти, які регламентують порядок проведення мирних зібрань, виконання завдань з охорони громадського порядку та забезпечення безпеки під час проведення масових заходів та у ході припинення масових заворушень, які можуть відбуватись у тому числі і поблизу об'єктів дипломатичного призначення. Нормативно-правове забезпечення державного управління, яке може торкатись і інтересів безпеки дипломатів, здійснюється законодавством, що регулює процеси попередження та протидії терористичній активності на території держави, боротьбу зі злочинністю, запобігання, виявлення та мінімізацію наслідків, які можуть наступати завдяки виникнення надзвичайних або інших кризових ситуацій.

Окремі аспекти правового забезпечення управлінської діяльності та практичної реалізації підрозділами НГУ службово-бойових завдань (СБЗ), пов'язаних з охороною громадського порядку і забезпеченням громадської безпеки в ході проведення масових заходів та під час припинення масових заворушень розглядалися у [120; 121, с. 54-55]. Були оприлюднені окремі результати наукових досліджень.

Можливими напрямками удосконалення нормативно-правового регулювання процесу виконання вказаних завдань запропоновані наступні. Реалізація законодавчих ініціатив, направлених на розроблення і прийняття спеціалізованого закону про свободу мирних зібрань. Здійснення законодавчого закріплення понять публічної безпеки і публічного порядку під час проведення масових заходів, як окремого об'єкта правової охорони. Узгодження між собою правових норм, які містять юридичні конструкції «громадська безпека» і «громадський порядок» та «публічна безпека» і «публічний порядок». Закріплення у нормативно-правових актах основних процедур, пов'язаних з організацією та проведенням масових заходів, суб'єктного складу осіб, які можуть приймати участь у таких правовідносинах, їх прав та обов'язків. Результатом виконання зазначених заходів могло б стати підвищення ефективності правоохоронної діяльності у розрізі забезпечення раціональної оцінки обстановки, її прогнозування, проведення розрахунку необхідних сил і засобів, які залучаються до виконання службово-бойових завдань, розроблення планів застосування, інструкцій посадових осіб тощо.

Ще одним напрямком удосконалення могло б стати деталізоване нормативне визначення порядку взаємодії та координації дій підрозділів НГУ з іншими суб'єктами забезпечення громадської (публічної) безпеки і порядку під час проведення масових заходів та у ході припинення масових заворушень. Потребують узагальненого формулювання головні напрями забезпечення НГУ громадської (публічної) безпеки і порядку під час проведення масових заходів та у ході припинення масових заворушень (наприклад, нормативно-правове забезпечення, аналітичне, інформаційне забезпечення тощо).

Необхідним є нормативне визначення повноважень особового складу НГУ, порядку, правил і способів ведення військової розвідки або оперативно-розшукової діяльності, які можуть здійснюватись для забезпечення управлінської складової підрозділів НГУ різного рівня допустимою, необхідною й актуальною інформацією щодо характеру, динаміки й інших ознак масового заходу (масових заворушень) та дій учасників цих заходів. Потребує нормативного визначення і

модернізації система матеріального, технічного і логістичного забезпечення підрозділів, які залучаються до виконання зазначених СБЗ [120, с. 107]. Перелічені заходи вдосконалення нормативно-правового регулювання дозволили б підвищити ефективність забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення під час виникнення поблизу них кризових ситуацій, пов'язаних з проведенням масових заходів із загрозою переростання їх у масові заворушення, які мають негативну спрямованість відносно таких об'єктів охорони.

До складу законодавства, що регламентує питання безпеки та опосередковано впливає на функціонування організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення також можна віднести таке, що регулює життєдіяльність країни в умовах введення в державі, або окремих її місцевостях, правових режимів воєнного чи надзвичайного стану, антитерористичної операції, операції об'єднаних сил та інш.

Окремі підходи до здійснення правового регулювання діяльності Національної гвардії України при створенні військового командування в умовах надзвичайного стану висвітлювалось у публікації [122]. Зокрема відзначалось, що при запровадженні та дії в державі, або окремих її місцевостях, спеціального правового режиму надзвичайного стану на органи управління та підрозділи НГУ будуть покладені особливі завдання та функції. В теперішній час НГУ входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і є військовим формуванням з правоохоронними функціями. Тому її діяльність в таких умовах буде пов'язана з виконанням завдань як військового, так і правоохоронного характеру.

Слід зазначити, що питання підпорядкування НГУ та її місця в системі органів влади держави є дискусійним. Час від часу виникають законодавчі ініціативи щодо виведення НГУ із системи МВС України, підпорядкування її Президентові України як Верховному Головнокомандувачеві Збройних Сил України і розширення повноважень командувача НГУ. Вирішення цього непростого питання, безумовно, приведе до зміни вектора нормативно-правового регулювання діяльності НГУ [122, с. 82].

Докладне вивчення проблематики державного регулювання забезпечення безпеки в умовах виникнення надзвичайних ситуацій було проведено в межах дисертаційного дослідження Ю. О. Корецького. Зокрема було встановлено, що основні напрями державного регулювання забезпеченням безпеки при надзвичайних ситуаціях природного і техногенного характеру полягають у:

- закріпленні в законодавстві держави екологічних вимог, спрямованих на зниження ризику надзвичайних ситуацій і мінімізацію їх наслідків для забезпечення державної безпеки;

- встановлення належних правових гарантій, які б забезпечували дотримання прав всіх громадян на сприятливе довкілля, а також формування належної юридичної відповідальності, механізмів відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю;

- визначення правових режимів екологічно неблагополучних територій та детальних процедур усунення кризових явищ [123, с. 186].

Такі висновки, безумовно є слушними і у розрізі проблематики нашого дослідження, тому що їх практична реалізація буде мати позитивні ефекти для створення безпечного середовища функціонування об'єктів дипломатичного призначення.

Як уже зазначалося, одним з елементів і структурною одиницею органів державного управління в Україні є Національна гвардія України зі статусом військового формування з правоохоронними функціями [8]. Спеціалізація військових частин і підрозділів НГУ є доволі широкою. Складовою частиною НГУ є підрозділи з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні. До переліку їх головних завдань входить забезпечення в різних умовах суспільно-політичної обстановки надійної безпеки об'єктів та співробітників дипломатичних (консульських) місій іноземних держав, розташованих на території України.

І дійсно, у відповідності до пункту 7 частини 1 статті 2 [8], охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні є однією з основних функцій

НГУ, як військового формування з правоохоронними функціями. Зазначена функція повинна виконуватись, як в мирний час, так і в умовах введення в державі правового режиму воєнного стану чи інших умовах.

Саме з метою її практичної реалізації в системі МВС України та у штаті НГУ створені військові частини і підрозділи, яким доручено виконання завдань, пов'язаних з охороною таких об'єктів, як дипломатичні представництва, консульські установи іноземних держав, представництва міжнародних організацій в Україні (далі по тексту військові частини і підрозділи). Як уже було зазначено, їх діяльність здійснюється на підставі Положення [118].

Основним завданням таких військових частин і підрозділів є охорона об'єктів дипломатичного призначення, вжиття всіх належних заходів для захисту їх приміщень від будь-якого вторгнення або заподіяння шкоди. В процесі несення служби особовий склад охорони повинен забезпечити спокій представництва, нормальні умови його роботи та перешкодити будь-яким протиправним посяганням і забезпечити дотримання встановленого режиму допуску до них.

Основні функції, завдання та обов'язки військових частин і підрозділів НГУ з охорони об'єктів дипломатичного призначення викладені в пунктах 2, 3 розділу II Положення [118].

Слід звернути увагу, що зазначеним положенням не передбачається окремої функції чи завдання НГУ, пов'язаних із забезпеченням безпеки (охороною) місць компактного перебування членів дипломатичного персоналу у разі їх евакуації в умовах кризових ситуацій в державі, та при супроводженні колон з їх персоналом і вантажем, які евакуюються в таких умовах.

Логічним було б зробити припущення, що така діяльність може бути реалізована в межах всіх визначених положенням основних функцій таких військових частин і підрозділів [118, розділ II, п.2]. Однак, конкретизація способів та порядку виконання таких завдань безумовно повинна бути проведена або шляхом внесення змін до діючих документів нормативно-правового характеру, або створення нових, які будуть безпосередньо регламентувати діяльність такого роду в різних умовах обстановки.

Окремі пропозиції щодо організації системи охорони об'єктів дипломатичного призначення в умовах реальних загроз наводились у [124]. Варіант способу переходу від статичної охорони місць компактного перебування дипломатичного персоналу до евакуації, у разі реалізації загроз його безпеці наводився авторами в [125]. Однак такі дослідження здійснювались із дотриманням специфіки військового управління. У більш ширшому розрізі – функціонування організаційно правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення ці пропозиції будуть удосконалені та наведені дещо пізніше.

Одним із напрямів державного регулювання суспільних відносин, які є предметом дослідження, виступає процес створення і структуризації комплексу правових норм у сфері забезпечення безпеки (охорони) об'єктів дипломатичного призначення та їх персоналу в умовах кризових ситуацій. Саме вони слугують фундаментом інтеграційних процесів між основними векторами державної політики та спеціальними процедурами, встановленими для органів державної влади і їх посадових осіб в зазначеній сфері діяльності. Завдяки чітким приписам законодавства визначаються організаційна структура системи управління (командування), основні засади координації сил безпеки і сил оборони в різних умовах обстановки, порядок реалізації контрольних функцій, тощо. Запроваджується єдиний підхід до планування у сфері національної безпеки і оборони. Таким способом забезпечується впровадження в життя і реалізація принципів демократичного цивільного контролю над всіма складовими частинами сектору безпеки і оборони держави.

У відповідності до закону [8, ст. 2, п. 13], НГУ входить до складу сил охорони правопорядку, які залучаються до виконання завдань в місцевостях, де виникають особливо тяжкі надзвичайні ситуації техногенного чи природного характеру, що створюють небезпеку для життя та здоров'я населення. До таких ситуацій можна віднести стихійні лиха, катастрофи, великі пожежі, застосування засобів ураження, пандемії, панзоотії та інші. НГУ залучається також до участі у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій, що виникають на

об'єктах, які знаходяться під охороною її підрозділів і особового складу [8, ст. 2, п. 15].

При виконанні названих завдань, командування НГУ, в особі головного управління Національної гвардії України (ГУ НГУ), та підпорядковані йому органи військового управління нижчого рівня повинні здійснювати свої повноваження виключно на підставі вимог нормативно-правових актів, які регулюють цю сферу суспільних відносин.

Умови та порядок впровадження спеціальних правових режимів при виникненні кризових ситуацій в державі на сьогоднішній день є достатньо деталізованими з правової точки зору.

Разом з цим, слід відзначити, що окремі аспекти організації і управління службово-бойовою діяльністю (СБД) підрозділів з охорони об'єктів дипломатичного призначення в таких умовах потребують удосконалення. Суть наявних прогалин полягає в існуванні низки не вирішених організаційних питань при підготовці і реалізації евакуаційних заходів об'єктів дипломатичного призначення, здійсненні охоронної діяльності в місцях їх компактного розташування, а також під час супроводження евакуаційних колон з небезпечних місцевостей до районів (місць) тимчасового перебування, тощо.

До національних нормативно-правових актів, які визначають сутність, умови, механізми державного управління в умовах кризових ситуацій, пов'язаних із введенням спеціальних правових режимів, можна віднести наступні. Конституція України [1, ст. 64, п. 31 ст. 85, п. 19 ст. 92, п.п. 20, 21 ст. 106, п. 10 ст. 138]. Закони України «Про правовий режим воєнного стану» [126], «Про правовий режим надзвичайного стану» [127], «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» [128], «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» [129], «Кодекс цивільного захисту України» [52], «Про Раду національної безпеки і оборони» [130], «Про Національну поліцію» [131], «Про Національну гвардію України» [8], «Про службу безпеки України» [132], «Про Збройні Сили України» [133], «Про прокуратуру» [134], «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію» [135], «Про

об'єкти підвищеної небезпеки» [136], «Про боротьбу з тероризмом» [137] та інші; відповідні Укази Президента, а також Постанови Кабінету Міністрів України, що регулюють питання, які виникають у зазначених умовах; накази, інструкції, правила, що надходять від відповідних державних органів.

«Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 р. №841 [138] визначає організаційні механізми вивезення (виведення) населення із зон можливого впливу наслідків надзвичайного стану або надзвичайної ситуації у разі виникнення безпосередньої загрози життю та заподіяння шкоди його здоров'ю. Він також регламентує розміщення евакуйованих осіб за межами зон дії негативних факторів джерел надзвичайної ситуації та заходи, що забезпечують евакуацію матеріальних і культурних цінностей, у разі виникнення загроз їх пошкодження або знищення.

Однак вимоги до порядку проведення евакуаційних заходів такої специфічної категорії, як особи дипломатичного (консульського) персоналу не конкретизовані. Вважаємо, що він повинен тісно поєднуватись з порядком організації охорони цих осіб під час евакуації та розміщення в місцях компактного перебування за межами території надзвичайного стану (надзвичайної ситуації) [139, с. 54].

Забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні може здійснюватись в умовах введення в державі, або окремих її місцевостях правового режиму надзвичайного стану. Регламентація основних процесів державного управління в таких умовах здійснюється відповідно до закону України «Про правовий режим надзвичайного стану». Цей особливий правовий режим може тимчасово запроваджуватись в Україні або її окремих місцевостях у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня. Характер цих ситуацій може бути різним і включати настання або загрозу настання таких наслідків, як людські і матеріальні втрати, загроза життю і здоров'ю громадян, спроба захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу в державі із застосуванням насильства. Він

передбачає надання спеціальних повноважень органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування, направлених на відвернення таких загроз або ліквідацію їх наслідків. В умовах такого правового режиму допускається тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також законних прав і інтересів юридичних осіб.

Введення цього правового режиму буде безпосередньо впливати на стан забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

В умовах здійснення заходів правового режиму надзвичайного стану військові частини (підрозділи) з охорони дипломатичних представництв та консульських установ НГУ діють у відповідності до законодавства, директив, наказів та розпоряджень командувача НГУ.

Як вже було зазначено, правові засади організації та порядку несення служби з охорони об'єктів дипломатичного призначення військовими частинами і підрозділами НГУ визначені Положенням [119]. Однак ним безпосередньо не регламентований порядок виконання завдань із здійснення охорони таких об'єктів в умовах кризових ситуацій в державі, а також місць компактного перебування членів дипломатичного персоналу та майна у разі їх евакуації в умовах кризових ситуацій в державі, та при супроводженні колон з персоналом та вантажем. Зазначається лише, що «у разі введення правових режимів надзвичайного або воєнного стану, участі у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій на об'єктах, що охороняються, проведення спеціальних операцій військові частини і підрозділи залучаються до виконання службових завдань відповідно до вимог чинного законодавства» [119, розділ V]. Слід зауважити, що для якісного виконання завдань із забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в складних умовах, цього не достатньо. Правове забезпечення державного управління в таких умовах стосовно спеціальних об'єктів, якими є об'єкти дипломатичного призначення, повинно характеризуватись повнотою, чіткістю і деталізацією функцій, завдань, прав, обов'язків і повноважень та порядку дій уповноважених суб'єктів.

З урахуванням конвенційних зобов'язань, прийнятих нашою державою, та

враховуючи національні законодавчі норми, на підрозділи з охорони дипломатичних представництв і консульських установ в Україні під час здійснення заходів правового режиму надзвичайного стану, участі у ліквідації надзвичайних ситуацій та проведенні спеціальних операцій, можуть покладатись наступні завдання: охорона об'єктів дипломатичного призначення у разі їх евакуації; здійснення охорони місць компактного перебування персоналу та майна об'єктів дипломатичного призначення; супроводження колон з вантажем та персоналом представництв, що евакуюються; забезпечення охорони приміщень, будівель, житла та іншого майна представництв після їх евакуації.

Забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні може здійснюватись і в умовах введення в державі правового режиму воєнного стану. Поняття воєнного стану, як особливого правового режиму, наводиться в статті 1 закону України «Про правовий режим воєнного стану». Він може бути введений в державі в цілому або в її окремих місцевостях у разі збройної агресії проти України чи загрози нападу на неї, виникнення іншої небезпеки незалежності та територіальної цілісності. Такий правовий режим передбачає надання спеціальних повноважень визначеним суб'єктам (органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування), які необхідні для відсічі збройної агресії або відвернення загрози з метою забезпечення національної безпеки. Він також характеризується запровадженням строкових обмежень прав і свобод людини і громадянина, прав та інтересів юридичних осіб, передбачених Конституцією та законами України.

Типові заходи правового режиму воєнного стану, строки їх виконання, органи, відповідальні за запровадження та забезпечення заходів та органи, що залучаються до запровадження та забезпечення заходів, визначені «Типовим планом запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 22.07.2015 р. № 544 [140].

Слід відзначити, що відповідно до закону [8] в мирний час НГУ знаходиться в системі МВС України, що визначає переважання правоохоронної спрямованості

її діяльності над суто військовою. В умовах запровадження в державі правового режиму воєнного стану змінюється характер підпорядкування НГУ. Як наслідок буде змінено і характер державного управління цим органом. У відповідності до пункту 1 частини 2 статті 61 закону України «Про Національну гвардію України» [8], НГУ підпорядковується Міністерству оборони України (МОУ), крім окремих її підрозділів, і виконує завдання з оборони держави в його системі. В таких умовах на МОУ покладаються організаційні і керівні функції, пов'язані з підготовкою сил та засобів НГУ і здійснення ними завдань територіальної оборони та захисту держави, відповідно до умов правового режиму воєнного стану. Однак такому перепідпорядкуванню не підлягають військові частини (підрозділи) з охорони дипломатичних представництв, консульських установ та представництв міжнародних організацій в Україні. Вони продовжують виконувати покладені на них завдання з охорони об'єктів дипломатичного призначення.

Враховуючи відмінності організаційного положення і підпорядкування НГУ та її окремих структурних елементів у мирний час і в умовах запровадження в державі правового режиму воєнного стану, доцільним буде зробити припущення, що під час дії останнього, частини і підрозділи НГУ, які здійснюють охорону об'єктів дипломатичного призначення, залишаються у системі МВС України.

З огляду на те, що більшість органів військового управління НГУ в умовах воєнного стану можуть перейти у безпосереднє підпорядкування МОУ, то до кінця не вирішеним залишається питання щодо визначення суб'єктів управлінської діяльності стосовно таких військових частин (підрозділів), структури, функцій, повноважень, тощо системи їх підпорядкованості та забезпечення діяльності і контролю. Така невизначеність може спричинити зниження ефективності прийняття управлінських рішень в складних умовах кризи і бути причиною неналежного виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення під час дії правового режиму воєнного стану. Доцільним вбачається передбачення у штатах воєнного часу НГУ чіткого алгоритму здійснення перепідпорядкування структурних елементів НГУ з

системи МВС України до системи МОУ, визначення окремих органів військового управління НГУ, здатних керувати військовими частинами і підрозділами, які не перейдуть у підпорядкування МОУ і будуть забезпечувати виконання функцій, пов'язаних з безпекою об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

Під час запровадження спеціальних правових режимів, або виникнення кризових ситуацій в різних регіонах держави, такі завдання можуть бути покладені, як кожне окремо, так і комплексно за декількома видами завдань або декількома об'єктами їх виконання, в залежності від оперативної обстановки [141, с. 96].

Їх виконання, як правило, відбувається у взаємодії з представниками об'єкта дипломатичного призначення, стосовно якого здійснюються охоронні заходи. До взаємодіючих суб'єктів можна віднести Міністерство закордонних справ України, Службу безпеки України (СБУ), Державну службу України з надзвичайних ситуацій, Національну поліцію України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, сили і засоби НГУ, які надають допомогу.

Регламентація і узгодження дій взаємодіючих суб'єктів визначається «Інструкцією про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації» [142], «Порядком організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку» [143] та «Порядком організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної гвардії України під час забезпечення захисту державного кордону України в мирний час» [144].

Хочеться зауважити, що регламентація взаємодії органів державної влади в процесі забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення потребує подальшого розвитку, направлено на підвищення її ефективності під час підготовки і реалізації конкретних завдань в різних умовах обстановки.

Підсумовуючи викладене, слід зробити висновок, що правове забезпечення управління діяльністю у сфері безпеки об'єктів дипломатичного призначення

здійснюється завдяки розвинутій системі законодавства, яка представляє собою певним чином упорядковану структуру, що складається із законів держави і міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України. До неї також входять й інші нормативно-правові акти, прийняті уповноваженими органами законним способом.

Основу правового забезпечення державного управління в цій сфері складають норми галузей міжнародного та адміністративного права.

Свій регулюючий вплив на діяльність держави у зазначеній області, крім спеціальних норм, пов'язаних виключно із функціонуванням та охороною об'єктів дипломатичного призначення, здійснюють й норми загального законодавства України, які безпосередньо не стосуються діяльності дипломатичних об'єктів. Однак, такі норми, маючи більш широкий спектр регулювання і впливаючи на діяльність держави та суспільства в цілому, на процеси, зумовлюють спрямованість їх розвитку та діяльності. Наслідком цього є здійснення ними опосередкованого впливу на безпеку об'єктів дипломатичного призначення в процесі їх взаємодії з державними органами, інститутами громадянського суспільства, окремими громадянами та їх групами, в різних сферах суспільних відносин на території країни перебування.

Разом з цим правова регламентація діяльності Національної гвардії України у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення потребує удосконалення. Висвітлення окремих напрямків такої діяльності відбувалось в межах тематики проведення наукових конференцій [145], з часом удосконалювалось та стало частиною цього дослідження. До них можна віднести такі заходи, направлені на покращення правового регулювання.

Завдання із здійснення охорони місць компактного перебування членів дипломатичного персоналу та майна у разі їх евакуації в умовах кризових ситуацій в державі, а також при супроводженні колон з персоналом та вантажем, необхідно визначити окремо і відділити від решти завдань, враховуючи його специфіку і умови виконання.

Потрібно провести деталізацію організаційних форм, способів, порядку і

обов'язків відповідних суб'єктів владних повноважень, які залучаються до виконання цих завдань, бажано окремим нормативним документом.

Стосовно військових частин (підрозділів) з охорони дипломатичних представництв і консульських установ, представництв міжнародних організацій в Україні, які будуть залучені до такої діяльності в умовах дії в державі правового режиму воєнного стану, доцільним було б визначити суб'єктів управлінської діяльності, їх структуру, функції, повноваження, систему підпорядкованості та забезпечення діяльності і контролю.

Також вважаємо за доцільне нормативне визначення порядку взаємодії військових частин (підрозділів) з охорони дипломатичних представництв і консульських установ з представниками об'єкта дипломатичного призначення, щодо якого здійснюються заходи охорони, МЗС, СБУ, ДСНС, Національною поліцією України, силами і засобами НГУ, які надають допомогу.

Запропоновані заходи, направлені на удосконалення правового забезпечення державного управління діяльністю у сфері безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, дозволили б підвищити ефективність управлінської діяльності і удосконалити забезпечення безпеки таких об'єктів.

На останок хочеться зазначити, що в умовах виникнення в державі кризових ситуацій, які зумовлюють запровадження спеціальних правових режимів, основою для ефективної діяльності органів державного управління правоохоронної та оборонної сфери є належний рівень правової регламентації, яка визначає спрямованість такої діяльності та розмежування функцій і завдань відповідних владних суб'єктів. Від ключових пунктів такої регламентації, у кінцевому рахунку будуть залежати процеси визначення раціонального складу та функціональної структури системи управління та військового командування в таких умовах, та механізми державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. Приймаючи до уваги складність і специфіку завдань, покладених на НГУ, підвищення ефективності їх виконання вбачається у комплексному визначенні, чіткому формулюванні і нормативному закріпленні у єдиному відомчому нормативно-правовому акті кола завдань,

функцій і меж діяльності, прав та обов'язків і порядку дій НГУ при виконанні завдань з охорони об'єктів дипломатичного призначення під час запровадження в державі спеціальних правових режимів, або виникнення інших кризових ситуацій. Це дозволило б здійснити розмежування зон відповідальності, повноважень, конкретизувати права та обов'язки окремих складових сектору безпеки і оборони держави та вдосконалити функціонування організаційно-правових механізмів державного управління в цій сфері діяльності.

2.2. Організаційний механізм державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні

В першому розділі дослідження ми розглянули сутність і роль державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. З'ясовано, що його основний концепт полягає у цілеспрямованій, владно-розпорядчій, організуючій діяльності органів державного управління, яка реалізується шляхом застосування організаційних, правових, економічних та інших інститутів.

Проблематика механізмів державного управління розглядалась багатьма науковцями в різних аспектах. І це зрозуміло. Тому що постійна трансформація суспільних відносин, зовнішнього і внутрішнього середовища існування соціуму, вимагає пошуку нових і удосконалення вже існуючих способів узгодження інтересів його складових. Безпекова сфера не є виключенням. Механізм державного управління нею є доволі складним і структурованим. Йому в більшій мірі притаманні такі якості, як імперативність, єдиноначальність, адміністративне підпорядкування, наявність чітких алгоритмів дій, правил поведінки, засобів нагляду і контролю, державного примусу. Зміст поняття «механізм державного управління» у загальному його трактуванні визначався в залежності від сфери, в якій проводились наукові пошуки. До їх числа слід віднести В. Б. Авер'янова,

В. В. Цветкова, В. М. Шаповала [146], які визначали складовими елементами такого механізму систему органів державної влади та сукупність правових норм, що регламентують їх структуру і процеси функціонування та розвитку системи. О. Ю. Амосов визначав механізм державного управління, як сукупність форм і методів впливу органів виконавчої влади на реформування та функціонування економічних суб'єктів [147]. В. Я. Малиновський визначав його, «як сукупність засобів організації управлінських процесів та способів впливу на розвиток керованих об'єктів із використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію цілей державного управління» [148].

Власні погляди на феномен механізму державного управління висказували і О. М. Ковалюк [149], Г. В. Астапова [150], В. М. Князева [151], І. П. Булеєв [152], О. Б. Коротич [153], Ю. О. Лисенко [154], Н. Р. Нижник, О. А. Машков [155], О. Ю. Оболенський [156], С. В. Белей [157; 158; 159], Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий [160], Р. М. Рудніцька, О. Г. Сидорчук [161], Н. Ю. Брюховецька [162] та інші науковці. У своїй більшості їх погляди збігались у розумінні механізму державного управління, як цілісної системи, яка складається з підсистем управління, соціальних і правових норм, способів дій та впливів, важелів, інструментів, які застосовуються для досягнення певної мети.

Механізм державного управління являє собою комплексну структуру і може утворюватись такими складовими частинами, як політичний механізм, правовий механізм, організаційний механізм, економічний механізм, мотиваційний механізм.

Елементами організаційного механізму державного управління, як правило виступають об'єкти керуючого впливу, суб'єкти державного управління, їх цілі, завдання, функції, методи управлінської діяльності, організаційна структура, та результати функціонування.

Наприклад Р. В. Кізян, досліджуючи механізми державного управління системою антитерористичної безпеки України зазначав, що організаційним (комплексним) механізмом державного управління в цій сфері слід вважати сукупність практичних заходів, засобів, важелів, стимулів інформаційного,

фінансового, мотиваційного, економічного, аналітичного та іншого характеру, які застосовуються суб'єктами боротьби з тероризмом з метою зменшення рівня терористичних загроз [163, с. 101].

Удосконалення механізмів державного управління, на думку деяких авторів, можливе лише з урахуванням структурно-функціональних особливостей елементів системи, які знаходяться у взаємодії між собою [164; 165].

М. Б. Домарацький, розглядаючи проблематику функціонування механізмів державного управління забезпеченням критичної інфраструктури в Україні, виділяє дві групи закономірностей, які впливають на формування системи в цілому. До першої групи він відносить сукупність законів соціально-економічного характеру, які відображають взаємозв'язок системи громадської безпеки та захисту критично важливих об'єктів в надзвичайних ситуаціях та терористичних актів із зовнішніми та внутрішніми умовами розвитку суспільства і держави [166, с. 79].

Наведені авторські трактування заслуговують на увагу та будуть враховані під час проведення нашого дослідження.

На склад і характер функціонування організаційного механізму державного управління у будь-якій сфері суспільних відносин суттєвий вплив здійснюють умови оточуючого середовища в якому він перебуває. З метою виконання покладених на нього функцій і завдань, він або змінюється сам в залежності від факторів впливу, або змінює навколишнє середовище, у відповідності до кінцевої мети державного управління. На організаційний механізм державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення значним чином впливає суспільно-політична обстановка в країні і у світі, рівень соціально-економічного розвитку суспільства, стан розвитку правової системи і системи законодавства, національний історично обумовлений уклад суспільства, переважаючі настрої у його середині.

Слід зазначити, що останнім часом в багатьох регіонах світу суспільно-політична обстановка характеризується напруженістю. Усталений світовий порядок змінюється. Його трансформації викликають збройні конфлікти, можуть

супроводжуватись крахом окремих країн та утворенням на їх територіях нових держав. Створюються нові геополітичні блоки, а ті, які існували раніше, вимушені змінювати свою політику та правила партнерства. В залежності від ступеня напруги, виникають конфлікти в різних сферах суспільних відносин. Вони можуть бути політичними, економічними, збройними та інш.

В умовах ведення інформаційних та «гібридних» війн великого значення набуває діяльність державних дипломатичних інститутів, як складової частини державного механізму, що покликана забезпечити підтримання дипломатичних зносин з іноземними державами, представництво у міжнародних організаціях, органах та спеціальних місіях; забезпечити взаємодію з дипломатичними представництвами, консульськими установами іноземних держав, представництвами міжнародних організацій, а також з акредитованим дипломатичним корпусом. В теперішній час дипломатичні місії вимушені працювати в умовах наявності терористичних загроз міжнародного характеру, а також діяльності різного роду політичних сил в середині держави перебування. Загрозу їх безпеки іноді складають внутрішні радикально налаштовані структури та окремі суб'єкти.

В умовах збройного протистояння під час збройних конфліктів міжнародного та не міжнародного характеру дипломатичний персонал повинен забезпечити виконання своїх функцій в інтересах держави, яку він представляє.

В Україні поки не було випадків, які можна розцінювати, як спроби захоплення дипломатичних представництв та консульських установ, територія та об'єкти яких є власністю відповідних держав. Реалізація таких спроб може викликати непередбачувану реакцію з боку іноземної держави і привести до незворотних наслідків у міжнародних відносинах.

Однак існують непоодинокі випадки виникнення реальних загроз безпеці дипломатичних представництв. Часто вони пов'язані з проведенням поблизу об'єктів дипломатичного призначення протестних акцій, пов'язаних із невдоволенням частини суспільства агресивною політикою держави, яку представляє дипломатична місія чи консульська установа на території держави

перебування.

Наприклад, 14 червня 2014 року поблизу посольства Російської Федерації в Україні (м. Київ) відбулась акція протесту проти її агресивної політики та підтримки дій терористичних угруповань і сепаратистів на території України, які призводять до загибелі українських військовослужбовців та громадян із числа цивільного населення. Приводом до протестів стали події 13 червня 2014 року біля селища Добропілля де відбувся один з перших випадків використання РСЗВ БМ-21 «Град» у війні на сході України [167]. Наступного дня з'явилися докази російської причетності до цього терористичного акту. Також 14 червня було заявлено, що за даними супутникової розвідки НАТО на території України з'явилися російські танки без маркування [168]. Крім цього, вночі 14 червня 2014 року загинули 49 військовослужбовців, які перебували на борту літака Іл-76, збитого під час здійснення посадки в аеропорту міста Луганськ.

Повертаючись до ходу акції протесту, слід відмітити, що вона носила спонтанний характер. Порядок організації та проведення, встановлений законодавством України, дотриманий не був. Жодна з політичних сил не взяла на себе відповідальність про її проведення. В подальшому до акції приєдналися групи активістів з числа сотень самооборони Майдану, які ще перебували у м. Києві.

Фактично протест розпочався в другій половині дня 14.06.2014 та закінчився лише о 02:00 годині 15.06.2014. Протестуючі кидали у будівлю посольства яйця, зеленку і фарбу. За допомогою підручних засобів був зірваний прапор Російської Федерації з дверей будинку. Автомобілі посольства, припарковані перед посольством, були перевернуті протестувальниками, розбиті, розфарбовані та підпалені.

З метою заспокоєння натовпу, припинення протесту та недопущення подальшого негативного розвитку подій, до мітингувальників прибули виконуючий міністра закордонних справ України Андрій Дешиця та політик Микола Рудьковський. В деякій мірі дії зазначених політиків були схожими з діями протестувальників. Але кардинального впливу на хід протесту вони не

здійснили.

Дії правоохоронців, зокрема НГУ, полягали у створенні резерву, який перебував на внутрішній території посольства (у дворі). Активних дій щодо відновлення громадського порядку на території, яка безпосередньо прилягає до будівлі та двору посольства, правоохоронцями не вживалось. Слід відзначити, що спроб порушення зовнішньої межі посольства мітингувальниками також не робилось, що стало можливою причиною відсутності активних дій правоохоронців на внутрішній території посольства.

Реакцією на ці події стало затримання деяких осіб з числа протестувальників, внесення інформації про кримінальне правопорушення до єдиного реєстру досудових розслідувань та початок самого досудового розслідування за ч. 2 ст. 296 Кримінального кодексу України за фактом вчинення хуліганських дій. Слідчим комітетом Російської Федерації порушена кримінальна справа за фактом нападу на посольство РФ в Україні.

Представник РФ в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй запропонував прийняти резолюцію, згідно якої запропоновано засудити напад на посольство РФ в Києві, в результаті якого було завдано збитків будівлі і власності посольства, створено загрозу життю його персоналу, що серйозно зашкодило роботі дипмісії. Слід відзначити, що резолюція не була підтримана більшістю членів РБ ООН. 16 червня 2014 року близько 09:55 годин була вчинена відповідна акція проникнення на територію посольства України у Москві із запаленням димових шашок. Четверо осіб були затримані російськими правоохоронцями для притягнення до відповідальності.

Зазначені події у Києві були засуджені Держдепартаментом США, який закликав владу України дотримуватись міжнародних зобов'язань, прийнятих Україною в межах Віденської конвенції та забезпечити належну безпеку об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

Події, які відбувались поблизу об'єктів дипломатичного призначення і загрожували їх безпеці не є одиничними. 29 березня 2017 року, близько 00:30 в адміністративному корпусі Генерального консульства Республіки Польща в

Луцьку стався вибух. За попередніми даними його причиною став постріл з гранатомета РПГ-26. Було розпочато кримінальне провадження за статтею 258 Кримінального Кодексу України (терористичний акт) [169]. З приводу інциденту до Міністерства закордонних справ Польщі був викликаний посол України Андрій Дешиця. Описані дії були визнані громадськістю та політичними діячами з обох сторін, як провокативні, що шкодять двостороннім відносинам України та Польщі.

23 вересня 2017 року невстановлені особи провели акцію біля дипломатичного представництва Республіки Білорусь в Києві. З приводу акції, дипломатичне представництво Республіки Білорусь в Україні висловило протест. Було зазначено, що зважаючи на те, що учасники акції приховували обличчя, поводитися нахабно й агресивно, використовували файери, цю акцію слід вважати хуліганською [170]. У зв'язку з цим в диппредставництві вимагають від України гарантувати безпеку функціонування білоруської дипломатичної місії відповідно до статті 22 Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18.04.1961.

Наведені короткі приклади вказують на те, що об'єкти дипломатичного призначення іноземних держав, розташовані на території України можна віднести до уразливих об'єктів, стан безпеки яких безпосередньо впливає на стан міждержавних відносин. Акції протестів поблизу таких об'єктів виступають, як засіб виявлення думки та спрямованості дій певних учасників суспільно-політичних відносин. В окремих випадках такі акції мають явно виражений провокативний і дестабілізуючий характер, що шкодить державі в цілому. Тому питання забезпечення належних умов функціонування об'єктів дипломатичного призначення, пошук нових організаційних механізмів повинні бути предметом постійного розгляду та розвитку, відповідних суб'єктів державного управління, на яких покладено виконання таких функцій.

Сутність та роль державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій розглянуті у попередніх розділах. Здійснено також аналіз нормативно-правових актів,

пов'язаних із виконанням завдань охорони таких об'єктів та правові підстави введення в державі спеціальних правових режимів.

Зовнішня охорона дипломатичних представництв та консульських установ в Україні здійснюється силами відповідних підрозділів НГУ, діяльність яких регламентується [8; 118; 119]. У кризових (надзвичайних) ситуаціях до виконання завдань охорони можуть бути залучені й інші підрозділи НГУ, наприклад, патрульні, які виконують завдання, пов'язані з охороною публічного порядку та публічної безпеки. Спеціальні завдання можуть виконувати підрозділи спеціального призначення та інші.

В теперішній час особовим складом таких підрозділів накопичений певний практичний досвід виконання службово-бойових завдань, пов'язаних з охороною дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав у кризових умовах соціального характеру. В окремих випадках він пов'язаний з забезпеченням безпеки дипломатичних представництв чи консульських установ під час протестних акцій, які проводились поблизу дипломатичного представництва Російської Федерації у місті Києві та консульських установ у Львові, Одесі, Харкові розпочинаючи з 2014 року і по теперішній час. Як правило в таких акціях приймали участь від декількох десятків до декількох сотень учасників. У більшості випадків вони супроводжувались грубими порушеннями громадського порядку та громадської безпеки, спричиненням матеріальної шкоди майну дипломатичних місій.

Окремі протести відбувались із застосуванням фарбувальних засобів (балони чи пакети з фарбою, яйця, зеленка), запалювальних засобів (файєри, пляшки з запалювальною рідиною, тощо). В рядах мітингувальників були помічені особи з засобами фізичного впливу (палки, бруківка, каміння, тощо). Потенційна можливість застосування таких засобів в ході протестів, направлена проти об'єкту дипломатичного призначення, безумовно створює загрози безпеці об'єкта і повинна або попереджуватись, або нейтралізуватись правоохоронцями у визначений спосіб. Від своєчасності та ефективності дій правоохоронців, залежить безпека об'єкта в цілому та обсяг заподіяної шкоди.

Вище зазначені акції могли тривати до декількох годин і проводитись як вдень, так і вночі, що додатково ускладнювало прийняття рішень і визначення способів реагування з боку правоохоронців.

В цілому, акції можна було поділити на етапи в залежності від характеру дій мітингувальників.

Перший етап – організаційний. Як правило під час проведення заходу простежується певна організація дій учасників акції, принаймні її більшої частини. Навіть у разі, якщо проведення масового заходу не санкціоновано в порядку, визначеному законодавством, завжди існує так звана рушійна сила заходу, або організаційне ядро. Своєчасне виявлення такої рушійної сили у вигляді організаторів та керівників акції входить до завдань правоохоронців, які забезпечують громадський порядок і громадську безпеку при проведенні масового заходу. Сили охорони об'єкту, безумовно повинні володіти такою інформацією, як елементом вихідних даних при організації системи охорони, або її уточнення в ході виконання завдань. Організаційний етап дій мітингувальників, як правило включає розроблення замислу (порядку проведення, плану заходів) акції, визначення основного складу учасників та їх оповіщення, збір та оснащення, інструктаж, проведення режимних заходів на території, що прилягає до об'єкту впливу (в основному це контроль комунікацій, ведення спостереження за об'єктом впливу, його часткове блокування). Організаційні заходи передбачають також визначення прогнозованої кількості учасників, з урахуванням сторонніх осіб, які проходили повз і приєдналися, або прийшли разом з особами, які були оповіщені, чи узнали про акцію іншим шляхом. Визначення прогнозованої кількості учасників акції та відстеження динаміки збільшення або зменшення їх чисельності також повинно входити в коло завдань правоохоронців. Від цієї інформації залежить розрахунок відповідної чисельності і складу сил і засобів охорони, спроможної ефективно виконувати завдання з забезпечення безпеки об'єкту.

Другий етап – це етап несилового психологічного впливу. Як правило він характеризується застосуванням з боку протестувальників несилкових методів

впливу. Вони можуть включати в себе розвішування поблизу об'єкту транспарантів, лозунгів, іншої поліграфічної продукції. Встановлення малих архітектурних форм у вигляді наметів, фігур, чучел повинно викликати додаткову увагу правоохоронців і відповідну реакцію на такі дії. Вона повинна бути законною, своєчасною, достатньою та ефективною. Перш за все така реакція повинна носити превентивний характер, направлений на виконання основного завдання – забезпечення безпеки об'єкту. Даний етап характеризується скандуванням вимог, гасел, загроз, співання пісень, зачитування віршів чи текстів, у тому числі ображаючого характеру, та інш. Він може мати метою підготовку емоційного стану мітингувальників до більш рішучих і загрозливих дій, привертання уваги сторонніх спостерігачів і представників засобів масової інформації (ЗМІ), насамперед іноземних, для демонстрації політичного характеру акції. В цей період можливим є забезпечення учасників акції алкогольними або тонізуючими напоями, як за рахунок організаторів акції, так і самостійного придбання учасниками. Превентивна реакція сил безпеки у цьому випадку може стати запорукою попередження агресивного етапу акції.

Третій етап – це етап силового впливу. Він може характеризуватись наявністю різного роду силових дій з боку учасників. До їх числа слід віднести закидування будівлі дипломатичної місії фарбувальними засобами, бруківкою, камінням. Завдання шкоди майну місії шляхом підпалу, руйнування огорожі, елементів декору, зривання державних прапорів, гербів, емблем, табличок. Крайньою формою силового впливу може бути застосування зброї. Крім силового психологічного залякування персоналу дипломатичних представництв і консульських установ такі дії мають на меті демонстрацію місцевому населенню та стороннім спостерігачам, а також ЗМІ, а за їх допомогою і світовій спільноті рішучість намірів. В цей період акції можливими будуть провокативні дії окремих елементів, які розпочинають силовий вплив, штучно створюють зони напруження, дають приклад дій, і в подальшому вибувають з числа активних учасників акції, залишаючи ситуацію на призволяще і на розсуд натовпу.

Четвертий етап – завершальний. Він характеризується зменшенням

інтенсивності акції, кількості її учасників та загальної напруги.

Враховуючи, що місцем розташування дипломатичних місій, як правило є центральні райони міст, які характеризуються щільною житловою та іншою забудовою проведення таких акцій викликає у місцевих мешканців, насамперед у осіб похилого віку і дітей, а також у власників крамниць, кафе і подібних закладів певний страх. Відсутність облаштованих місць гігієни (туалетів) викликає додаткові незручності для мешканців будинків та самих учасників акції, що негативно впливає на загальну атмосферу в районі розташування місії. Іншою метою подібних акцій може бути спроба здійснення провокацій для спонукання правоохоронців до силових дій з подальшою ескалацією конфлікту і покладенням відповідальності за це на представників органів державної влади з подальшим обвинуваченням їх у перевищенні службових повноважень та порушенні прав і свобод людини і громадянина.

В місті Харкові такі акції проводились в районі знаходження консульського представництва РФ, який є історичним районом міста і населений здебільшого представниками науково-технічної та творчої інтелігенції. Консульська установа розташована на перехресті вулиць Кирпичова та Максиміліанівської, у безпосередній близькості від території Харківського Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Свідками подій стали крім мешканців і персонал університету і студенти.

Розташування будинків, їх дворів, комунікацій, споруд інфраструктури в цьому районі є доволі щільним, що дозволяє проводити ефективне блокування певних участків невеликими силами мітингувальників з використанням декількох одиниць приватного автотранспорту. У випадку невдалих дій правоохоронців з припинення протиправних дій може спровокувати паніку натовпу і непередбачені наслідки для пересічних громадян, які випадково опинилися у зазначеному районі.

Необхідно відзначити, що у всіх подібних акціях з боку активістів не спостерігалось спроб захоплення іноземних представництв та установ. Вплив на них здійснювався дистанційно з використанням підручних та завчасно

заготовлених засобів. Цей факт очевидно можна пояснити розумінням організаторів акції можливості силових дій правоохоронців, у випадку порушення учасниками акції меж території об'єкту і виникненням реальної загрози життю і здоров'ю персоналу дипломатичної місії. У зв'язку з цим стримана позиція сил безпеки під час забезпечення правопорядку може бути частково виправдана.

Уваги заслуговує тактика дій учасників в ході подібних акцій з точки зору реалізації ними своїх намірів (в основному залякування, демонстрація рішучості, а також можливе провокування правоохоронних органів на силові дії).

В одному з випадків, збір активістів біля консульства РФ, від появи перших учасників до початку акції у часі не перевищував 20 хвилин. На початку акції їх чисельність складала приблизно 50 осіб. В подальшому кількість учасників збільшилась. З прибуттям на майданчик перед консульством РФ (розмір майданчика приблизно 50м x 20м) учасники акції займали своє місце в порядку, визначеному керівником акції, який знаходився на відстані 15-20 м від входу у будівлю. За формою порядок шиккування учасників наближався до деформованого овалу, який за виглядом нагадував скобу, повернену увігнутою стороною у напрямку представництва, з розмірами по фронту до 50 м, у глибину до 5 м. Відстань між активістами не перевищувала 2 м.

Тактика дій груп учасників акції характеризувалась зміною порядків шиккування у яких вони діяли та періодами між їх перебудовами. Перешиккування цих груп проводились за сигналами спостережних постів. Два з них були виявлені на вулиці Максиміліанівській та два на вулиці Кирпичова. Первинний порядок шиккування у вигляді «скоби» змінювався в процесі проведення акції у порядок шиккування «розосереджений». Це супроводжувалось наближенням до входу у консульство і скандуванням гасел. Періодично окремі учасники акції гуртувались навколо окремої особи, можливо керівника акції для отримання інструкцій для подальших дій. Можливість зміни порядку шиккування учасників акції могла координуватись з використанням результатів спостереження за територією консульства з певних поверхів житлового будинку та ресторану, що розташовані поблизу західної стіни представництва, або з адміністративного будинку

Харківського національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», що знаходиться з південно-східного боку від представництва.

Як уже зазначалось, в ході проведення акції з боку активістів не було встановлено спроб реалізації агресивних намірів у вигляді спроб фізичного впливу на правоохоронців, які виконували обов'язки у складі військових нарядів охорони об'єкту, забезпечували охорону громадського порядку на прилеглий території. Спроб проникнення на територію консульства також не спостерігалось. Інтенсивності дій учасників акції відповідали й тактика дій правоохоронців. Вона була стриманою і виключала дії, які б могли спровокувати зворотню агресію учасників акції і привести до ескалації напруги. Командування сил правопорядку (військової частини НГУ), від якої виділялись військовослужбовці, грамотно організувало дії, які дозволили адекватно реагувати на зміни в обстановці проведення акції.

Зміни перебудови бойового порядку, який лежав в основі механізму забезпечення безпеки об'єкту в цілому, передбачали скоювання активних дій окремих груп активістів та їх ізоляцію при переході ситуації у розряд критичної, або виникнення ознак не контрольованості з боку організаторів. Передбачені варіанти враховували реальне співвідношення сил правоохоронців та активістів у вигляді 1:2. Своєчасне підведення резервів з місця постійної дислокації військової частини до об'єкту охорони, тримання групи для виконання спеціальних завдань у разі ускладнення обстановки, в результаті дозволило забезпечити безпеку об'єкту в цілому. Превентивна діяльність територіальних органів Національної поліції також сприяла досягненню позитивного загального результату.

Акція була закінчена без застосування силового етапу, як з боку учасників так і з боку правоохоронців, якщо не враховувати одиничний факт обливання фарбою правоохоронців представниками активістів. Організаторам акції не вдалося залучити до участі сторонніх перехожих та місцевих мешканців, хоча окремі спроби мали місце.

Під час проведення аналізу результатів дій правоохоронців у період акції були зроблені наступні висновки.

1. Активісти частково досягли мети, що полягала у проведенні демонстраційних (публічних) дій, які стали відомі широкому загалу та висвітлені в ЗМІ. Однак залучити сторонніх перехожих до участі в акції і тим самим збільшити масовість її проведення, організаторам не вдалось. Перехід учасників до більш активних дій лише відлякував сторонніх спостерігачів, що зумовило відносно невеликий час її проведення. У порівнянні з акцією, яка відбувалась у м. Києві 14.06.2014, інтенсивність і негативні наслідки були значно меншими. Скоріш за все це викликано саме меншою чисельністю радикально налаштованих учасників акції.

2. Дії правоохоронців, які забезпечували безпеку об'єкту характеризувались стриманістю з одного боку, а з іншого демонстрували готовність до більш рішучих дій у разі загострення обстановки. Відсутність відкритої силової реакції сил безпеки на провокативні дії окремих учасників акції, стала запобіжником ескалації напруги з обох сторін.

3. Злагоджена управлінська діяльність командування військової частини НГУ та розуміння своїх завдань і порядку дій окремими військовослужбовцями, стали демонстративними сигналами готовності до рішучих дій сил забезпечення безпеки об'єкту охорони та запобіжником для використання сили з боку радикально налаштованих учасників акції.

4. Організація взаємодії при виконанні завдань з охорони об'єктів дипломатичного призначення між складовими частинами НГУ є достатньою для функціонування механізму забезпечення безпеки. Однак, її організаційні засади в площині діяльності різних складових сил безпеки (НГУ, МВС, Національна поліція, СБУ) потребують прийняття єдиного міжвідомчого документу нормативно-правового характеру, який би здійснював розмежування зони відповідальності при виконанні таких заходів.

5. При забезпеченні безпеки об'єкту під час проведення акції необхідності евакуації консульської установи не виникало, виходячи з обстановки, що склалася. Однак, у випадку необхідності таких дій, командуванню необхідно мати відповідний алгоритм дій, сплановані сили і засоби та відповідні механізми

узгодження прийнятих рішень із взаємодіючими структурами, у тому числі і з адміністрацією об'єкта охорони.

Отриманий в ході виконання службово-бойових завдань та узагальнений на підставі аналізу дій досвід дозволив окреслити пропозиції по удосконаленню організаційного механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в різних умовах суспільно-політичної обстановки в державі.

Організаційний механізм має включати в себе:

- бойовий порядок сил забезпечення безпеки;
- засоби облаштування території місця розташування об'єкту охорони та місця побудови бойового порядку;
- систему застосування спеціальних та підручних засобів, спеціальної техніки;
- систему загороджень;
- систему спостереження;
- систему загального управління структурними складовими сил безпеки держави, які можуть бути залучені до забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

До складу бойового порядку сил безпеки, в залежності від обстановки, можуть бути включені:

- пости патрульної поліції (автопатрулі) Національної поліції;
- оперативно-бойові групи та спостерігачі СБУ;
- розрахунки пожежогашіння ДСНС;
- військові ланцюги НГУ;
- пости охорони (у тому числі зі службовими собаками) НГУ;
- блокпости, контрольні-пропускні пункти (КПП), піші патрулі і пости спостереження НГУ.

При визначенні видів, кількості, складу і чисельності груп підрозділу охорони пропонується приймати до уваги умови, в яких буде здійснюватися охорона: в пункті постійної дислокації (ППД) військової частини чи по за межами пункту постійної дислокації військової частини; наявність технічних засобів

охорони об'єкту чи їх відсутність; необхідність чи відсутність потреби в організації внутрішньої служби в місці дислокації підрозділу охорони; склад взаємодіючих сил і засобів та розподіл обов'язків між силами підрозділу охорони та взаємодіючими органами.

До завдань постів патрульної поліції, крім безпосередньо пов'язаних з охороною громадського порядку, мають входити здійснення спостереження та регулювання руху (переміщення) активістів і сторонніх перехожих поблизу зовнішніх меж об'єкту охорони.

До основних завдань оперативно-бойової групи (груп) та спостерігачів СБУ повинні бути включені моніторинг обстановки в районі виконання завдань на предмет можливості вчинення терористичного акту (актів), захоплення заручників зі складу персоналу дипломатичних представництв (консульських установ), з метою запобігання таким діям і координації діяльності сил безпеки.

Військові ланцюги НГУ пропонується використовувати у якості засобів блокування шляхів підходу до об'єкту охорони великих груп агресивно налаштованих мітингувальників. Такий бойовий порядок у вигляді посиленних військових ланцюгів можна використовувати на напрямках прориву бойових груп мітингувальників, для попередження застосування ними руйнівних засобів, направлених на об'єкт охорони.

Блок – пост/КПП, як правило розташовується на перехресті автомобільних чи пішохідних шляхів, які знаходяться в безпосередній близькості до об'єкту охорони. Їх головним завданням є фільтраційні заходи стосовно транспортних засобів з метою недопущення переміщення в район проведення акції заборонених речовин (зброї, запалювальних засобів, алкогольних напоїв, тощо).

Пости спостереження НГУ, НПУ, СБУ необхідно розташовувати по периметру основних груп учасників акції з завданням збору та своєчасної передачі інформації керівнику сил забезпечення безпеки.

На основі аналізу теоретичних підходів, які розкривають основні ознаки механізмів державного управління, та з урахуванням практичного досвіду функціонування організаційного механізму державного управління забезпеченням

безпеки об'єктів дипломатичного призначення можна сформулювати наступні проміжні висновки.

В умовах загострення міждержавних відносин та суспільно-політичних відносин між різними політичними силами в середині держав, дипломатичний корпус виконує важливі функції, направлені на представництво акредитуючої держави в державі перебування, захист інтересів акредитуючої держави та її громадян в державі перебування, збір всіма дозволеними та законними способами інформації про умови та події в державі перебування і повідомлення її уряду акредитуючої держави, розвиток та заохочення добросусідських відносин між акредитуючої державою та державою перебування, розвиток спільних взаємовідносин в різних галузях економіки, культури, науки та інш. Така діяльність перш за все потребує створення урядом держави перебування необхідних безпекових умов для діяльності дипломатичних місій.

Проведення поблизу дипломатичних місій публічних заходів, направлених на демонстрацію суспільної думки з різних питань двосторонніх відносин є загальноприйнятною практикою у більшості країн світу. Однак загрозу безпеці об'єктам дипломатичного призначення можуть складати неконтрольовані протестні акції, які характеризуються високим рівнем агресії з боку їх учасників. Загрозу також становлять акції, що спонтанно виникають на підґрунті найбільш резонансних подій, участь в яких приймає велика кількість радикально налаштованих осіб [171, с. 234].

Такі обставини потребують від керівництва сил безпеки, які залучаються до охорони дипломатичних представництв, вдосконалювати організаційні механізми своєї діяльності. Запропоновані елементи такого механізму покликані забезпечити досягнення основної мети – створення надійної, своєчасної та достатньої системи заходів, направлених на забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в різних умовах суспільно-політичної обстановки в державі перебування, у тому числі і під час виникнення кризових ситуацій.

2.3. Адаптація міжнародного досвіду у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур

Як уже було зазначено, безпека дипломатичного персоналу, можливість спокійного функціонування об'єктів дипломатичного призначення на територіях інших країн, створюють належні передумови для зміцнення двосторонніх і багатосторонніх відносин, розвитку конструктивного співробітництва між державами у багатьох напрямках їх діяльності. Регулювання цієї сфери відбувається зокрема за допомогою норм міжнародного права. Тому не дивним є постійна увага окремих міжнародних інститутів до проблематики, пов'язаної з безпекою дипломатів.

Слід зазначити, що безпека дипломатів безпосередньо пов'язана з можливістю реалізації ними встановлених привілеїв та імунітетів. Вони докладно досліджувались у працях Дензи Е. [22; 24], Hardy M. [172], Sen B. [173], В. Кардашева [174]. Розгляд статусу дипломатичних представництв здійснювали в своїх дослідженнях Ю. Г. Дьомін [23], J Craig Barker [175], В. М. Репецький [21] та Т. І. Биркович [176].

Безпека дипломатів постійно знаходиться у полі зору Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (далі по тексту – Асамблея), яка приділяє велику увагу ефективності діяльності національних урядів у цій сфері. Питання забезпечення безпечної діяльності дипломатичних місій у приймаючих країнах є предметом систематичного розгляду Асамблеї щорічно під час проведення тридцять п'ятої – сорок третьої сесій, а в подальшому щоразу кожні два роки. Підсумком розгляду цієї проблематики стали резолюції 35/168, 36/33, 37/108, 38/136, 39/83, 40/73, 41/78, 41/79, 42/154, 43/167, 45/39, 47/31, 49/49, 51/156, 53/97, 55/149, 57/15, 59/37, 61/31, 63/126, 65/30, 67/94, 69/121 і 71/145.

Зазначене питання також було предметом розгляду 75 чергової сесії в вересні-жовтні 2020 року [177].

В вересні 2018 року під час проведення засідання Шостого комітету Асамблеї (юридичного), яке здійснювалось в межах порядку денного 73 сесії, в

дебатах зі своїми заявами виступили представники 21 делегації. Під час виступів делегатів була встановлена велика кількість порушень вимог конвенцій, пов'язаних з забезпеченням належної діяльності дипломатів в окремих країнах перебування. Разом з цим, представники країн, в яких були допущені зазначені порушення, запевнили Асамблею у вжитті всіх необхідних заходів для усунення їх негативних наслідків та підтвердили на майбутнє свої конвенційні зобов'язання.

Наприклад, Ісламська Республіка Іран (21 вересня 2016 року) представила наступну інформацію про інциденти, що стосуються приміщень Генерального консульства і посольства Саудівської Аравії в Мешхеді і Тегерані, які відбувались у січні 2016 року [178, с. 3-4]. У зв'язку з небезпекою, яка виникла в результаті цих інцидентів, влада держави вимушена була вжити заходи забезпечення евакуації з країни всіх працівників саудівської дипломатичної місії, відповідно до вимог статті 44 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. Одночасно з цим, виконуючи прийняті на себе зобов'язання відповідно до статті 45 (а) цієї Конвенції, Ісламська Республіка Іран, як держава перебування, вжила всіх необхідних заходів для захисту і забезпечення недоторканності дипломатичних і консульських приміщень саудівської місії, а також її майна та архівів.

Україною (21 грудня 2016 року) було подано повідомлення про ряд інцидентів щодо її дипломатичних і консульських представництв і представників в Російській Федерації протягом 2014-2016 років [178, с. 4-5].

Туреччина, Катар, Німеччина, Фінляндія, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Бельгія, Марокко, Сполучені Штати Америки також направили до Асамблеї свої інформаційні повідомлення.

Були представлені і основні міркування стосовно заходів, які на думку представників країн, є необхідними або вже були прийняті національними урядами з метою посилення безпеки дипломатичних і консульських представництв і представників, а також тих, які мають дипломатичний статус представництв і представників при міжнародних міжурядових організаціях.

Представник Лівану навів національну практику діяльності, пов'язаної із забезпеченням безпеки дипломатів. В Лівані охорона посольств, дипломатичних представництв та інших об'єктів дипломатичного призначення здійснює служба безпеки посольств. Основними формами її діяльності є забезпечення охорони, супровід та спостереження і збір інформації. Охорона об'єктів дипломатичного призначення і супровід їх персоналу здійснюються бригадою безпеки посольств, що перебуває у підпорядкуванні вищезгаданої служби. Спостереження та збір інформації проводяться центральною бригадою спостереження. Підрозділи бригади безпеки посольств постійно і цілодобово охороняють приблизно 130 посольств і дипломатичних представництв. Бригада також виконує завдання супроводження послів. Деякі з них можуть забезпечуватись супроводом в будь-який час, а супровід інших здійснюється на тимчасовій основі відповідно до встановлених вимог.

Такі послуги надаються за погодженням з відповідним дипломатичним представництвом. Підрозділи ескорту можуть бути посилені в разі необхідності, наприклад при наявності загрози об'єкту охорони, або на підставі отриманої інформації про вірогідні загрози. Особовий склад підрозділів охорони може нести службу по периметру посольств або патрулювати їх на регулярній або тимчасовій основі, в залежності від обстановки. Центральна бригада спостереження проводить збір необхідної для забезпечення безпеки об'єктів інформації. До її функцій входять також забезпечення нагляду за об'єктами та розміщення на них своїх підрозділів на разовій основі, з метою посилення підрозділів охорони. З метою здійснення моніторингу обстановки поблизу об'єктів охорони, попередження терористичної активності та надзвичайних ситуацій співробітники відповідних підрозділів здійснюють регулярне патрулювання території прилеглої до таких об'єктів.

Бригада, у взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення безпеки, здійснює супроводження різноманітних акцій протесту, які проводяться поблизу посольств. Співробітники бригади можуть використовувати цивільні транспортні засоби для супроводу окремих дипломатів. З метою налагодження взаємодії із внутрішньою

охороною посольства, співробітники бригади встановлюють і підтримують постійний зв'язок з уповноваженими посадовими особами дипломатичних представництв. Як виняток співробітники бригади, у взаємодії з відповідними органами судової влади держави, можуть проводити окремі слідчі дії стосовно осіб, чия діяльність викликає обґрунтовану підозру у створенні загроз об'єктам дипломатичного призначення.

В структурі органів, які опікуються безпекою дипломатів, створюється мобільний підрозділ, силами якого здійснюється посилення служби безпеки посольств у разі отримання нею інформації про можливі загрози об'єкту дипломатичного призначення. Конфіденційна інформація з питань безпеки таких об'єктів отримується Головним управлінням сил внутрішньої безпеки з використанням спеціалізованих джерел. Забезпечення злагодженості дій здійснюється шляхом їх координації між уповноваженими органами за допомогою командного пункту, який утворюється службою безпеки посольств. Особовий склад командного пункту здійснює цілодобове функціонування та забезпечує комунікацію з керівниками та співробітниками вищезгаданих установ. Чисельність персоналу Служби безпеки посольств постійно зростає, з метою забезпечення ефективності її діяльності.

Бельгія повідомила про власні організаційні механізми, які реалізуються державою у сфері безпеки дипломатів. Практичні заходи щодо забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення засновуються на аналізі загроз, який проводиться координаційним органом з аналізу загроз. Він визначає їх рівень для кожного об'єкта дипломатичного призначення, який знаходиться на території Бельгії. Відповідно до встановленого рівня загрози, Кризовий центр Федеральної Державної Служби (управління внутрішніх справ) вимагає прийняття поліцією відповідних конкретних заходів реагування на небезпеки для кожного представництва. У Кризовому центрі проводяться щомісячні наради за участю Протокольного відділу ФДС (управління закордонних справ) для загального моніторингу стану справ і вжитих заходах забезпечення безпеки різних дипломатичних представництв. Дипломатичні представництва, у разі

наявності проблемних питань, пов'язаних з їх безпекою, можуть повідомити про них Протокольний відділ ФДС (управління закордонних справ), який повинен забезпечити вжиття своєчасних і ефективних заходів реагування.

Органи державної влади Судану здійснюють діяльність, пов'язану із забезпеченням безпеки дипломатів наступним чином. Сили поліції забезпечують захист державних об'єктів відповідно до обов'язків, викладених в статтях 12 і 16 суданського Закону про поліцію (2008 рік). Міністерство внутрішніх справ визначає основні вимоги до діяльності поліції, яка пов'язана із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення. Вони передбачають створення департаменту поліції з охорони дипломатичних представництв, організацій і подібних структур. Департамент забезпечує охорону центральних установ дипломатичних представництв, організацій і структур, крім офіційних заходів і діяльності, організованої дипломатичними представництвами. Він повинен реагувати на будь-які загрози для безпеки таких представництв і їх співробітників та членів їх сімей в межах і за межами штату Хартум.

При цьому він дотримується Закону про дипломатичні привілеї та імунітети (1956 рік). Суданське законодавство закріплює передбачені в міжнародних конвенціях ефективні заходи, що стосуються захисту і безпеки дипломатичних представництв і їх персоналу. До числа відповідних законів відносяться Закон про дипломатичні привілеї та імунітети (1956 рік), Закон про поліцію Судану (2008 рік) та Положення про Департамент поліції з питань захисту дипломатичних представництв (2004 рік). Департамент поліції з питань захисту дипломатичних представництв вживає необхідних заходів щодо забезпечення безпеки і захисту об'єктів дипломатичного призначення. Він постійно проводить роз'яснювальну роботу серед своїх співробітників з метою підвищення їх обізнаності в питаннях безпеки.

Найбільш розвинуту систему забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, персоналу та вищих посадових осіб держави мають Сполучені штати Америки.

В США державним органом, який опікується безпекою дипломатичних

структур і персоналу на території країни і за кордоном, виступає Бюро Дипломатичної Безпеки (англ. Bureau of Diplomatic Security). Бюро є структурною частиною Державного департаменту США. Державний департамент США (англ. The United States Department of State), як міністерство закордонних справ США, очолюється Державним секретарем. Відповідно до п.22 Кодексу США § 4802 «Відповідальність Державного секретаря», функції безпеки входять до компетенції Державного Департаменту [179]. Саме на апарат Державного секретаря покладаються обов'язки з розроблення і впровадження, з урахуванням результатів консультацій, проведених з керівним складом інших федеральних агентств, які мають персонал або представництва за кордоном, політики і програми, включаючи рівні фінансування та стандарти, для забезпечення безпеки об'єктів (операцій) уряду Сполучених Штатів дипломатичного характеру та об'єктів (операцій) іноземних урядів дипломатичного характеру в Сполучених Штатах. Як правило, така політика і програми повинні включати наступні заходи:

- захист всього урядового персоналу Сполучених Штатів, що знаходиться на офіційній службі за кордоном (крім кореспондентів «Голосу Америки», що знаходяться в офіційному відрядженні, і персоналу, що підпорядкований військовому командуванню), а також супроводжуючих їх утриманців;

- створення і здійснення функцій безпеки в усіх представництвах уряду Сполучених Штатів за кордоном (крім об'єктів, що знаходяться під контролем військового командування Сполучених Штатів);

- створення і функціонування служб безпеки на всіх об'єктах Державного департаменту США;

- захист іноземних представництв, міжнародних організацій, іноземних посадових осіб та інших іноземних осіб в Сполучених Штатах відповідно до закону.

Обов'язки з безпеки включають: охоронні і захисні операції, забезпечення створення і функціонування поштових охоронних і охоронних функцій за кордоном, розробка і впровадження необхідних засобів зв'язку, систем комп'ютерної та інформаційної безпеки, кризове планування, створення і

функціонування місцевих служб охорони за кордоном, нагляд за програмою охорони Корпусу морської піхоти США, зв'язок з американськими зарубіжними приватними службами безпеки, захист іноземних представництв та міжнародних організацій, іноземних посадових осіб і дипломатичного персоналу в Сполучених Штатах відповідно до закону, захист державного секретаря та інших осіб, призначених державним секретарем, відповідно до закону, фізична охорона Департаменту державних об'єктів, комунікацій і комп'ютерних та інформаційних систем в Сполучених Штатах, проведення розслідувань, що стосуються захисту іноземних посадових осіб, дипломатичного персоналу та іноземних представництв в Сполучених Штатах, безпеки співробітників, незаконної видачі або використання паспорта і візи, а також інших розслідувань відповідно до закону, виконання програми винагороди за надання інформації про міжнародний тероризм, виконання інших дозволених законом функцій забезпечення безпеки, розслідувань і захисту, контртерористичне планування і координація, розробка і координація планування боротьби з тероризмом, планування дій у надзвичайних ситуаціях, програм аналізу загроз, а також взаємодія з іншими федеральними агентствами для виконання цього пункту, розробка і впровадження програм технічної та фізичної безпеки, в тому числі пов'язаних з безпекою будівництва, радіозв'язку та безпеки персоналу, броньованих транспортних засобів, комп'ютерної безпеки і безпеки зв'язку, а також дослідницьких програм, необхідних для розробки таких заходів.

Державний секретар повинен розробляти і реалізовувати політику і програми, що забезпечують безпечну та ефективну евакуацію співробітників уряду Сполучених Штатів, їх утриманців і приватних громадян Сполучених Штатів, коли їх життю загрожує небезпека. Така політика повинна включати заходи щодо виявлення зон підвищеного ризику, де може знадобитися евакуація, і, при необхідності, надання персоналу в місії уряду Сполучених Штатів за кордоном допомоги в такій евакуації. При виконанні цих обов'язків Секретар повинен:

– розробити типовий план дій в надзвичайних обставинах для евакуації

персоналу, утриманців і громадян США із зарубіжних країн;

– розробити механізм, за допомогою якого громадяни Сполучених Штатів можуть самостійно запитувати їх включення до списку оповіщення в разі евакуації, або який в разі евакуації буде підтримувати систему інформування про місцезнаходження громадян Сполучених Штатів, представлену їх родичами;

– оцінити транспортні та комунікаційні ресурси в евакуаційних районах і визначити матеріально-технічну підтримку, необхідну для евакуації;

– розробити план для координації обміну інформацією між співробітниками посольства, співробітниками Державного департаменту і сім'ями громадян Сполучених Штатів за кордоном щодо місцеперебування цих громадян.

Виконанням цих завдань опікується саме Бюро Дипломатичної Безпеки (DSS), яке очолює перший заступник помічника Секретаря і директор бюро дипломатичної безпеки. DSS налічує більше 2500 спеціальних агентів, офіцерів служби безпеки, технічних фахівців з безпеки і дипломатичних кур'єрів, які працюють і подорожують по всьому світу [180].

Структура DSS є доволі складною та розгалуженою. Вона охоплює різні сфери реалізації безпекових питань [181]. До основних належать наступні.

Правоохоронні органи і служби безпеки здійснюють свою діяльність по всьому світу. Дипломатична безпека представлена спеціальними агентами Дипломатичної служби безпеки (DSS) та іншими фахівцями з безпеки, прикомандированими до регіональних відділень безпеки в кожному посольстві США і в більшості консульств США. Регіональне бюро безпеки надає ряд послуг громадянам США, приватному сектору США, внутрішнім правоохоронним органам США та іноземним правоохоронним організаціям. Кожен офіс управляється старшим спеціальним агентом DSS, який також є головним радником посла США з питань правопорядку та безпеки і приймає на себе титул Регіонального офіцера безпеки (RSO).

Управління регіональної безпеки захищає дипломатичні об'єкти, персонал і інформацію США. Служить з'єднуючою ланкою між правоохоронними органами посольства США та приймаючою країною. Організовує навчання іноземних

поліцейських і співробітників служб безпеки боротьбі з тероризмом. Консультує американців з питань безпеки за кордоном і допомагає школам і організаціям США в отриманні грантів на забезпечення безпеки. Ділиться інформацією про безпеку з приватним сектором США через Консультативну раду з безпеки за кордоном.

Дипломатичні об'єкти США за кордоном можуть бути мішенями терористів та інших злочинців. Для попередження загроз Регіональне управління безпеки розробляє, впроваджує і управляє низкою програм фізичної, кібернетичної та кадрової безпеки. Наприклад, під час небезпечних і нестабільних умов арабської весни 2011-2012 років і під час нападу на консульство США в Гераті в 2013 році спеціальні агенти DSS і персонал, прикомандирований до Регіонального офісу безпеки, зіграли важливу роль в обороні, захисті і при необхідності безпечній евакуації дипломатичного персоналу США. Офіцери регіональної служби безпеки керують морською охороною США (MSG), яка допомагає охороняти більшість посольств і консульств США. Морські охоронці забезпечують безпеку дипломатичного персоналу, а також забезпечують фізичний захист секретної інформації. Під час деяких криз вони допомагають евакуювати американців, які проживають в небезпечному регіоні.

Регіональні офіси безпеки також очолюють і керують діями більш ніж 35 000 місцевих охоронців – силами, які служать першою лінією оборони і охороняють периметри дипломатичних об'єктів США. Місцеві охоронці, зазвичай громадяни приймаючої країни, патрулюють територію і перевіряють автомобілі, відвідувачів і пакети. Вони також реагують на сигнали тривоги і прохання про допомогу. В якості основної контактної особи Державного департаменту з правоохоронними органами та службами безпеки приймаючої країни, Регіональне управління безпеки працює з іноземною поліцією і організаціями безпеки для координації ініціатив правоохоронних органів США, розслідувань і, в деяких випадках, навчання.

Крім спеціальних агентів DSS, регіональні відділення безпеки укомплектовані експертами-слідчими з числа громадян приймаючої країни,

відомими як національні слідчі дипломатичної роботи (FSNI). FSNI підтримують міцні відносини з правоохоронними організаціями приймаючої країни і надають допомогу у випадках затримання злочинців, боротьбі з тероризмом і транснаціональними злочинами.

Крім зазначених функцій DSS здійснює діяльність з попередження та розслідування порушень, пов'язаних з шахрайством з візами і паспортами.

Багато співробітників Регіонального управління безпеки живуть і працюють у несприятливих умовах за кордоном. Вони проходять спеціальну підготовку, яка включає базовий курс операцій з високим ступенем загрози для спеціальних агентів DSS. Навчання включає в себе, питання, пов'язані з запобіганням складним атакам на дипломатичні об'єкти в умовах високого стресового рівня.

Програма Diplomatic Security з антитерористичної безпеки (АТА) нарощує контртерористичний потенціал країн-партнерів Америки за рахунок підвищення навичок і здібностей персоналу їх правоохоронних органів. Програми АТА адаптовані до потреб приймаючої країни шляхом розробки курсів і навчання за такими темами, як виявлення і знешкодження бомб, розслідування на місці злочину, захист VIP-персон і кібербезпека.

Учасники програми АТА використовували свої нові навички для стримування та запобігання терористичних атак, порятунку заручників, ліквідації терористичних осередків, затримання терористів і їх лідерів. З моменту свого створення в 1983 році програма навчила і надала допомогу понад 150 000 іноземних співробітників служб безпеки та правоохоронних органів з більш ніж 150 країн.

Регіональне управління безпеки працює зі своїми колегами з правоохоронних органів за кордоном, проводить розслідування щодо втікачів з США, які розшукуються за такі злочини, як вбивства, педофілія, торгівля наркотиками, викрадення людей, а також фінансове шахрайство та шахрайство в Інтернеті. Тісні робочі відносини між спеціальними агентами DSS і їх іноземними колегами в поєднанні з досвідом слідчих, залучених на місцях, привели до виявлення американських втікачів по всьому світу.

Diplomatic Security управляє програмою Rewards for Justice (RFJ), ключовою зброєю у війні США з терором. За допомогою цієї програми державний секретар США може запропонувати істотну винагороду за інформацію, яка допоможе арешту або засудженню особи, яка планує, здійснює чи намагається здійснити міжнародні терористичні акти проти громадян або власності США. З часу початку програми в 1984 році Сполучені Штати виплатили понад 145 мільйонів доларів щонайменше 90 особам, які надали інформацію, яка запобігла терористичним актам чи допомогла затримати злочинців.

Підсумовуючи викладене, хочеться зазначити, що питання забезпечення безпеки дипломатичних структур та персоналу перебуває в процесі постійного розвитку. Різні країни світу створюють власні організаційно-правові механізми для надійного забезпечення безпеки таких об'єктів, виходячи з існуючих національних принципів здійснення правоохоронної діяльності, національних інтересів та досвіду в цій сфері. Організація Об'єднаних Націй здійснює постійний моніторинг стану справ, які є предметом цього розгляду. Метою такого збору та аналізу інформації є узагальнення досвіду держав, вирішення конфліктних ситуацій мирним шляхом, розробка пропозицій щодо підвищення рівня виконання державами конвенційних зобов'язань у сфері дипломатичної безпеки. З наведених вище прикладів організації системи забезпечення безпеки дипломатичних місій вбачається, що вона реалізується завдяки створенню та забезпеченню належного функціонування складного, багаторівневого механізму державного управління, державних органів та їх складових частин. Така діяльність з одного боку основана на розподілі функцій та завдань між різними структурними підрозділами апарату державного управління з метою їх деталізації. З іншого ж боку вона організовується, координується та контролюється центральним органом державної влади, як єдиним центром формування державної політики та відповідних процедур в цій сфері [182, с. 64]. Від якості виконання функцій всіма складовими, залежить ефективність функціонування системи забезпечення безпеки дипломатичних представництв та персоналу в цілому.

Висновки до другого розділу

1. Встановлено, що правове забезпечення управління діяльністю у сфері безпеки об'єктів дипломатичного призначення здійснюється завдяки розвинутій системі законодавства, яка представляє собою певним чином упорядковану структуру, що складається із законів держави і міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України. До неї також входять й інші нормативно-правові акти, прийняті уповноваженими органами законним способом. Основу правового забезпечення державного управління в цій сфері складають норми галузей міжнародного та адміністративного права.

2. Систематизовано нормативно-правові акти в сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. До основних міжнародних договорів віднесено Віденську конвенцію про дипломатичні зносини 1961 р., Віденську конвенцію про консульські зносини 1963 р., Віденську конвенцію про спеціальні місії 1969 р., Віденську конвенцію про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які належать до персоналу дипломатичних місій 1973 р., Віденську конвенцію про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р., в яких встановлюються основоположні засади безпеки дипломатів, пов'язані з запровадженням привілеїв та імунітетів для них, а також визначаються обов'язки держави перебування у сфері забезпечення безпеки дипломатичних місій та їх персоналу. Систему національного законодавства, яке регулює зазначену сферу правовідносин очолює Конституція України (ст. 64, п. 31 ст. 85, п. 19 ст. 92, п.п. 20, 21 ст. 106, п. 10 ст. 138), а також низька інших законодавчих актів, таких як Закони України «Про правовий режим воєнного стану», «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Кодекс цивільного захисту України», «Про Раду національної безпеки і оборони», «Про Національну поліцію», «Про Національну гвардію України», «Про службу безпеки України», «Про Збройні Сили України»,

«Про прокуратуру», «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію», «Про об'єкти підвищеної небезпеки», «Про боротьбу з тероризмом» та інші; відповідні Укази Президента, а також Постанови Кабінету Міністрів України, що регулюють питання, які виникають у зазначених умовах.

3. З'ясовано, що механізм державного управління представляє комплексну структуру і може утворюватись такими складовими частинами, як політичний механізм, правовий механізм, організаційний механізм, економічний механізм, мотиваційний механізм. Елементами організаційного механізму державного управління, як правило виступають об'єкти керуючого впливу, суб'єкти державного управління, їх цілі, завдання, функції, методи управлінської діяльності, організаційна структура, та результати функціонування. На склад і характер функціонування організаційного механізму державного управління у будь-якій сфері суспільних відносин суттєвий вплив здійснюють умови оточуючого середовища в якому він перебуває. З метою виконання покладених на нього функцій і завдань, він або змінюється сам в залежності від факторів впливу, або змінює навколишнє середовище, у відповідності до кінцевої мети державного управління. На організаційний механізм державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні значним чином впливає суспільно-політична обстановка в країні і у світі, рівень соціально-економічного розвитку суспільства, стан розвитку правової системи і системи законодавства, національний історично обумовлений уклад суспільства, переважаючі настрої у його середині.

4. Встановлено, що у розрізі організації службово-бойової діяльності підрозділів з охорони об'єктів дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій ще існують прогалини. Вони полягають у наявних не до кінця вирішених організаційних питаннях пов'язаних із здійсненням евакуаційних заходів дипломатичного персоналу, забезпеченням охорони місць його компактного розташування, супроводженням евакуаційних колон з небезпечних районів до місць тимчасового перебування, тощо.

5. Проведено аналіз окремих кризових ситуацій, які виникали поблизу

об'єктів дипломатичного призначення, розташованих в Україні, і які були наслідком протестних акцій активно налаштованих громадян України. Встановлені спільні ознаки таких акцій, етапи їх проведення, характерні риси. В цілому, акції можна поділити на етапи в залежності від характеру дій мітингувальників. Перший етап – організаційний, включає розроблення замислу акції, визначення основного складу учасників та їх оповіщення, збір та оснащення, інструктаж, проведення режимних заходів на території, що прилягає до об'єкту впливу. Визначення прогнозованої кількості учасників акції та відстеження динаміки збільшення або зменшення їх чисельності також повинно входити в коло завдань правоохоронців. Другий етап – несилового психологічного впливу. Як правило він характеризується застосуванням з боку протестувальників несилових методів впливу. Реакція сил безпеки повинна бути законною, своєчасною, достатньою та ефективною. Перш за все вона повинна носити превентивний характер. Третій етап – силового впливу. Він може характеризуватись наявністю різного роду силових дій з боку учасників. Крайньою формою силового впливу може бути застосування зброї. Четвертий етап – завершальний. Він характеризується зменшенням інтенсивності акції, кількості її учасників та загальної напруги.

6. Проведено аналіз міжнародного досвіду у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур. На підставі дослідження окремих питань діяльності Генеральної Асамблеї ООН, проведено аналіз численних порушень конвенційних вимог щодо безпеки дипломатів в окремих країнах перебування. Вивчено досвід організації діяльності із забезпечення безпеки дипломатичних структур Сполучених Штатів Америки, як однієї з країн, що мають найбільш розвинуті системи забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, персоналу та вищих посадових осіб держави.

7. Встановлено, що державним органом США, який опікується питаннями дипломатичної безпеки, як на території держави так і за кордоном є Бюро Дипломатичної Безпеки. Структурно Бюро входить до складу Державного департаменту США. Державний департамент США – міністерство закордонних

справ США, очолюване Державним секретарем. Основними обов'язками з безпеки, що є перспективними для впровадження у діяльність суб'єктів забезпечення об'єктів дипломатичного призначення є: охоронні і захисні операції, розробка і впровадження необхідних засобів зв'язку, систем комп'ютерної та інформаційної безпеки, кризове планування, проведення розслідувань, що стосуються захисту іноземних посадових осіб, дипломатичного персоналу та іноземних представництв, безпеки співробітників, а також інших розслідувань, виконання програми винагороди за надання інформації про міжнародний тероризм, розробка і координація планування боротьби з тероризмом, планування дій у надзвичайних ситуаціях, програм аналізу загроз, а також взаємодія з іншими агентствами, розробка і впровадження програм технічної та фізичної безпеки, в тому числі пов'язаних з безпекою будівництва, радіозв'язку та безпеки персоналу, броньованих транспортних засобів, комп'ютерної безпеки і безпеки зв'язку, а також дослідницьких програм, необхідних для розробки таких заходів.

Власні результати дослідження, що є складовими елементами наукової новизни роботи, висвітлено у наукових фахових виданнях [2; 4; 7; 13; 14].

РОЗДІЛ III
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ
ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Особливості підготовки організаційної складової забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні

Виконання обов'язків щодо практичної реалізації, прийнятих Україною міжнародних зобов'язань із забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, передбачених Конвенціями [2-6], в частині здійснення їх охорони в різних умовах, доручено Національній гвардії України, відповідно до закону [8], про що вже було зазначено у попередніх розділах цієї роботи. Безпосередню діяльність в цій сфері здійснює особовий склад військової частин НГУ з охорони дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав в Україні (у м. Києві), а також військовослужбовці інших військових частин НГУ, які мають в своєму складі відповідні підрозділи і дислокуються за місцем розташування відповідних об'єктів. Забезпечення їх безпеки може здійснюватись, як в умовах повсякденної діяльності, що характеризується спокійним перебігом оперативної обстановки поблизу об'єктів, так і в умовах кризових ситуацій, пов'язаних із запровадженням в державі спеціальних правових режимів, надзвичайних ситуацій різнопланового характеру та інш.

У відповідності до закону України «Про національну безпеку України» [7] НГУ входить до загальної системи органів державної влади і може виконувати завдання як у складі сил оборони, так і у складі сил безпеки. Питання сутності та ролі державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій розглядалось нами у попередніх розділах роботи.

Слід відзначити, що НГУ, виконуючи роль складової частини складного організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, підпорядковується загальним принципам і основним тенденціям його функціонування. Тому підготовка НГУ, як елементу організаційної складової більш великого механізму державного управління також повинна ґрунтуватись на цих принципах. Така підготовка повинна забезпечити належний рівень ефективності функціонування механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення при реалізації визначених завдань і функцій такої діяльності.

Раніше, у межах цього дисертаційного дослідження були проведені певні пошуки щодо розкриття та удосконалення змісту основних понять і термінів, які використовуються в процесі вивчення і практичного функціонування організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, у тому числі в умовах кризових ситуацій. Здійснено узагальнення основних конвенційних потреб об'єктів дипломатичного призначення в країні перебування, пов'язаних з забезпеченням їх безпеки. Розглянуто міжнародний досвід діяльності держав в зазначеній сфері.

На підставі проведеної роботи вважаємо за доцільне запропонувати і здійснити обґрунтування функціональної моделі механізмів державного управління системою забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення у визначених умовах.

Розроблена функціональна модель механізмів державного управління системою забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення забезпечує функціонування об'єктів дипломатичного призначення у тому числі і в умовах кризових ситуацій. Графічне зображення моделі наведено на рисунку 3.1 [26, с. 45].

Рис. 3.1. Функціональна модель механізмів державного управління системою забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, у тому числі і в умовах кризових ситуацій

Джерело: авторська розробка

В основу запропонованої моделі покладені потреби забезпечення безпеки об'єкту дипломатичного призначення. Вони формуються на підставі визначених конвенційних обов'язків країни перебування та з урахуванням ідентифікованих загроз безпеці об'єкта і зумовлюють подальшу спрямованість функціонування організаційно-правового механізму забезпечення безпеки.

Суб'єктом управління в зазначеній сфері виступає держава, в особі її уповноважених органів та осіб, які складають упорядковану, ієрархічно побудовану систему і наділені чітко визначеними правами, обов'язками та повноваженнями, направлені на здійснення цілеспрямованого регулюючого впливу на об'єкт управління. До них слід віднести:

- Президента України;
- Верховну Раду України;
- Кабінет Міністрів України;
- Міністерство закордонних справ України;
- Державну прикордонну службу України;
- Міністерство внутрішніх справ України;
- Службу безпеки України;
- Управління Державної охорони;
- Державну службу України з надзвичайних ситуацій;
- Національну поліцію;
- Національну гвардію України;
- обласні державні Адміністрації.

Безпосередніми об'єктами державного управління в цій сфері виступають громадяни, підприємства, установи, організації, засоби масової інформації, громадські організації, органи місцевого самоврядування, інші.

Засобом реалізації функцій держави в цій сфері виступає організаційно-правовий механізм державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, як система правових і організаційних заходів, які реалізуються і проявляють себе у рішеннях, прийнятих суб'єктами управлінської діяльності, застосованих ними важелях, стимулах, методах,

процесах. За їх допомогою уповноважені суб'єкти державного (публічного) управління здійснюють керуючий і регулюючий вплив на сферу забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення. Основною метою такої діяльності є забезпечення захищеності об'єктів від несанкціонованих дій будь-яких осіб, втручання в їх законну діяльність будь-яким способом, або здійснення на неї протиправного впливу будь-яким способом. Функціонування механізму повинно забезпечити досягнення основної мети також і в умовах війни, стихійного лиха, або інших кризових ситуацій на об'єктах або у безпосередній близькості від них.

Суттєвою частиною моделі виступають зовнішні та внутрішні чинники, які здійснюють вплив на всі її складові. До зовнішніх чинників можна віднести політику (зовнішню, внутрішню, економічну, соціальну, фінансову, культурну, промислову); громадянське суспільство; суспільно-політичну обстановку у світі; суспільно-політичну обстановку всередині держави. Внутрішніми чинниками можуть бути цілі та завдання за напрямком діяльності суб'єкта у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення; функції управління (планування, організація, мотивація, контроль); організаційна структура суб'єкта (апарат, структурні підрозділи); методи реалізації функцій (організаційні, економічні, психологічні, спеціальні); інструменти реалізації функцій (технології, програми); результати функціонування (повноцінна діяльність об'єкту зі збереженням можливості виконання всіх визначених функцій).

Можна побачити, що НГУ, як складова органів державної влади, входить до складу суб'єктів управління у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення. Слід зазначити що НГУ може піддаватись керуючому впливу держави з боку органів влади вищого рівня.

Призначення, основні завдання, функції, правовий статус військових частин з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні Національної гвардії України визначається «Положенням про військові частини і підрозділи з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні Національної гвардії України»,

яке затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22.07.2014 № 713. Основним завданням таких військових частин і підрозділів є забезпечення охорони об'єктів дипломатичного призначення, захист приміщень представництв від несанкціонованого вторгнення сторонніх осіб або заподіяння ними шкоди, запобігання порушенню спокою дипломатичного представництва, здійснення режимних заходів допуску до об'єкту. В умовах кризових ситуацій підрозділи НГУ у взаємодії з іншими складовими сектору безпеки держави виконують завдання з припинення терористичних актів щодо об'єктів дипломатичного призначення, здійснюють передбачені законом заходи правового режиму воєнного стану, приймають участь у ліквідації наслідків надзвичайних або інших кризових ситуацій на об'єктах, прийнятих ними під охорону, залучаються до виконання завдань територіальної оборони.

Порядок і способи виконання покладених на ці підрозділи завдань, а також організація діяльності управлінської ланки визначаються у «Положенні про організацію та несення служби з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України», затвердженому наказом Міністерства внутрішніх справ України від 02.02.2016 № 74.

Обсяг таких завдань є доволі значним. За інформацією Головного управління НГУ 22-га окрема бригада НГУ з охорони дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав в Україні (військова частина 2260), окремі підрозділи з охорони дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав в Україні Західного, Східного та південного територіальних управлінь НГУ виконують велику кількість завдань.

У 2015 році – виконано 44 641 службових завдань, для чого залучалось 83 247 військовослужбовців.

У 2016 році – виконано 44 977 службових завдань, для чого залучалось 85 567 військовослужбовців. Вжито додаткових заходів забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, у тому числі за посиленням варіантом

несення служби, під час проведення 176 пікетувань (акцій протесту, мітингів), які проводились у безпосередній близькості від об'єктів охорони, та 41 протокольний захід за участі почесних гостей, високопосадових осіб України і іноземних держав.

У 2017 році – виконано 45 348 службових завдань, для чого залучалось 91 703 військовослужбовців. Вжито додаткових заходів забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, у тому числі за посиленням варіантом несення служби, під час проведення 152 пікетувань (акцій протесту, мітингів), які проводились у безпосередній близькості від об'єктів охорони, та 54 протокольний захід за участі почесних гостей, високопосадових осіб України і іноземних держав, здійснено 187 виїздів мобільних груп швидкого реагування під час ускладнення оперативної обстановки на об'єктах, що охороняються.

У 2019 році – виконано 48 680 службових завдань, для чого залучалось 91 445 військовослужбовців.

Командування НГУ приділяє постійну увагу та підвищені вимоги до якості несення служби. Головним фактором підвищення її ефективності визначається належна підготовка до виконання завдань за призначенням.

До особливостей підготовки організаційної складової забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення слід віднести наступну її направленість.

Нагальним є здійснення своєчасного планування дій підрозділів в різних умовах обстановки, у тому числі в режимі їх повсякденного функціонування, під час запровадження в державі спеціальних правових режимів, виникнення інших кризових ситуацій на визначених об'єктах дипломатичного призначення або поблизу них. Таке планування повинно проявлятися у процесі завчасного визначення сил і засобів, які будуть залучатись до виконання завдань, порядку їх дій в різних умовах обстановки. Практичним результатом такої організаційної діяльності повинні стати відповідні плани дій (текстуальні і графічні), складені у відповідності до переліку об'єктів охорони, а також алгоритми виконання завдань.

Необхідним є також планування та узгодження порядку взаємодії між

різними суб'єктами сектору безпеки держави, які залучаються до забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення. Результуючим документом повинні стати плани взаємодії конкретного змісту, які охоплювали б всіх суб'єктів державного управління, які виконують свої функції в цій сфері.

Всебічна підготовка сил та засобів, які ймовірно будуть залучатись до виконання таких завдань, повинна включати напрацювання теоретичної підготовки, практичних навичок дій, відповідно до запроваджених алгоритмів, а також їх забезпечення за видами забезпечення (матеріальне, технічне, інформаційне, інженерне, зв'язок тощо).

У розрізі підготовки сил, які залучаються до виконання завдань із забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, слід звернути увагу, що від професійної підготовленості особового складу в значній мірі залежить ефективність і результати такої діяльності. Питання підготовки молодшого керівного складу Національної гвардії України були предметом дисертаційного дослідження, проведеного С. А. Капелюшним. Була обґрунтована система багаторівневої підготовки цієї категорії військовослужбовців, до складу якої входять базовий, середній, підвищений та вищий рівень підготовки молодших командирів та інструкторів. Також були визначені структурні елементи цієї системи [183, с. 145, 146].

Цікаві ідеї були запропоновані у дисертаційному дослідженні О. Б. Гади, яка проводила наукові пошуки у сфері державного управління підготовкою фахівців сфери цивільного захисту з урахуванням досвіду республіки Польща для України [184].

У розрізі нашого дослідження, вбачається, що запропоновані наукові підходи, пов'язані із підготовкою особового складу визначених підрозділів можуть бути сприйняті і застосовані у підготовці фахівців підрозділів, які забезпечують безпеку об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

Як правило, охорона об'єктів дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій здійснюється за посиленням варіантом несення служби, відповідно до плану охорони об'єкту. Планування діяльності в таких умовах

рекомендується здійснювати в залежності від виду кризової ситуації, виду об'єкту охорони та на підставі аналізу можливих загроз. При цьому слід враховувати чисельність та склад власних сил та засобів, можливість залучення доданих сил, а також сили та засоби взаємодіючих структур сектору безпеки.

Підрозділи з охорони дипломатичних представництв і консульських установ НГУ під час здійснення заходів правового режиму надзвичайного стану, участі у ліквідації надзвичайних ситуацій та проведенні спеціальних операцій можуть залучатись до різного роду завдань. Вони можуть бути пов'язані з охороною об'єктів дипломатичного призначення під час їх евакуації; охороною місць компактного перебування персоналу і майна об'єктів в таких умовах; супроводженням колон з вантажем та персоналом дипломатичних представництв (консульських установ), які евакуюються; забезпеченням охорони приміщень, будівель, житла та іншого майна після евакуації персоналу об'єкту. Такі завдання можуть виконуватись, як індивідуально так і комплексно, в залежності від оперативної обстановки.

При підготовці організаційної складової, плануванні можливих дій і визначенні способів виконання завдань охорони в умовах кризових ситуацій, необхідно дотримуватись певного порядку роботи в процесі прийняття рішень управлінського характеру.

Слід відзначити, що до процедури аналізу бойових (службово-бойових) можливостей власних сил і засобів входить розрахунок сил і засобів, які залучаються до виконання завдань. Він здійснюється в підготовчий період під час розробки планувальних документів, варіантів дій, концепції операції (виконання службово-бойового завдання (СБЗ)). Визначення можливостей зумовлює розподіл між учасниками і виконавцями СБЗ їх обов'язків і локальних завдань. Результатом такої управлінської діяльності повинно стати прийняття найбільш раціонального варіанту дій в конкретних умовах.

При проведенні підготовки організаційної складової та розрахунку сил і засобів, необхідних для виконання завдань, які є предметом дослідження, суб'єкт прийняття рішення повинен провести збір, аналіз і оцінку даних з подальшим

прийняттям управлінських рішень.

Складовими процесу прийняття таких рішень слід визначити:

- отримання вхідних параметрів;
- обрання ефективних способів організації охорони об'єкту;
- вибір та визначення порядку розміщення сил і засобів;
- обрання виду і складу підрозділу охорони та його групування;
- визначення виду і складу окремого військового наряду (військових нарядів);
- з'ясування питань забезпеченості об'єкта охорони власними силами і засобами охорони (наявність та організація внутрішньої охорони об'єкта);
- визначення складу сил та засобів взаємодіючих підрозділів (структур);
- обрання та узгодження способів та порядку взаємодії з іншими уповноваженими суб'єктами;
- визначення відстаней переміщення колон своїх сил чи окремих транспортних засобів;
- проведення розрахунку необхідної чисельності особового складу для здійснення охорони;
- проведення розрахунку необхідної кількості транспортних, спеціальних автомобілів та визначення їх параметрів (типу, марки, вантажності, пасажиромісткості, можливості маскування, тощо);
- організація зв'язку при виконанні завдань;
- організація всебічного технічного і тилового забезпечення;
- необхідність виклику додаткових підрозділів (своїх або взаємодіючих сил), допоміжної та господарської техніки, служб міста (району перебування) чи об'єкта охорони, підрозділів супроводження та охорони інших міністерств і відомств, військових формувань, населення тощо.

Вхідні параметри, які покладаються в основу прийняття рішення включають інформацію наступного змісту:

- а) загальну обстановку в районі (місці, маршруті) виконання завдань, характеристику обставин, які зумовили виникнення кризової ситуації;

б) сутність бойового (службово-бойового) завдання - намір командира (начальника) вищого рівня, основні завдання, похідні завдання, обмеження;

в) вид і найменування об'єкту охорони;

г) територіальні умови виконання завдання - місце розташування об'єкту охорони (виконання завдань), рельєф місцевості, перешкоди, можливості маскуванню (укриття), наявність місць для ведення спостереження, можливі місця розташування протидіючої сторони (можливих загроз);

д) склад сил протидіючої сторони (у разі наявності), або характер можливих загроз – вид, розмір, характер діяльності, місце дислокації (знаходження), тип одиниці, тактика дій, оснащення, ймовірна мета дій, найбільш ймовірний варіант дій, найнебезпечніший варіант дій;

е) склад своїх сил – підрозділи, особовий склад, озброєння, оснащення, дислокація, забезпечення;

є) наявний час – критичні терміни (час початку дій, час виконання завдання, час для переміщення, час для підготовки, час отримання та віддання наказів).

Способи організації охорони об'єкту включають в себе:

а) оперативне чергування;

б) патрулювання (піше або з використанням транспортного засобу);

в) виставлення постів;

г) застосування мобільних груп швидкого реагування;

д) змішаний спосіб.

Вибір та порядок розміщення сил і засобів здійснюються в залежності від отриманого завдання та вхідних параметрів. Суб'єкт прийняття рішення повинен визначити способи організації охорони об'єкту, від чого в свою чергу і буде залежати принцип вибору та розташування на місцевості сил і засобів підрозділу охорони.

Значний вплив на характер прийнятого рішення будуть здійснювати обрані командиром прийоми і способи дій формувань НГУ при виконанні тих чи інших завдань в різних умовах обстановки. Основою цих прийомів і способів дій під час забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в умовах кризових

ситуацій соціального характеру може бути нова (вдосконалена) тактика формувань НГУ, результати розробки якої викладені у [185]. В залежності від застосування чи не застосування певної тактики будуть визначатись вид і склад бойових порядків підрозділів, що реалізують безпекові заходи. Наприклад, застосування антиконфліктних груп при виконанні службово-бойових завдань, може змінити розстановку бойових порядків та їх чисельність на певних етапах несення служби [186].

При визначенні виду і складу підрозділу охорони, його групування визначаються види, кількість, склад і чисельність груп підрозділу охорони, який буде залучатись до виконання завдань. При цьому пропонується приймати до уваги умови, в яких буде здійснюватись охорона: в місці розташування пункту постійної дислокації (ППД) військової частини чи по за його межами, наявність технічних засобів охорони об'єкту чи їх відсутність, необхідність чи відсутність потреби в організації внутрішньої служби в місці дислокації підрозділу охорони, склад взаємодіючих сил і засобів та розподіл обов'язків між силами підрозділу охорони та силами взаємодіючих органів.

При визначенні виду і складу окремого військового наряду (військових нарядів), необхідних для виконання завдань, пропонується проводити їх класифікацію наступним чином:

- за складом – одинарні, парні (два і більше військовослужбовця), комбіновані з працівниками поліції чи інших взаємодіючих органів;
- за методом несення служби – щоденні зміни, за сторожовим розрахунком (позмінно), вартовим розрахунком, вахтовим методом;
- за періодом несення служби - однозмінні (до 12 годин), двозмінні (до 24 годин), в режимі очікування;
- за способом охорони – пости та маршрути, мобільні групи, військові наряди;
- за часом доби – денні, нічні, добові;
- за місцем несення служби – в районі розташування пункту постійної дислокації військової частини, поза межами пункту постійної дислокації

військової частини;

– за видом функцій охорони на нерухомих об'єктах – на контрольно-пропускних пунктах, пунктах відео спостереження, безпосередньо в приміщенні об'єкта охорони, на прилеглий до нього території, по периметру огорожі території об'єкта, на відкритій ділянці місцевості (у тому числі із застосуванням дозорів, секретів, спостережних вишок, блокпостів тощо), на особливо важливих ділянках об'єкта або у найбільш уразливих місцях його території.

При підготовці організаційної складової забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення слід також приймати й параметри професійної надійності особового складу, який залучається до виконання визначених завдань. Дослідженнями, які проводились у цьому напрямку, встановлено, що професійна надійність впливає на результат професійної діяльності загалом, оскільки пов'язана з такими поняттями, як «людський фактор», «професійна придатність», «працездатність людини» тощо, які мають місце на практиці. Тому при підготовці фахівців у будь-якій сфері діяльності необхідно використовувати перш за все наукові напрацювання в цій сфері. Зауважувалось про неможливість чіткого розмежування науки і практики. Змістом науки виступають знання, які з'являються в результаті пізнання конкретних явищ у процесі практики. «При цьому практика є основою та рушійною силою науки. Вона дає науці фактичний матеріал для теоретичного осмислення» [187]. Посилення практичної складової фахової підготовки слід трактувати як основу формування професійної надійності.

Наведені вище параметри підготовки організаційної складової забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, повинні підвищити ефективність такої діяльності, що в кінцевому результаті повинно забезпечити належну реалізацію заходів із забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, як в умовах повсякденної діяльності, так і при виникненні кризових ситуацій, пов'язаних із запровадженням в державі правових режимів воєнного, надзвичайного станів, кризових явищ соціально-економічного характеру та інших, які можуть негативно вплинути на функціонування таких об'єктів.

3.2. Реалізація заходів із забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в місцях компактного перебування дипломатичного персоналу у разі виникнення загроз

Переходячи до розгляду питань, пов'язаних із реалізацією заходів забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, слід зауважити, що необхідність такої діяльності гостро проявляє себе в умовах виникнення кризових ситуацій на об'єктах охорони або поблизу них. Значення повсякденного забезпечення безпеки таких об'єктів при цьому не зменшується ні в якій мірі. Однак найбільш суттєві прорахунки та упущення організаційної діяльності в цій сфері проявляються саме у випадку реалізації загроз безпеки об'єктам охорони з боку окремих правопорушників та їх груп, особливо організованих. Рівень небезпеки значно зростає при реалізації загроз, які не були завчасно ідентифіковані і не мають попередньо спланованого механізму протидії з боку органів державного управління і забезпечення безпеки.

До таких ризиків слід віднести терористичні загрози, як феномен, який потребує значних зусиль з боку уповноважених суб'єктів антитерористичної діяльності. Питання удосконалення системи антитерористичної безпеки в Україні розглядалися у наукових працях, пов'язаних з цією специфічною тематикою такими науковцями, як В. Ф. Антипенко [187; 188], С. В. Белай [189], О. О. Резнікова, А. О. Місюра [190], Р. В. Кізян [191] та багатьма іншими вченими. Питання діяльності державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру, соціальній безпеці та в цілому національній безпеці викладені у наукових працях [192-196]. Наукові результати, викладені в них, так чи інакше можуть бути застосовані і при вирішенні питань, пов'язаних із безпекою дипломатів.

Слід пам'ятати, що прорахунки, допущені в процесі підготовки організаційної складової механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення та пов'язані із своєчасністю

ідентифікації загроз таким об'єктам можуть привести до необхідності евакуації дипломатичної місії. Така необхідність може виникати також і при відсутності зазначених прорахунків, у разі змін обстановки, які викликані веденням бойових дій (запровадження воєнного стану в державі або окремих її місцевостях), а також у разі надзвичайних ситуацій природного, техногенного чи іншого характеру, які зумовлюють введення в державі, або окремих її місцевостях правового режиму надзвичайного стану, або виконання заходів з запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Наприклад, у сфері протидії терористичним загрозам, одним з основних механізмів, який використовується для припинення терористичних атак та направлений на мінімізацію їх наслідків є антитерористична операція [197; 198]. Місцями її проведення можуть бути окремі ділянки місцевості, акваторії, транспортні засоби, будівлі, споруди, приміщення в них, а також достатньо великі території, які були визначені уповноваженими суб'єктами державного управління, як райони чи території для проведення такої операції.

Проведення цих заходів на об'єкті дипломатичного призначення або поблизу нього може викликати необхідність евакуації його персоналу та визначити тимчасове місце перебування, а також порядок переміщення об'єкту до нього. Під час руху евакуаційної колони об'єкту дипломатичного призначення з постійного місця розташування до тимчасового місця перебування, відповідно до конвенційних зобов'язань, також повинні бути вжиті належні заходи забезпечення безпеки дипломатичного персоналу та майна дипломатичного представництва (установи) під час переміщення та у визначеному тимчасовому пункті.

В таких умовах вимоги до ефективності і якості заходів забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення значно зростають.

Вважаємо за доцільне запропонувати варіант організації системи забезпечення безпеки стаціонарного об'єкту дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій у відриві від місця розташування пункту постійної дислокації військової частини, зображений на рисунку 3.2 [199, с. 133].

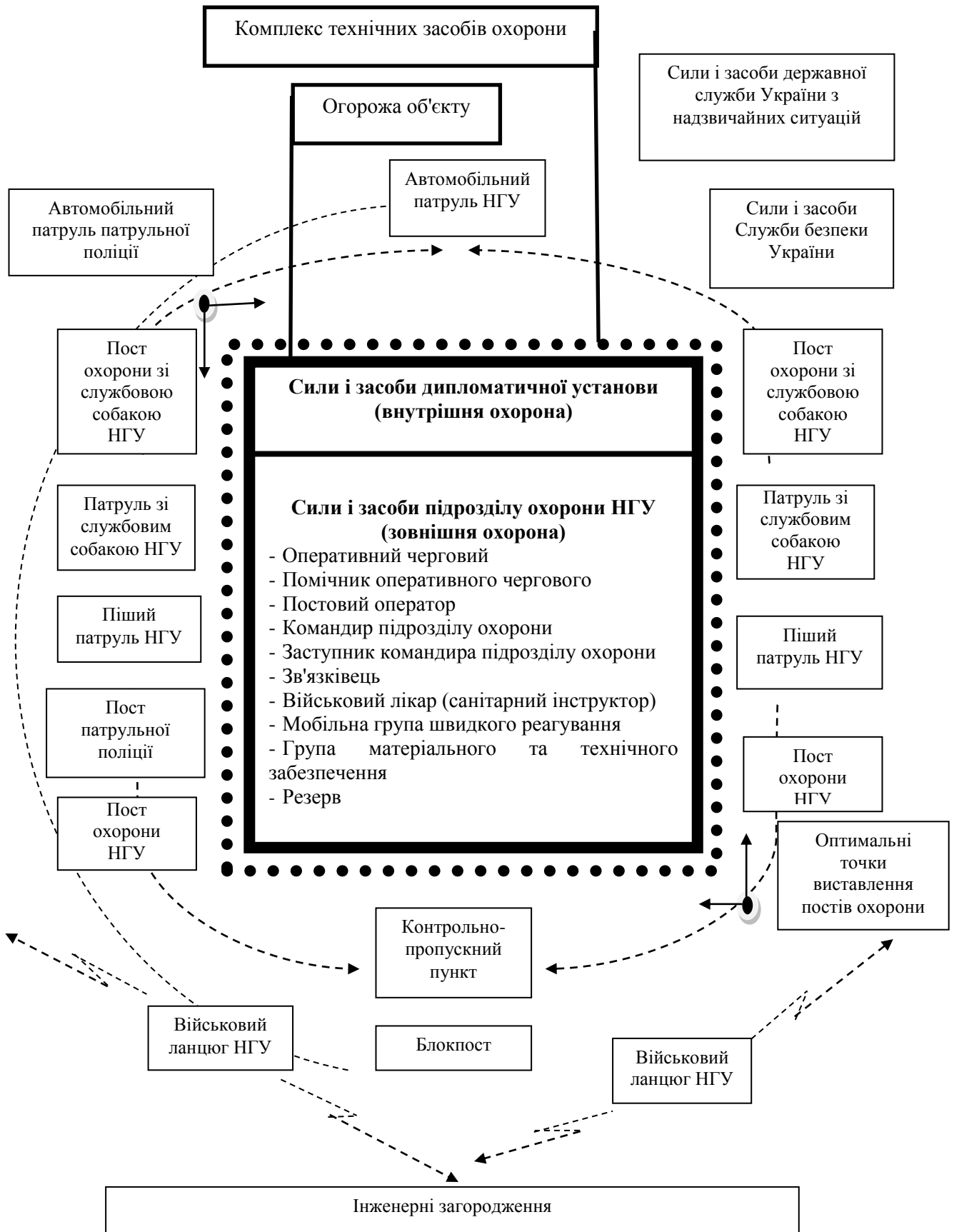

Рис. 3.2. Варіант організації системи забезпечення безпеки стаціонарного об'єкту дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій

Джерело: авторська розробка

В інформації, яка зазначається при розшифруванні графічного рішення суб'єкта управління необхідно передбачити деталізацію даних, якими можуть бути такі відомості. Периметр огорожі доцільно вказувати з урахуванням її технічних параметрів (матеріалу, висоти, товщини, довжини тощо). У разі наявності на об'єкті дипломатичного призначення комплексу технічних засобів охорони, додатково слід зазначити їх вид та технічні параметри.

Контрольно-пропускний пункт може призначатись у складі 3-5 військовослужбовців. Вид, склад, чисельність, характер дій сил і засобів дипломатичної установи (внутрішньої охорони) повинен бути встановлений в ході організації взаємодії.

Піший патруль може призначатись у складі 2-3 військовослужбовців з маршрутом патрулювання 150-1000 м.

Автопатруль може призначатись у складі 2-3 військовослужбовців з зоною відповідальності до 1500 м.

Пост охорони може призначатись самостійно у складі начальника поста і постового-кінолога зі службовим собакою, або шляхом додаткового включення кінолога зі службовим собакою до складу призначеного посту.

Оперативний черговий та помічник оперативного чергового можуть призначатись за необхідності по одному військовослужбовцю на одну добу несення служби.

Постовий оператор може призначатись один військовослужбовець на одну добу несення служби у разі наявності інженерно-технічних засобів охорони (ІТЗО).

Мобільна група швидкого реагування може призначатись у складі 4-5 військовослужбовців на одну добу несення служби. Інженерні загородження можуть встановлюватись на підступах до об'єкта охорони. Військовий ланцюг може призначатись у складі підрозділу приданих сил охорони громадського порядку (ОГП) за окремим планом.

Склад автопатруля та посту патрульної поліції, їх чисельність, характер дій сил і засобів встановлюється в ході організації взаємодії.

Вид, склад, чисельність, характер дій сил і засобів державної служби України з надзвичайних ситуацій, Служби безпеки України також встановлюється в ході організації взаємодії.

Група матеріального та технічного забезпечення може призначатись у складі підрозділу приданих сил тилового і технічного забезпечення кількістю, яка визначається в залежності від умов виконання завдань та чисельного складу основних сил і засобів.

Військовий лікар (санітарний інструктор) та зв'язківець призначаються у кількості одного військовослужбовця на один підрозділ охорони.

Командир та заступник командира підрозділу охорони можуть призначатись за необхідності по одному військовослужбовцю на один підрозділ охорони.

Резерв призначається за рахунок особового складу, вільного від безпосереднього несення служби і може перебувати в режимі очікування або в режимі відпочинку.

Варіант організації системи забезпечення безпеки стаціонарного об'єкту дипломатичного призначення при виконанні СБЗ в умовах кризових ситуацій у відриві від місця розташування пункту постійної дислокації військової частини передбачає орієнтовний склад підрозділу охорони у визначених умовах несення служби [200].

При реалізації заходів пропонується передбачити групування особового складу, який залучається до виконання завдань з метою оптимізації та спрощення процесу управління.

Виконання завдань за межами розташування пункту постійної дислокації військової частини (в автономному режимі) може здійснюватись з використанням наступного групування сил.

Доцільним вважається утворити групу управління у складі осіб командування підрозділу охорони. До неї необхідно включити командира підрозділу, заступника (заступників) командира підрозділу, зв'язківця, військового лікаря (санітарного інструктора). На групу покладаються функції

управління підрозділом охорони, підтримання бойової готовності підрозділу, забезпечення успішного виконання ним службово-бойових (бойових) завдань, підготовка особового складу до виконання СБЗ, підтримання військової дисципліни, належного рівня морально-психологічного стану особового складу, внутрішнього порядку в місці розташування, стану і збереження зброї, боєприпасів, бойової та іншої техніки, стану матеріального і технічного забезпечення підрозділу, організації і підтримання взаємодії з іншими підрозділами сектору безпеки, які приймають участь у виконанні завдань.

Група оперативно-чергової (чергової) служби створюється у складі оперативного чергового, помічника оперативного чергового, постового оператора, особового складу мобільної групи швидкого реагування. Вона повинна забезпечити цілодобове несення оперативного чергування та внутрішньої служби. Склад, чисельність та час несення служби визначається рішенням відповідного командира (начальника). При виконанні завдань в місці розташування пункту постійної дислокації військової частини ця група, як правило розташовується на території військової частини. Мобільна група швидкого реагування повинна перебувати в готовності до дій при ускладненні обстановки.

Групу основних сил складає необхідна кількість військовослужбовців, які безпосередньо зможуть забезпечити цілодобове несення служби двома або трьома змінами у військових нарядах. Вид, склад, чисельність та час несення служби військових нарядів визначається рішенням відповідного командира (начальника).

Група матеріального та технічного забезпечення може складатись з необхідної кількості спеціалістів (родів військ і служб), здатних підтримувати стан матеріально-технічного забезпечення підрозділу охорони на рівні, що забезпечує належне виконання СБЗ особовим складом протягом всього періоду їх виконання.

Територіально групи підрозділу охорони можуть розташовуватись в безпосередній близькості від об'єкту охорони. Особовий склад, що безпосередньо несе службу – у визначених місцях несення служби.

Чисельний склад групи управління визначається шляхом додавання

кількості посадових осіб, які входять до складу групи відповідно до прийнятого командиром (начальником) рішення.

Чисельний склад групи оперативно-чергової (чергової) служби визначається з урахуванням необхідності виконання обов'язків протягом доби (добове чергування) шляхом застосування двох або трьох чергових змін. В такому випадку чисельність групи можна визначити за формулою:

$$Ч_{гр. ОЧС.} = (Ч_{оч.} + Ч_{поч.} + Ч_{по.}) * К_{зм.}, \quad (3.1)$$

де $Ч_{гр. ОЧС.}$ – чисельність групи оперативно-чергової (чергової) служби;

$Ч_{оч.}$ – чисельність оперативних чергових, яка, як правило, дорівнює 1 в/сл;

$Ч_{поч.}$ – чисельність помічників оперативних чергових;

$Ч_{по.}$ – чисельність постових операторів ТЗО;

$К_{зм.}$ – коефіцієнт кількості чергових змін ($К_{зм.} = 2$ при застосуванні двозмінного порядку несення служби; $К_{зм.} = 3$ при застосуванні трьохзмінного порядку несення служби).

Чисельний склад групи основних сил визначається шляхом попереднього визначення кількості особового складу, який залучається до несення служби у військових нарядах однакової чисельності, однакової змінності, однакової тривалості несення служби (однотипні військові наряди) і подальшого сумування отриманих результатів.

Чисельність особового складу, який залучається до несення служби у військових нарядах однакової чисельності, однакової змінності, однакової тривалості несення служби (однотипні військові наряди) визначається за формулою:

$$Ч_{вн} = К_{о} * К_{ко} * К_{зм.}, \quad (3.2)$$

де $Ч_{вн}$ – загальна чисельність однотипних військових нарядів;

$К_{о}$ – загальна кількість однотипних військових нарядів, які необхідно

спорядити від підрозділу охорони;

$K_{\text{ко}}$ – чисельність в/сл., призначених для несення служби у однотипному військовому наряді в одну зміну;

$K_{\text{зм}}$ – коефіцієнт кількості змін військових нарядів ($K_{\text{зм}} = 2$ при застосуванні двозмінного порядку несення служби; $K_{\text{зм}} = 3$ при застосуванні трьохзмінного порядку несення служби).

Враховуючи викладене, чисельність групи основних сил можна визначити за формулою:

$$Ч_{\text{гр. ОС}} = \sum_{i=1}^n Ч_{\text{вн } i}, \quad (3.3)$$

де $Ч_{\text{гр. ОС}}$ – чисельність групи основних сил;

$Ч_{\text{вн } i}$ – загальна чисельність i -того типу військових нарядів;

n – кількість груп однотипних військових нарядів.

Чисельність групи матеріального та технічного забезпечення ($Ч_{\text{гр.МТЗ}}$) може визначатися за аналогією розрахунку, передбаченого для визначення чисельності групи основних сил, шляхом попереднього визначення чисельності особового складу, який залучається до виконання завдань в залежності від виду забезпечення та необхідної кількості відповідних видових спеціалістів, і подальшого сумування отриманих результатів.

Загальну чисельність підрозділу охорони, який залучається до виконання СБЗ, які є предметом цього розгляду, можна розрахувати шляхом сумування чисельності складових груп цього підрозділу.

$$Ч_{\text{по}} = Ч_{\text{гр. КОНТР.}} + Ч_{\text{гр. ОЧС.}} + Ч_{\text{гр. ОС}} + Ч_{\text{гр.МТЗ}}, \quad (3.4)$$

або

$$Ч_{\text{по}} = \sum (Ч_{\text{гр. КОНТР.}}; Ч_{\text{гр. ОЧС.}}; Ч_{\text{гр. ОС}}; Ч_{\text{гр.МТЗ}}) \quad (3.5)$$

Запропонований варіант організації системи забезпечення безпеки стаціонарного об'єкту дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій,

який передбачає певне групування особового складу в залежності від функціональної належності, а також примірний порядок розрахунку його кількості направлений на підвищення ефективності організаційної складової забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні при реалізації цих заходів.

3.3. Стратегічні напрями розвитку організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки дипломатичних структур в Україні

Переходячи до розгляду можливих стратегічних напрямків розвитку організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення, як складової частини загального механізму державного управління, необхідно приймати до уваги основні наукові підходи і трактування понять «стратегія розвитку» та «стратегічне планування», а також основні складові цього процесу.

До них справедливо можна віднести, розглянуті науковцями такі підходи до визначення терміну «стратегічне планування»: процесно-цільовий [201; 202]; програмно-проектний [203; 204]; діяльнісний [205]; системний [206; 207]; ситуаційний [208]; адміністративний [209]; динамічний [210]; комплексний [211]. Кожен з них має свої особливості і тією чи іншою мірою розкриває характерні ознаки стратегічного планування, як комплексної і системної діяльності уповноважених суб'єктів в процесі державного управління.

Основними складовими частинами процесу розроблення стратегії розвитку об'єкта дослідження є інформаційно-аналітична, аналітико-діагностична, концептуально-орієнтовна та прогнозно-орієнтовна частини [193].

В контексті тематики нашого дослідження, вбачається, що стратегія розвитку організаційно-правового механізму державного управління у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав,

розташованих в Україні, повинна бути направлена на удосконалення правового механізму державного управління та на подальший розвиток організаційного механізму і його складових частин.

Окремі напрями вдосконалення організаційно-правового механізму державного регулювання охорони дипломатичних представництв підрозділами Національної гвардії України були запропоновані у попередніх розділах дисертаційного дослідження. Слід також відзначити, що до форм владно-розпорядчої діяльності командування НГУ, як структурного елементу органів державної влади, можна включити розроблення стратегій, концепцій, доктрин, завдань, пов'язаних із розвитком НГУ, організація на їх основі службово-бойового застосування військ (сил), розроблення керівних документів, керівництво підпорядкованими структурними підрозділами НГУ, тощо [212]. В теперішній час пріоритетом організаційної діяльності командування НГУ є розвиток цього військового формування з правоохоронними функціями, на основі поєднання військової складової за стандартами НАТО та правоохоронної складової із застосуванням позитивного досвіду провідних країн Європейського Союзу в цій сфері. Одним із шляхів розвитку визначається необхідність втілення в практику процесів стратегічного планування на основі спроможностей.

Стратегічне планування діяльності суб'єктів управління повинно ґрунтуватись на поєднанні і тісному взаємозв'язку процесів планування, прогнозування і аналізу майбутніх подій (вірогідних загроз, варіантів розвитку ситуацій, тощо). При цьому аналіз політики, зовнішнього та внутрішнього середовища, спроможностей суб'єктів та об'єктів управління виступають фундаментом прогнозування можливих процесів. А в подальшому ведуть до формулювання стратегічних пріоритетів та завдань.

Слід відзначити, що коло суб'єктів управління, залучених до діяльності із забезпечення безпеки дипломатичних установ в умовах виникнення кризових ситуацій є доволі широким. До їх числа зокрема входять: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство закордонних справ, Державна прикордонна служба України, Міністерство внутрішніх справ,

Служба безпеки України, Державна служба охорони, Державна служба з надзвичайних ситуацій, Національна поліція, Національна гвардія України.

Тому закономірним є той факт, що стратегічне планування має багаторівневу структуру, яка включає в себе загальну стратегію розвитку держави за відповідним напрямком регулювання та стратегії (концепції) розвитку окремих органів державної влади. Подальша деталізація стратегії і її опрацювання відбувається у вигляді прийняття і реалізації стратегічних та операційних планів.

Враховуючи, що тематика нашого дослідження стосується питань забезпечення безпеки, до реалізації яких залучаються перш за все структурні частини сектору безпеки України, розглянемо наявні в Україні окремі нормативно-правові документи стратегічного характеру в сфері національної безпеки.

Правовою основою для визначення принципів національної безпеки і оборони, а також цілей і основних засад державної політики, які б гарантували суспільству і кожному громадянину захист від загроз є закон України «Про національну безпеку України» .

На підставі ст.26 зазначеного закону рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 схвалено проект Стратегії національної безпеки України. Указом Президента України від 14.09.2020 №392/2020 введено в дію зазначене рішення РНБО та затверджена Стратегія національної безпеки України [213] (далі по тексту – Стратегія).

Аналіз Стратегії дає можливість зрозуміти, що проблематика забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні, і зокрема у кризових ситуаціях, зазначеним стратегічним документом у прямому вигляді не висвітлюється. Однак системний аналіз правових норм вказує на наявність стратегічних пріоритетів та напрямів розвитку всіх складових частин сектору безпеки і оборони держави, до повноважень яких входять такі завдання. Тому можна зробити справедливий висновок, що стратегічні пріоритети держави включають в себе й розвиток спроможностей цих складових, направлених на удосконалення діяльності із забезпечення недоторканності і безпеки людини, її

життя і здоров'я, честі і гідності, як найвищої соціальної цінності в Україні не залежно від її національності, статі, віросповідання, професійної належності, тощо. До числа об'єктів, які потребують забезпечення безпеки на території України, без сумніву входять і об'єкти дипломатичного призначення іноземних держав, їх персонал і майно.

Основними засадами Стратегії визначені стримування, стійкість і взаємодія. Враховуючи це, всі суб'єкти механізму державного управління у сфері національної безпеки повинні розвивати свої оборонні і безпекові спроможності для унеможливлення збройної агресії проти України; удосконалювати здатність швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей; в межах своєї компетенції розвивати стратегічні відносини із ключовими іноземними партнерами, в першу чергу з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки, а також з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України.

З урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов, Стратегією визначена тридцять одна поточна та прогнозована загроза національній безпеці та національним інтересам України. До їх числа зокрема входять й такі, що прямо чи опосередковано впливають на безпеку об'єктів дипломатичного призначення і можуть викликати виникнення кризових ситуацій відносно або поблизу них.

Сьогодення характеризується збільшенням числа та масштабів надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Виникають і поширюються інфекційні хвороби, як відомі науці, так і нові – засоби лікування від яких відсутні. Міжнародні тероризм і злочинність постійно поширюються. Їх підґрунтям все частіше виступають релігійний та ідеологічний фундаменталізм, екстремізм й сепаратизм. Система міжнародної безпеки, яка була створена після Другої світової війни, вже не завжди забезпечує ефективне реагування на сучасні виклики та загрози. Трансатлантична та європейська єдність перебувають під постійним тиском зовнішніх та внутрішніх протиріч, що може викликати

виникнення нових конфліктів, або ескалацію вже існуючих. В суспільстві все частіше укорінюються радикалізм та екстремістські настрої, які стають основою політичного насильства, сепаратизму, зумовлюють поширення тероризму і діяльність незаконних збройних формувань. Все частіше виникають різного роду загрози для елементів критичної інфраструктури. Як правило їх зумовлюють погіршення технічного стану, відсутність належної уваги і недостатній рівень фінансування в оновлення і розвиток об'єктів, несанкціоноване втручання в їх функціонування, бойові дії поблизу них та інш. Кількість порушень міграційного законодавства зростає. Іноземці та особи без громадянства все частіше залучаються до протиправної діяльності [213].

Ідентифіковані загрози зумовлюють визначення основних стратегічних напрямів зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для досягнення основної мети – забезпечення її національних інтересів та безпеки.

Основними стратегічними пріоритетами України на найближчу перспективу є забезпечення незалежності, державного суверенітету і відновлення територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних кордонів. Функціонування механізмів державного управління у поєднанні з активною діяльністю громадянського суспільства повинні забезпечити протидію тероризму, розповсюдженню зброї масового ураження, злочинності міжнародного характеру, наркоторгівлі, торгівлі людьми, політичному та релігійному радикалізму й екстремізму, нелегальній міграції. Ефективне попередження і подолання наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру також є стратегічним пріоритетом держави. До переліку основних стратегічних цілей також входить набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. Потенціал стримування у сфері воєнної безпеки підлягає постійному розвитку. Запровадження національної системи стійкості повинно забезпечити високий рівень готовності держави і суспільства до реагування на різні загрози не залежно від їх виду, кількості, ступеня тяжкості і тривалості. Система безпеки і стійкості критичної інфраструктури повинна бути ефективною і ґрунтуватись на чіткому

розмежуванні відповідальності її суб'єктів та державно-приватному партнерстві.

Системний захист України від загроз національній безпеці є неможливим без постійного розвитку сектору безпеки і оборони. Основними його пріоритетами є зміцнення демократичного цивільного контролю за діяльністю в цьому секторі, посилення відповідальності його посадових і службових осіб; забезпечення виконання законодавства у сфері національної безпеки і оборони, уточнення і імплементація норм Закону України «Про національну безпеку України». В державі повинна бути створена система ефективного управління та координації діяльності органів сектору безпеки і оборони, удосконалена її архітектура. Служба безпеки України підлягає реорганізації для оптимізації її структури, функцій і чисельності. Розвідувальні спроможності повинні постійно розвиватись на основі створення ефективного розвідувального співтовариства. Державна охорона органів державної влади потребує удосконалення. Потребує подальшого системного реформування Національна поліція, у тому числі у сфері боротьби з організованою та транснаціональною злочинністю. Напрямом розвитку Національної гвардії України є подальше посилення її спроможностей до виконання завдань за призначенням. В інтересах громадської безпеки, в державі необхідно проводити планову розбудову комплексних систем відеоспостереження з аналітичною складовою. Система цивільного захисту підлягає оптимізації, удосконаленню структури та системи координації. Завдання на мирний час та в особливий період повинні бути уточнені. Подальшого розвитку повинна зазнати система інтегрованого управління кордонами. З метою забезпечення дотримання іноземцями та особами без громадянства законодавства України потребує посилення міграційний контроль на державному кордоні і всередині держави [213].

Провівши вивчення ми можемо побачити, що Стратегія є системним нормативним документом, який на основі аналізу та ідентифікації існуючих та прогнозованих загроз, визначає пріоритети національних інтересів, цілі та основні напрями державної політики у сфері національної безпеки України. На її основі повинні бути розроблені інші планувальні документи у сферах національної

безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи і інструменти реалізації. Одним з таких документів повинна бути Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України, яка на нашу думку визначила б стратегічні напрями державної політики в цих сферах суспільних відносин, зокрема у разі виникнення кризових ситуацій. Зазначені стратегічні документи повинні стати правовою основою досягнення головної мети діяльності органів державного управління в сфері забезпечення безпеки дипломатичних представництв, яка полягає у створенні надійної, своєчасної та достатньої системи заходів, направлених на забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в різних умовах суспільно-політичної обстановки в державі перебування, у тому числі і під час виникнення кризових ситуацій, будь-якого характеру [214, с. 522].

Слід відзначити, що впровадження принципів і методів стратегічного планування на основі спроможностей в теперішній час відбувається доволі активно. Зокрема перебуває на обговоренні проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року. Крім вище наведених нормативно-правових документів, затверджені у встановленому порядку і вже виконуються Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, Стратегія реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Концепція розвитку Національної гвардії на період до 2020 року та інші. Перелік стратегічних документів, які повинні бути відпрацьовані в найближчий термін, визначений у заключних положеннях Стратегії національної безпеки України. Їх створення повинно завершити стратегічне планування на найближчу стратегічну перспективу і стати фундаментом діяльності всіх органів державного управління, функціонування яких так чи інакше пов'язане із забезпеченням національної безпеки нашої держави.

При цьому слід пам'ятати й про необхідність розвитку регіональних систем, які є складовою частиною загального механізму державного управління. Р. Б. Шевчук, проводячи дослідження механізмів державного регулювання в умовах виникнення надзвичайних ситуацій, зокрема відзначав, що сучасну регіональну систему попередження надзвичайних ситуацій і подолання їх наслідків доцільно

будувати на концептуальному створенні умов, які б перешкождали виникненню й розвитку небезпечних процесів і явищ, а також базувались на такій системі відносин, яка б автоматично спрацьовувала на відшкодування виникаючого збитку [215, с. 187, 188].

Підсумовуючи викладене, враховуючи відомі наукові підходи до стратегічного планування у сфері державного управління та на основі стратегічних пріоритетів розвитку, визначених Стратегією національної безпеки України, можливим є викладення пропозицій щодо стратегічних напрямів удосконалення організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки дипломатичних структур в Україні в умовах кризових ситуацій. Ними можуть бути такі.

Здійснення на всіх рівнях державного управління рішучої протидії спробам розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, приниження національної честі та гідності, образи почуттів громадян через їхні релігійні переконання, а також обмеженням прав або встановлення привілеїв за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі стану здоров'я, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Розроблення довготривалих стратегій (концепцій) розвитку складових сектору безпеки і оборони України на період після 2020 року на основі аналізу виконання стратегічних завдань, передбачених у попередні періоди (до 2020 року) [216, с. 144].

Подальше впровадження та удосконалення системи стратегічного планування розвитку суб'єктів забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, на основі їх спроможностей.

Створення та впровадження універсальних протоколів реагування на кризові ситуації щодо об'єктів дипломатичного призначення, з урахуванням рекомендацій країн-партнерів Європейського Союзу та НАТО.

Забезпечення прийняття участі в процесах стратегічного планування розвитку складових сектору безпеки і оборони, які не є центральними органами

виконавчої влади, але наділені певною самостійністю при плануванні та здійсненні діяльності, пов'язаної із забезпечення безпеки визначених об'єктів (наприклад Національна гвардія України в особі Головного управління НГУ);

Періодичне уточнення завдань суб'єктам забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні на мирний час і в особливий період з урахуванням прийнятих в установленому порядку Стратегії сталого розвитку України, Стратегії Національної безпеки України та Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України.

Розвиток спроможностей всіх складових сектору безпеки і оборони, необхідних для виконання покладених на них функцій та завдань, у тому числі пов'язаних із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

Забезпечення реалізації правоохоронними органами завдань кримінального провадження, зокрема, пов'язаних із розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених стосовно дипломатичних місій іноземних держав, їх персоналу та майна.

Підтримання належного рівня та удосконалення інформаційно-аналітичної роботи різних суб'єктів забезпечення безпеки, пов'язаної з своєчасними оцінкою ризиків, отриманням та обробленням достовірної та достатньої інформації, необхідної для ідентифікації загроз об'єктам дипломатичного призначення, визначення уразливостей. За необхідності, створення відповідних інформаційно-аналітичних підрозділів в структурі суб'єктів забезпечення безпеки.

Налагодження та удосконалення процесу обміну інформацією між суб'єктами забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, які структурно входять до сфери державного управління різних центральних органів виконавчої влади (наприклад Національна гвардія України – Служба безпеки України – Національна поліція, тощо).

Постійне якісне удосконалення системи реагування на загрози об'єктам дипломатичного призначення, пов'язані з виникненням кризових ситуацій будь-якого характеру.

Налагодження дієвої координації та взаємодії складових сектору безпеки і

оборони, інших державних органів, територіальних громад, бізнесу, громадянського суспільства і населення у запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій.

Подальший розвиток систем кібербезпеки та технічного захисту інформації, отриманої суб'єктами забезпечення безпеки в процесі діяльності.

Поширення знань і навичок, необхідних в цій сфері діяльності. Розвиток програм вищої і професійної освіти спеціалістів в галузі забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, а також діяльності, пов'язаної із виконанням завдань в умовах особливого періоду та інших видів кризових ситуацій.

Висновки до третього розділу

1. Встановлено, що підготовка організаційної складової механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення повинна бути спрямована перш за все на своєчасне планування дій підрозділів в різних умовах обстановки на визначених об'єктах дипломатичного призначення; планування та узгодження порядку взаємодії між різними суб'єктами сектору безпеки держави, які забезпечують безпеку таких об'єктів; всебічну підготовку сил та засобів, які ймовірно будуть залучатись до виконання таких завдань.

2. Підготовку до реалізації заходів організаційно-правового механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні слід здійснювати завчасно. При плануванні заходів із забезпечення безпеки слід враховувати умови виконання завдань, вид кризової ситуації у разі її наявності, відповідно до класифікації, визначеної законодавством. До уваги слід приймати вид об'єкту охорони та попередньо проведений аналіз можливих загроз об'єкту дипломатичного призначення. До складу планувальних документів слід

включити аналітичну доповідь, яка б розкривала вихідні параметри, необхідні для прийняття рішення для організації забезпечення безпеки (охорони); план організації та несення служби за посиленням варіантом у кризових ситуаціях; план взаємодії. Зазначені плани повинні мати у своєму складі, як текстуальну частину так і графічну частину.

3. При проведенні підготовки організаційної складової та розрахунку сил і засобів, необхідних для виконання завдань, які є предметом дослідження, суб'єкт прийняття рішення повинен провести збір, аналіз і оцінку даних з подальшим прийняттям управлінських рішень. Визначені складові процесу прийняття таких рішень, основними з яких є наступні: отримання вхідних параметрів; обрання ефективних способів організації охорони об'єкту; вибір та визначення порядку розміщення сил і засобів; визначення складу сил та засобів взаємодіючих підрозділів (структур); обрання та узгодження способів та порядку взаємодії з іншими уповноваженими суб'єктами; проведення розрахунку необхідної чисельності особового складу для здійснення охорони; проведення розрахунку необхідної кількості транспортних, спеціальних автомобілів та визначення їх параметрів; організація зв'язку при виконанні завдань; організація всебічного технічного і тилового забезпечення; необхідність виклику додаткових підрозділів тощо.

4. При створенні підрозділу охорони, який безпосередньо залучається до виконання СБЗ необхідно передбачити групування особового складу в залежності від функціональних завдань, які він буде виконувати. Пропонується створити наступні групи: група контролю; група оперативно-чергової (чергової) служби; група основних сил, група матеріального та технічного забезпечення. Загальна чисельність особового складу, яку необхідно залучити до виконання СБЗ підрозділом охорони, буде визначатись шляхом сумування чисельності особового складу груп окремого виду, які складають підрозділ охорони, з урахуванням наміру противника (у разі його наявності), або прогнозованих загроз, загального часу необхідного для виконання СБЗ та кількості змін, необхідних для підтримання бойової готовності підрозділу в цілому та працездатності кожного

окремого військовослужбовця на рівні, який би забезпечував виконання поставленого завдання належним чином.

5. Досліджено сутність та роль державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій та організаційно-правовий механізм управління у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення. Реалізацією заходів організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення у разі виникнення загроз запропоновано функціональну модель механізмів державного управління системою забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, у тому числі і в умовах кризових ситуацій.

6. До основних стратегічних напрямків розвитку та удосконалення організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки дипломатичних структур в Україні запропоновано включити розроблення довготривалих стратегій (концепцій) розвитку складових сектору безпеки і оборони України, подальше впровадження та удосконалення системи стратегічного планування розвитку суб'єктів забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, на основі їх спроможностей, впровадження універсальних протоколів реагування на кризові ситуації поблизу об'єктів дипломатичного призначення та відновлення з урахуванням рекомендацій країн-партнерів Європейського Союзу та НАТО, забезпечення прийняття участі в процесах стратегічного планування розвитку складових сектору безпеки і оборони, поширення знань і навичок, необхідних в цій сфері діяльності, розвиток програм вищої і професійної освіти спеціалістів в галузі забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

Власні результати дослідження, що є складовими елементами наукової новизни роботи, висвітлено у наукових фахових виданнях [3; 5; 6; 15; 17].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано розв'язання актуального для науки державного управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку прикладного завдання, пов'язаного з обґрунтуванням теоретичних засад та розробленням практичних рекомендацій щодо функціонування і розвитку організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

Реалізована мета і поставлені завдання дають підстави зробити висновки та сформулювати такі практичні рекомендації.

1. Визначено основні дефініції понятійно-термінологічного апарату організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. Узагальнено основні завдання, пов'язані із забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в країні перебування. Зазначено, що проблематика вдосконалення організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні вирішується зазвичай без їх науково-теоретичного забезпечення. Тому для підвищення ефективності такої діяльності необхідно працювати над розробкою науково обґрунтованих пропозицій та практичних рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень суб'єктами сектору безпеки, які залучаються до реалізації цих завдань.

2. Питання державного управління суб'єктами забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення пов'язані з визначенням форм, методів та способів охорони дипломатичних представництв в умовах дії правового режиму надзвичайного стану або у разі виникнення надзвичайних ситуацій, які створюють загрози безпеці таких об'єктів. Суб'єктом управління в зазначеній сфері є держава в особі її уповноважених органів та осіб, які складають упорядковану, ієрархічно побудовану систему і наділені чітко визначеними

правами, обов'язками та повноваженнями, що спрямовані на здійснення цілеспрямованого владно-розпорядчого впливу на об'єкт управління. Об'єктами державного управління у цій сфері виступають громадяни, підприємства, установи, організації, засоби масової інформації, громадські організації, органи місцевого самоврядування, інші. Засобом реалізації функцій держави у цій сфері є організаційно-правовий механізм державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні.

3. Зазначено й охарактеризовано основні риси нормативно-правового забезпечення діяльності, пов'язаної з функціонуванням організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні. Систематизовано нормативно-правові акти у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій. Окреслено напрями його вдосконалення. Метою такої діяльності повинно стати вдосконалення системи нормативно-правових приписів, спрямоване на деталізацію порядку, форм та способів дій системи військового управління як складової частини більш загальної системи державного управління.

4. Оцінено стан функціонування організаційного механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій. Установлено, що в умовах загострення міждержавних відносин та суспільно-політичних відносин між різними політичними силами всередині держав дипломатичний корпус виконує важливі функції зі стабілізації ситуації. Така діяльність насамперед потребує створення урядом держави перебування необхідних безпекових умов для діяльності дипломатичних місій. Проведення поблизу дипломатичних місій неконтрольованих протестних акцій створює потенційну загрозу виникнення кризової ситуації. Ці обставини потребують від керівництва сил безпеки, які залучаються до охорони дипломатичних представництв, удосконалювати організаційні механізми своєї діяльності. Запропоновані елементи такого механізму покликані забезпечити досягнення основної мети – створення надійної, своєчасної та достатньої системи заходів,

спрямованих на забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в різних умовах суспільно-політичної обстановки у державі перебування, у тому числі й під час виникнення кризових ситуацій.

5. Установлено, що питання забезпечення безпеки дипломатичних структур та персоналу перебуває в процесі постійного розвитку. Різні країни світу створюють власні організаційно-правові механізми для надійного забезпечення безпеки таких об'єктів, виходячи з існуючих національних принципів здійснення правоохоронної діяльності, національних інтересів та досвіду в цій сфері. ООН здійснює постійний моніторинг стану справ, які є предметом цього розгляду. Метою такого збирання й аналізу інформації є узагальнення досвіду держав, вирішення конфліктних ситуацій мирним шляхом, розроблення пропозицій щодо підвищення рівня виконання державами конвенційних зобов'язань у сфері дипломатичної безпеки. Світовий досвід організації системи забезпечення безпеки дипломатичних місій переконує, що вона реалізується завдяки створенню і забезпеченню належного функціонування складного, багаторівневого механізму державних органів та їх складових частин. Така діяльність, з одного боку, ґрунтується на розподілі функцій та завдань між різними структурними підрозділами апарату державного управління з метою їх деталізації. З іншого ж боку, вона організовується, координується та контролюється центральним органом державної влади як єдиним центром формування державної політики у цій сфері.

6. Обґрунтовано організаційну складову системи забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій. Організаційний механізм має містити: бойовий порядок сил забезпечення безпеки; засоби облаштування території місця розташування об'єкту охорони та місця побудови бойового порядку; систему застосування спеціальних і підручних засобів, спеціальної техніки; систему загороджень; систему спостереження; систему загального управління структурними складовими сил безпеки держави, які можуть бути залучені до забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення.

7. Сформовано і запропоновано стратегічні напрями розвитку і вдосконалення організаційно-правового механізму державного управління забезпеченням безпеки дипломатичних структур в Україні. Зазначено про доцільність подальшого впровадження та вдосконалення системи стратегічного планування розвитку суб'єктів забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення на основі їх спроможностей і впровадження універсальних протоколів реагування на кризові ситуації поблизу об'єктів дипломатичного призначення та відновлення з урахуванням рекомендацій країн-партнерів Європейського Союзу та НАТО. Необхідним також є забезпечення взяття участі у процесах стратегічного планування розвитку складових сектору безпеки і оборони, які не є центральними органами виконавчої влади, але наділені певною самостійністю під час планування і здійснення діяльності, пов'язаної із забезпеченням безпеки визначених об'єктів (наприклад, Національна гвардія України в особі Головного управління НГУ).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text). (дата звернення: 18.08.2020).
2. Про дипломатичні зносини : Віденська конвенція від 18.04.1961 р. (ратифікована з обмовкою Указом Президії ВР СРСР № 2208-VI від 11.02.1964 р., Указом Президії ВР УРСР від 21.03.1964 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text. (дата звернення: 18.08.2020).
3. Про консульські зносини : Віденська конвенція від 24.04.1963 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text. (дата звернення: 18.08.2020).
4. Про спеціальні місії : Віденська конвенція від 08.12.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_092#Text. (дата звернення: 19.08.2020).
5. Про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які належать до персоналу дипломатичних місій : Віденська конвенція від 14.12.1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_389#Text. (дата звернення: 18.08.2020).
6. Про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру : Віденська конвенція від 14.03.1975 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_254#Text. (дата звернення: 18.08.2020).
7. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. (дата звернення: 18.08.2020).
8. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>. (дата звернення: 18.08.2020).
9. Адміністративно-правове регулювання охорони Національною гвардією України дипломатичних представництв іноземних держав : монографія / О. С. Конопляник, С. К. Гречанюк, В.О. Галай. К.: ГО «Київський правозахисний

альянс», 2016. 182 с.

10. Бєлай С. В., Бондаренко О. Г. Удосконалення механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують державній безпеці України. Процес модернізації системи державного управління: конституційний, адміністративний та фінансовий аспекти : колективна монографія / За заг. ред. А. С. Нестеренко. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 19-33.

11. Кізян Р.В., Бєлай С.В. Теоретико-методологічні засади обґрунтування організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал. Серія: Державне управління*, 2018. № 4 (64). С. 243-248.

12. Довгань В.І., Харченко С. О. Інформаційна безпека діяльності органів дипломатичної служби України - *Eurasian Academic Research Journal* 2019.№7 (37) – Р. 92-100.

13. Розрахунок та обґрунтування необхідної чисельності сил та засобів для здійснення охорони місць компактного перебування членів дипломатичного персоналу у разі їх евакуації, а також при супроводженні колон з персоналом та вантажем дипломатичних представництв, що евакуюються (шифр: «Консул») : звіт з НДР (остаточний). Національна Академія Національної гвардії України, Х. 2018. 80 с. (держ. реєстр. № 0118U006354).

14. Санніков С. Г., Воробйов В. І. Забезпечення безпеки дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні : роль та місце службово-бойової діяльності Національної гвардії України. *Честь і закон*. 2018. № 1 (64). С. 53–57.

15. Про оголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради Української РСР від 24.08.1991 р. № 1427-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>. (дата звернення: 10.12.2020).

16. Про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради Української РСР від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>. (дата звернення: 10.12.2020).

17. Про Основні напрями зовнішньої політики України : Постанова

Верховної Ради України від 02.07.1993 р. №3360-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>. (дата звернення: 10.12.2020).

18. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>. (дата звернення: 10.12.2020).

19. Копанчук О. Є. Механізми захисту національних інтересів України у сфері міжнародних відносин : дис... канд. наук з держ. управління : 25.00.05 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020. 217 с.

20. Дипломатичні представництва іноземних держав та представництва міжнародних організацій в Україні : довід. / Міністерство закордонних справ України, Київ, 2020. 134 с. URL: https://data.gov.ua/dataset/f21e0f08-7a60-4cff-887a-0db55f690637/resource/af495608-74ed-404e-a115-c8baf02e3e40/download/2020-10-26_dovydyuk.pdf. (дата звернення: 10.12.2020).

21. Репецький В. М. Дипломатичне і консульське право : підручник. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2006. 372 с.

22. Denza E. Diplomatic Law. A Commentary to the Vienna Convention on Diplomatic Relations. 2-nd edition. Oxford: Clarendon Press, 1998. 444 p.

23. Демин Ю.Г. Статус дипломатических представительств и их персонала: учеб. Пособие. 2-е изд., доп. М.: Междунар. Отношения, 2010. 224 с.

24. Denza E. Diplomatic Law. A Commentary to the Vienna Convention on Diplomatic Relations. 3-d edition. Oxford: Clarendon Press, 2008. 556 p.

25. Оппенгейм Л. Міжнародне право: Світ. Т. 1: Напівтім. 1 / за ред. С. Б. Крилова (предисл.); пров. з англ. Г. Лаутерпахга. М.: Иностр. лит., 1948. 254 с.

26. Волков І. М., Белай С. В. Функціональна модель механізмів державного управління системою забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення. *Честь і закон*. 2020. № 4 (75). С. 39–48.

27. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

28. Помаза-Пономаренко А. Л. Інституціональна система державного управління соціальною безпекою регіонів України : дис... д-ра наук з держ.

управління : 25.00.05 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020. 443 с.

29. Економічна енциклопедія : 3 т. відп. ред. С. В. Мочерний. Київ : Академія. Т. 2. 2001. 848 с.

30. Ковбасюк Ю. В., Ващенко К. О., Сурмін Ю. П. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін [та інш.]. К. ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т.1. 564 с.

31. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник К.; НАДУ, 2011. 730с.

32. Ситник Г. П. Методологічні аспекти формування понятійно-категорійного апарату національної безпеки. *Вісн. УАДУ*. 2000. №2. С. 19–27.

33. Публічне управління та національна безпека : монографія / А. М. Михненко, Н. М. Грущинська, Ю. В. Нестеряк, Я. Ф. Жовнірчик, І.І. Дейнега [та інш.] ; за ред. д-ра іст. наук., проф. А. М. Михненка і д-ра екон. наук., доц. Н.М. Грущинської. Київ : НАУ, 2019. 340 с.

34. Корженко В. В. Теоретико-методологічні засади державного управління: формування понятійного апарату : метод. рек. / авт. кол. В. В. Корженко, В. В. Говоруха, О. Ю. Амосов та ін. ; за заг. ред. В. В. Корженка. К. : НАДУ, 2009. 56 с.

35. Рубан А. В. Державне управління у сфері Національної безпеки України : дис... канд. наук з держ. управління : 25.00.05 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2019. 256 с.

36. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973 р. с. 343 URL: <http://sum.in.ua/s/kryza>. (дата звернення: 27.12.2020).

37. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1979 р. с.208. URL: <http://sum.in.ua/s/sytuacija>. (дата звернення: 27.12.2020).

38. Програма підготовки авіаційного персоналу в галузі авіаційної безпеки : затв. наказом Мін. транспорту України від 17.02.2003 р. № 109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0310-03#Text>. (дата звернення: 25.12.2020).

39. Про проект Угоди про взаємодію прикордонних військ держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав при виникненні кризових ситуацій на зовнішніх кордонах : Рішення Ради глав урядів Співдружності Незалежних Держав від 12.04.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_c29#Text. (дата звернення: 25.12.2020).

40. Загальні вимоги до систем фізичного захисту ядерних установок та ядерних матеріалів : затв. наказом Держ. комітету ядерного регулювання України від 28.08.2008 р. №156. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0999-08#Text>. (дата звернення: 25.12.2020).

41. Вимоги до визначення порядку дій персоналу підрозділу фізичного захисту, персоналу підрозділу обліку та контролю ядерних матеріалів в умовах надзвичайних і кризових ситуацій : затв. наказом Мін. енергетики та вугільної промисловості України, Мін. надзвичайних ситуацій від 15.09.2011 р. № 501/1001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1147-11#Text>. (дата звернення: 25.12.2020).

42. Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання : затв. наказом Мін. соц. політики України від 01.07.2016 р. № 716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16#Text>. (дата звернення: 25.12.2020).

43. Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації : закон України від 21.03.2017 р. №1965-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1965-19/ed20200213#Text>. (дата звернення: 25.12.2020).

44. «Про внесення змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» щодо вдосконалення координації і контролю у сфері національної безпеки і оборони» : закон України від 25.12.2014 р. № 43-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-19#Text>. (дата звернення: 25.12.2020).

45. Ситник Г. П. Основи механізму антикризового стратегічного управління у сфері національної безпеки: Наукова доповідь. НАДУ, м. Київ, 9.12.2015 р. URL: <http://nationalsecurity.org.ua/2015/12/30/osnovi-mekhanizmu-antikrizovogo-strategichnogo-upravlinnya-u-sferi-nacionalnoi-bezpeki/> (дата звернення: 18.11.2018).

46. Хости Оле Р. Кризисы, Эскалация, Война // Теория международных отношений: Хрестоматия. Сост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова. М.: Гардарики, 2000. 400 с.

47. Бондаренко О. Г. Державне управління логістичним забезпеченням спільних дій сил безпеки при реагуванні на кризові ситуації : дис... д-ра наук з держ. управління : 25.00.05 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2019. 470 с.

48. Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 366 с.

49. Гута С. С. Поняття «кризова ситуація, зумовлена воєнно-політичними чинниками, «воєнно-політична криза» в теорії державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №7. С. 116–120.

50. Устименко О. В. Ситуаційні центри державних органів, як резервна система приведення у вищі ступені бойової готовності частин і підрозділів сил оборони. *Науковий часопис Академії національної безпеки*, 2018. №2 (18). С. 136–148.

51. Терент'єва А. В. Управління надзвичайними ситуаціями з елементами кризового менеджменту. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. №9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=881>. (дата звернення: 20.07.2019).

52. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>. (дата звернення: 27.12.2020).

53. Andersen, N. B. Situational Analysis of Crisis Communication and Warnings. Abstract from the 17th ISA World Congress of Sociology. Göteborg, Sweden, 2010.

54. Porfiriev, B. N. Disaster and Crisis Management in Transitional Societies: Commonalities and Peculiarities // Rodriguez, H., Quarantelli, E.L., Dynes, R. Handbook of Disaster Research. New York: Springer, 2006. pp. 368–387.

55. Протасенко И. Н. Кризис, общество и государство. *Социальный кризис и социальная катастрофа*. Сб. мат. конф. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургское философское общество, 2002. С.151–156.

56. Грызунова Е. А. Концепции кризиса социальной системы:

сравнительный анализ. *Вестник МГИМО*. № 4 (25). 2012. С. 270–276.

57. Класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій : затв. наказом Мін. внутрішніх справ України від 06.08.2018 р. №658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#n14>. (дата звернення: 27.12.2020).

58. Заплатинський В. М. Логіко-детермінантні підходи до розуміння поняття «Безпека». *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. Кам'янець-Подільський, 2012. Випуск 5. С. 90–98.

59. Волков І. М., Каплун Є. О. Деякі аспекти використання юридичних конструкцій «публічна безпека і порядок» та «громадська безпека і порядок». *Службово-бойова діяльність Національної гвардії України: сучасний стан, проблеми та перспективи. Актуальні проблеми морально-психологічного та правового забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України* : зб. тез доп. наук.-практ. конф., м. Харків, 29 берез. 2018 р. Харків, 2018. С. 27, 28.

60. Правила обстежень, оцінки технічного стану та паспортизації виробничих будівель і споруд : затв. наказом Держ. ком. будівництва, архітектури та житлової політики України та Держнаглядохоронпраці України від 27.11.97 р. № 32/288. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0423-98/ed20120320/find?text=%C1%E5%E7%EF%E5%EA%E0#w1_1. (дата звернення: 29.12.2020).

61. Правила супроводження в контрольованих зонах авіапідприємств матеріальних цінностей і пасажирів : затв. наказом Держ. деп. авіаційного транспорту України від 11.06.1996 р. № 168/397. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0334-96/ed19960628/find?text=%C1%E5%E7%EF%E5%EA%E0#Text>. (дата звернення: 29.12.2020).

62. Положення про систему управління безпекою польотів на авіаційному транспорті : затв. наказом Мін. транс. України від 19.08.2003 р. №650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0754-03/ed20060127/find?text=%C1%E5%E7%EF%E5%EA%E0#Text>. (дата звернення: 29.12.2020).

63. Положення про технічне обслуговування устаткування підприємств

гірничо-металургійного комплекс : затв. наказом Мін. пром. політики України від 15.06.2004 р. №285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0807-04/ed20091106/find?text=%C1%E5% E7%EF%E5%EA%E0#Text>. (дата звернення: 29.12.2020).

64. Правила сертифікації суб'єктів, що надають послуги з аеронавігаційного обслуговування : затв. наказом Мін. транс. та зв'язку України від 22.01.2007 р. №42. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0104-07/ed20111229/find?text=%C1%E5% E7%EF%E5%EA%E0#Text>. (дата звернення: 29.12.2020).

65. Угода між Урядом України і Урядом Азербайджанської Республіки про співробітництво в галузі авіаційної безпеки від 22.12.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/031_068/ed19960819/find?text=%C1%E5%E7%E F%E5%EA%E0#Text. (дата звернення: 29.12.2020).

66. Кодекс систем розподілу : затв. Постановою НКРЕКП від 14.03.2018 р. №310. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0310874-18/ed20200625#Text>. (дата звернення: 29.12.2020).

67. Ліпкан В. А. Безпекознавство : навч. посібник. К. : Вд-во Європ. Університету, 2003. 208 с.

68. Желібо Є. П., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності : підручник. К.: Каравела, 2006. 288 с.

69. Белов С. В., Ильницкая А. В., Козьяков А. Ф. и др. Безопасность жизнедеятельности : ученик для вузов ; под общ. Ред. С. В. Белова. 7-е изд., стер. М. : Высш. Шк., 2007. 616 с.

70. Качинський А. Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення. К. : НІСД, 2001. 312 с.

71. Толковый словарь русского языка Ожегова С.И. и Шведовой Н.Ю. URL: <http://slovari.ru/search.aspx?p=3068>. (дата звернення: 29.12.2020).

72. Заплатинський В. М. Полімовний тлумачний словник з безпеки : підручник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 120 с.

73. Korzeniowski Leszek F., Podstawy nauk o bezpieczeństwie. - Warszawa : DIFIN, 2012. S. 296.

74. Заплатинський В. М. Безпека в структурі потреб людини за А. Маслоу : зб. наук. праць. Тематичний випуск: Нові рішення в сучасних технологіях. Харків : НТУ «ХП», 2010. № 17. С. 50–55.

75. Копанчук В. О. Державна політика у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку : дис... д-ра наук з держ. управління : 25.00.05 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020. 375 с.

76. Бигич О. Охоронні правовідносини // Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10-ти т. / Відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. І. Кондратьєв, В. І. Тацій, Ю. С. Шемшученко. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. Т. 1. С. 500–501.

77. Колодій А. М. Охоронна діяльність держави. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. К.: Концерн „Видавничий Дім „Ін Юре”, 2003. С. 499, 500.

78. Илларионова Т. И. Система гражданско-правовых охранительных мер. Томск: Изд-во Томск. ун-та, 1982. 168 с.

79. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. М. : Юрид. лит., 1981. Т. 1. 1981. 180 с.

80. Стоякин Г. Н. Понятие защиты гражданских прав. *Проблемы гражданско-правовой ответственности и защиты гражданских прав.* Свердловск: Изд-во Свердл. юрид. ун-та, 1973. Вып. 27. С. 33–35.

81. Суханов Е. А., Белякова А. М. Гражданское право. В 2-х томах: Учебник / Под ред. Е. А. Суханова. М. Бек, 1993. Т. 1. С. 384.

82. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. М. Статут, 2000. 411 с.

83. Волков І. М., Перепадя В. І. Аналіз наукових підходів до визначення поняття правового захисту в контексті службової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України. *Честь і закон.* 2019. № 2 (69). С. 79–86.

84. Волков І. М., Поцебіна О.Г. «Правовий захист» - поняття та застосування в діяльності Національної гвардії України. *Службово-бойова діяльність Національної гвардії України: сучасний стан, проблеми та*

перспективи. Актуальні проблеми морально-психологічного та правового забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України : зб. тез доп. наук.-практ. конф., м. Харків, 14 берез. 2019 р. Харків, 2019. С. 40–42.

85. Бєлай С. В., Волков І. М. Сутність, функції та завдання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в загальній системі національної безпеки держави. *Криза сучасної системи безпеки: у пошуках нового міжнародного порядку* : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Львів, 25 вересн. 2020 р. Львів, 2020. С. 12–16.

86. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. Упр. При Президентові України. наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 4 : Галузеве управління / наук.-ред. колегія : М. М. Іжа, В. Г. Бодров та ін. 2011. 648 с.

87. Могильний О. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Інститут підготовки кадрів держ. служби зайнятості України. К. : ПК ДСЗУ, 2006. 490 с.

88. Скакун О. Ф., Подберезский Н. К. Теория права и государства: підручник. Х., 1997. 496 с.

89. Волков І. М. Сутність та роль державного регулювання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 10. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua>.

90. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. Упр. При Президентові України. наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князєв, І. В. Розпутенко та ін. 2011. 748 с.

91. Новий тлумачний словник української мови в трьох томах / За ред. Яременко В. В., Сліпушко О. М. Вид. 2-е, доп. К. : Аконіт, 2010. 2717 с.

92. Гладун З. С. Поняття і зміст державного управління: адміністративно-правовий аналіз. Л., 1996. 182 с.

93. Оболенський О. Теорія системного підходу в державному управлінні.

Вісник УАДУ. 1996. №3. С. 151–158.

94. Державне управління : підручник у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. К. ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.

95. Босак О. З. Публічне управління як нова модель управління у державному секторі. *Державне управління: теорія та практика* : Збірник наукових праць. Харків : Вид-во «Магістр», 2010. № 2.

96. Крук С. І. Інституційний розвиток державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України : дис... д-ра наук з держ. управління : 25.00.05 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2019. 449 с.

97. Крук С. І. Характеристика нацбезпеки у контексті пріоритетів інституційно-політичної діяльності держави. *Право та державне управління*, 2018. Вип. 3 (32). Том 1. С. 138–142.

98. Крук С. І. Наукові засади інституційного забезпечення державного управління у сфері національної безпеки. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія «Державне управління»)*. 2018. №2 (9). С. 209–214.

99. Кравцова Т. М., Калініченко Г. В. Ще раз про сутність та ознаки функцій державного управління. *Право і безпека*. 2011. №1 (38). С. 25–28.

100. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. 656 с.

101. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну "законодавство") від 09.07.1998 № 12-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98#Text>. (дата звернення: 15.11.2020).

102. Одінцева Г. С., Дзюндзюк В. Б., Мельтюхова Н. М. Теорія та історія державного управління : навч. посіб. К. : Видавн. дім «Професіонал», 2008. 288 с.

103. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>. (дата звернення: 21.08.2020).

104. Лободенко К. В. Механізми правозахисної державної політики України : дис... канд. наук з держ. управління : 25.00.02 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020. 218 с.

105. Положення про Міністерство закордонних справ України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 р. № 281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.09.2020).

106. Положення про акредитацію співробітників дипломатичних і консульських установ іноземних держав, міжнародних організацій та їхніх представництв, інших іноземних організацій : затв. наказом Мін. Закордонних справ України від 13.01.2003 р. №11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0062-03#Text>. (дата звернення: 25.09.2020).

107. Положення про порядок розміщення дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27.02.1995 р. № 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-95-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.09.2020).

108. Про програму розміщення дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав і представництв міжнародних організацій в Україні : Указ Президента України від 12.09.1994 р. №517/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517/94#Text>. (дата звернення: 25.09.2020).

109. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. №4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>. (дата звернення: 28.09.2020).

110. Порядок державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів : затв.

постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.1998 р. № 1388. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-98-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.09.2020).

111. Положення про пункти пропуску через державний кордон та пункти контролю : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 18.08.2010 р. № 751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2010-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.09.2020).

112. Про визначення зон прикордонного контролю та встановлення додаткових режимних правил : Наказ начальника окремого контрольно-пропускного пункту «Київ» від 11.07.2016 р. № 35-ОД. URL: [http://dpsu.gov.ua/upload/file/nakaz_pro_zpk_11_\(1\).07.16%20%E2%84%9635_%D0%BE%D0%B4%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.doc](http://dpsu.gov.ua/upload/file/nakaz_pro_zpk_11_(1).07.16%20%E2%84%9635_%D0%BE%D0%B4%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.doc). (дата звернення: 22.09.2020).

113. Державна програма авіаційної безпеки цивільної авіації : затв. Законом України від 21.03.2017 р. № 1965-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1965-19#Text>. (дата звернення: 25.09.2020).

114. Авіаційні правила України «Інструкція з організації та здійснення контролю на безпеку в аеропортах України» : затв. наказом Держ. авіаційної служби України від 15.03.2019 р. № 322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0594-19#Text>. (дата звернення: 25.09.2020).

115. Про здійснення державної охорони керівників міжнародних організацій, які прибувають в Україну чи перебувають на її території : Указ Президента України від 21.06.2006 р. № 563/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563/2006#Text>. (дата звернення: 25.09.2020).

116. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 22.09.2020).

117. Положення про Державний протокол та Церемоніал України : затв. Указом Президента України від 22.08.2002 р. № 746/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002#Text>. (дата звернення: 22.09.2020).

118. Положення про військові частини і підрозділи з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні Національної гвардії України : затв. наказом Мін. внутр. справ України від 22.07.2014 р. № 713. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0934-14#Text>. (дата звернення: 22.09.2020).

119. Положення про організацію та несення служби з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України : затв. наказом Мін. внутр. справ України від 02.02.2016 р. № 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0320-16#Text>. (дата звернення: 22.09.2020).

120. Волков І. М., Перепадя В. І. Актуальні питання правового регулювання процесу виконання Національною гвардією України завдань з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки під час масових заходів та у ході припинення масових заворушень. *Честь і закон*. 2018. № 4 (67). С. 103–109.

121. Волков І. М., Поцєбіна О. Г. Аналіз нормативно-правових актів різних країн світу, як засобу забезпечення громадської безпеки у ході припинення масових заворушень. *Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС (18 квіт. 2019 р., Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2019. 244 с.

122. Волков І. М., Олещенко О. А., Перепадя В. І. Правове регулювання діяльності Національної гвардії України при створенні військового командування в умовах надзвичайного стану. *Честь і закон*. 2019. № 3 (70). С. 76–84.

123. Корєцький Ю. О. Державне регулювання забезпечення безпеки в умовах виникнення надзвичайних ситуацій : дис... канд. наук з держ. управління : 25.00.05 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020. 220 с.

124. Волков І. М., Сутюшев Т. А. Організація системи охорони об'єктів дипломатичного призначення в умовах виникнення загроз їх безпеці. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2019. № 2 (35). С. 163–170.

125. Сутюшев Т. А., Волков І. М. Спосіб переходу від охорони місць компактного перебування дипломатичного персоналу до евакуації у разі реалізації загроз його безпеці. *Збірник наукових праць Харківського Національного університету Повітряних Сил*. 2019. № 2 (60). С. 159–164.

126. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення: 22.09.2020).

127. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>. (дата звернення: 28.09.2020).

128. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13.07.2000 р. № 1908-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14#Text>. (дата звернення: 28.09.2020).

129. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 27.02.1991 р. № 791а-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791%D0%B0-12#Text>. (дата звернення: 28.09.2020).

130. Про Раду національної безпеки і оборони : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 28.09.2020).

131. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>. (дата звернення: 12.09.2020).

132. Про службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>. (дата звернення: 12.09.2020).

133. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-

XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>. (дата звернення: 12.09.2020).

134. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>. (дата звернення: 12.09.2020).

135. Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>. (дата звернення: 12.09.2020).

136. Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 18.01.2001 р. № 2245-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>. (дата звернення: 12.09.2020).

137. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>. (дата звернення: 12.09.2020).

138. Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 р. № 841. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 12.09.2020).

139. Волков І. М. Правове регулювання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні в умовах кризових ситуацій. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 24-25 листоп. 2020 р. Запоріжжя : Запорізька міська ГО «Істина», 2020. С. 52–55.

140. Типовий план запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 22.07.2015 р. № 544. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/544-2015-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 12.10.2020).

141. Волков І. М. Охорона дипломатичних представництв підрозділами Національної гвардії України: напрями вдосконалення організаційно-правового механізму державного регулювання. *Честь і закон*. 2020. № 2 (73). С. 92–98.

142. Інструкція про порядок взаємодії між Державною службою України з

надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22.08.2016 р. № 859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#Text>. (дата звернення: 12.10.2020).

143. Порядок організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 10.08.2016 № 773. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-16#Text>. (дата звернення: 12.10.2020).

144. Порядок організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної гвардії України під час забезпечення захисту державного кордону України в мирний час : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 01.10.2018 № 802. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1188-18#Text>. (дата звернення: 12.10.2020).

145. Волков І. М. Охорона дипломатичних представництв підрозділами НГУ: нормативне регулювання та напрями його вдосконалення. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. п'ятої Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 13-14 верес. 2018 р. Одеса : Військова академія (м. Одеса), 2018. С. 27, 28.

146. Авер'янов В. Б., Цветков В. В., Шаповал В. М., Кисіль С. П., Кривенко Л. Т. Державне управління: теорія і практика . К. : Юрінком Інтер, 1998. 431 с.

147. Амосов О. Ю. Перетворення механізмів державного регулювання економічного розвитку // *Державне управління та місцеве самоврядування*. Збірник наукових праць. 2001. Вип. 2. С. 10—16.

148. Малиновський В. Я. Державне управління : навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с.

149. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) : Монографія. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2020. 396 с.

150. Астапова Г. В., Астапова Е. А., Лойко Д. П. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины. Донецк, 2001. С. 279.

151. Державне управління : Словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. К.: УАДУ, 2002. 228 с.

152. Булеев И. П. Формирование организационно-экономического механизма управления предприятием по обработке цветных металлов. Донецк: ИЕП НАН Украины, 1993. С. 32–34.

153. Коротич О. Б. Державне управління регіональним розвитком України : Монографія. Харків: Видавництво ХарРІДУ НАДУ «Магістр», 2006. 220 с.

154. Лисенко Ю. О., Єгоров П. В. Організаційно-економічний механізм управління підприємством. *Економіка України*. 1997. №1. С. 86,87.

155. Нижник Н. Р., Машков О. А. Системний підхід в організації державного управління: навчальний посібник. К.: УАДУ, 1998. 160 с.

156. Оболенський О. Ю. Державна служба в Україні: реалізація системних поглядів щодо організації та функціонування: Монографія. Хмельницький: Поділля, 1998. 294 с.

157. Белай С. В. Разработка комплексного государственного механизма противодействия кризисным ситуациям в современном обществе. II Балтийский юридический форум «Закон и правопорядок в третьем тысячелетии»: тезисы междунар. науч.- практ. конф., 13 декабря 2013 г. Калининград: Из-во Калинингр. филиала Санкт-Петербургского ун-та МВД России. С. 45–48.

158. Белай С. В. Державне управління загрозами національній безпеки соціально-економічного характеру. *Наукове забезпечення службово-бойової діяльності внутрішніх військ МВС України* : тези III наук.-практ. конф., 30 березня 2011 р. Х. : Акад. ВВ МВС України, 2011. С. 22, 23.

159. Белай С. В. Дослідження державних правових механізмів протидії кризовим ситуаціям соціально-економічного походження. *Честь і закон*. 2013. № 4. С. 19–24.

160. Державне управління і менеджмент: навчальний посібник у таблицях і

схемах. Г. С. Одінцева, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін.; За заг. ред. д-ра екон. Наук, проф. Г. С. Одінцової. Харків: ХарРІДУ УАДУ, 2002. 492 с.

161. Рудніцька Р. М., Сидорчук О.Г., Стельмах О.М. Механізми державного управління: сутність і зміст / За наук. ред. д.е.н., проф. М. Д. Лесечка, к.е.н., доц. А. О. Чемериса. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 28 с.

162. Брюховецька Н. Ю. Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика. Донецьк: ІЕП НАН України, 1999. С. 25–28.

163. Кізян Р. В. Механізми державного управління системою антитерористичної безпеки України : дис... канд. наук з держ. управління : 25.00.05 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020. 180 с.

164. Артюх В. М., Шелест Є. Ф., Юрчина Ю. В. Система управління ресурсами. *Центр воєнної політики та політики безпеки «Оборонний вісник»*. № 6. 2015. С. 4–11.

165. Шмаков О. М., Лавніченко О. В. Види, форми і способи діяльності і дій внутрішніх військ. *Честь і закон*. 2006. № 4. С. 10–19.

166. Домарацький М. Б. Державне управління забезпеченням критичної інфраструктури в Україні : дис... канд. наук з держ. управління : 25.00.05 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020. 259 с.

167. Після обстрілу Добропілля "Градом" терористів біля овочебазы лишилося 13 воронок і три снаряди. URL: <https://www.unian.ua/army/928457-pislya-obstrilu-dobropillya-gradom-teroristiv-bilya-ovochebazi-lishilosya-13-voronok-i-tri-snaryadi.html>. (дата звернення: 12.08.2020).

168. В Україну увійшли танки, які має в арсеналі Росія – НАТО. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25422117.html>. (дата звернення: 12.08.2020).

169. Поліція кваліфікувала нічний обстріл Генконсульства Республіки Польща в Луцьку як терористичний акт. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/6874_Policiya_kvalifikuvala_nichniy_obstril_Genkonsulstva_Respubliki_Polshcha_v_Lucku_yak_teroristichniy_akt_FOTO_VIDEO.html. (дата звернення: 12.08.2020).

170. Білорусь вимагає розслідувати акцію невідомих біля

диппредставництва в Києві. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2312008-bilorus-vimagae-rozsliduvati-akciu-nevidomih-bila-dippredstavnictva-v-kievi.html>.

(дата звернення: 12.08.2020).

171. Волков І. М. Організаційний механізм забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні в умовах кризових ситуацій. *East Journal of Security Studies*. 2019. Т. 4 № 1. С. 223–238.

172. Hardy M. *Modern Diplomatic Law*. Manchester University, 1998. 159 p.

173. Sen B. *A diplomats handbook of international law and practice*. The Hague, 1979.

174. Кардашев В. Г. Неприкосновенность помещения дипломатического представительства и ее гарантии в современном международном праве: Автореферат диссертации... Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова. Юридический факультет. М., 1986. URL: <http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=69557>. (дата звернення: 10.09.2020).

175. Barker, J Craig *International law and international relations*. NY.: Bloomsbury Publishing, 2000. 210 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=ggMdCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>. (дата звернення: 12.10.2020).

176. Биркович Т.І. Правове регулювання дипломатичної служби в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 ; Гуманітарний ун-т "Запорізький ін-т держ. та муніципального управління". Запоріжжя, 2007. 187 с.

177. Annotated preliminary list of items to be included in the provisional agenda of the seventy-fifth regular session of the General Assembly. 15 June 2020. URL: <https://undocs.org/en/A/75/100>. (дата звернення: 10.09.2020).

178. Consideration of effective measures to enhance the protection, security and safety of diplomatic and consular missions and representatives Report of the Secretary-General. 19 July 2018. URL: <https://undocs.org/en/A/73/189>. (дата звернення: 11.09.2020).

179. U.S. Code, Title 22. Foreign relations and intercourse, Chapter 58. Diplomatic security, Subchapter I. Generally, Section 4802. - Responsibility of

Secretary of State. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/22/4802#:~:text=>
(дата звернення: 11.09.2020).

180. Bureau of Diplomatic Security. About Us – Bureau of Diplomatic Security. Working for DSS. URL: <https://www.state.gov/about-us-bureau-of-diplomatic-security/>. (дата звернення: 11.09.2020).

181. Bureau of Diplomatic Security. Diplomatic Security Regional Security Office (Text Version). URL: <https://www.state.gov/diplomatic-security-regional-security-office-text-version/>. (дата звернення: 11.09.2020).

182. Волков І. М. Міжнародний досвід у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур: аналіз організаційно-правового механізму. *Честь і закон*. 2020. №3 (74). С. 58–65.

183. Капелюшний С. А. Державне регулювання системи професійного розвитку молодшого керівного складу Національної гвардії України : дис... канд. наук з держ. управління : 25.00.05 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020. 185 с.

184. Гада О. Б. Державне управління підготовкою фахівців сфери цивільного захисту: досвід республіки Польща для України : дис... канд. наук з держ. управління : 25.00.02 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2019. 250 с.

185. Лавніченко О. В., Годлевський С. О., Чухлатий А. В., Гармаш В. П., Волков І. М. та інш. Тактичні прийоми і способи дій формувань Національної гвардії України з припинення масових заворушень : посіб. Харків : НА НГУ, 2019. 134 с.

186. Волков І. М., Каплун Є. О. Питання застосування «антиконфліктних груп» при виконанні службово-бойових завдань під час забезпечення масових заходів. *Службово-бойова діяльність Національної гвардії України: сучасний стан, проблеми та перспективи. Секція 1. Оперативне мистецтво та тактика Національної гвардії України* : зб. тез доп. наук.-практ. конф. Національної академії Національної гвардії України (29 берез. 2018 р., м. Харків). Харків, 2018. С. 19, 20.

187. Довгань В. І., Собко В. А., Гащук В. Г. Посилення практичної складової фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників як основа формування їх професійної надійності. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки. 2017. № 4. С. 192–204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprnadpcpn_2017_4_18. (дата звернення: 11.09.2020).

188. Антипенко В. Ф. Оптимізація антитерористичної системи держави в умовах міжнародної і регіональної інтеграції. К., 2007. 360 с.

189. Бєлай С. В. Кізян Р. В. До питання удосконалення системи антитерористичної безпеки населення України (досвід дій АТО та ООС). *Роль держави та громадського сектору в соціальній адаптації переміщених осіб із зони агресії РФ та учасників АТО*: матеріали доповідей круглого столу до Дня захисника України, 17 жовтня 2018 р. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. С. 192–194.

190. Резнікова О. О., Місюра А. О., Дрьомов С. В., Войтовський К. Є. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь/ за заг. ред. О. О. Резнікової. К.: НІСД, 2017. 60 с.

191. Кізян Р. В. Стратегічні напрями удосконалення механізмів державного управління системою антитерористичної безпеки України. *Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління*. 2019. № 2. С. 155–162.

192. Бєлай С. В. Державні механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру: теорія, методологія, практика : монографія. Харків: Вид-во НА НГУ, 2015. 349 с.

193. Домбровська С. М. Механізми забезпечення державної соціальної безпеки в Україні. Наукові праці: Науково-методичний журнал. Державне управління. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. 2015. Вип. 242. Т. 254. С. 28–32.

194. Бєлай С. В. Обґрунтування чинників, які визначають стан оперативної обстановки в населених пунктах під час масової активності громадян. *Честь і закон*. 2008. № 2. С. 18–22.

195. Бабков Ю. П., Адамчук М. М. Підходи до прийняття рішень при реагуванні на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України* : матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., м. Київ, 25–26 листоп. 2016 р. К. : ПАЛИВОДА А. В., 2016. С. 24–27.

196. Горник В. Г., Кравченко С. О. Розвиток інструментарію державної політики забезпечення безпеки національної економіки в контексті антикризового управління. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2018. Т. 29(68). № 5. С. 237–242.

197. Дубко Ю. В. Про термін «спеціальна операція». *Вісник Університету внутр. справ*. 2001. Вип. 13. С. 30–36.

198. Саакян М. Б. Теоретичні та організаційні засади операцій ОВС. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 2002. № 2 (1). С. 85–96.

199. Волков І. М. Реалізація заходів організаційно-правового механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні в умовах кризових ситуацій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 17–18. С. 129–136.

200. Волков І. М. Особливості підготовки організаційної складової забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 10-11 верес. 2020 р. Одеса : Військова академія (м. Одеса), 2020. С. 140–141.

201. Кинг У. Стратегическое планирование и хозяйственная политика / У. Кинг, Д. Клиланд; пер. с англ. М. : Прогресс, 1982. 399 с.

202. Латинін М. А., Лозинська Т. М., Дунаєв І. В. Стратегічне планування : навч. посібн.; за заг. ред. О. Ю. Амосова. 2-ге вид., перероб. та доп. Х.: Магістр, 2012. 248 с.

203. Україна у 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку : монографія / за заг. ред. А. В. Єрмолаєва. К.:

НІСД, 2010. 528 с.

204. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. Упр. При Президентові України. наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 5 : Територіальне управління / наук.-ред. колегія : О. Ю. Амосов, О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. Х.: Вид.-во ХарПІДУ «Магістр», 2011. 408 с.

205. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента : учебник. М. : Дело, 2006. 701 с.

206. Westerman H. L. Cities for Tomorrow, Integrating land Use, Transport and the Environment, Resourse Document, commissioned by AUSTRROADS as a contribution to integrated planning, Austroads Incorporated, Melbourne, 1998. 102 p.

207. Лех І. Досвід стратегічного планування розвитку Запорізької області із залученням громади / І. Лех, С. Могильний, В. Назаренко. К. : КІС, 2008. 76 с.

208. Тертичка В., Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування : навч. посіб. Л. : ЗУКЦ, 2008. 138 с.

209. Кузык Б. Н., Кушлин В. И., Яковец Ю. В. Прогнозирование, стратегическое планирование и национальное программирование: учебник. Экономика, 2008. 575 с.

210. Стратегічне планування : підручник / за ред. В. Полуйко. Л. : Західноукр. ресурс. центр, 1998. 108 с.

211. Армстронг Майкл. Стратегическое управление человеческими ресурсами. Н. В. Гринберг (пер. С англ.). М. : ИНФРА-М, 2002. 327 с.

212. Шаповал О. М., Адамчук М. М., Волков І.М. Управління повсякденною діяльністю військових частин Національної гвардії України : підручник. Харків. НА НГУ, 2020. 442 с.

213. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 №392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 21.10.2020).

214. Белай С. В., Волков І. М. Стратегічні напрями удосконалення організаційно-правового механізму забезпечення безпеки дипломатичних

структур в Україні в умовах кризових ситуацій. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2020. № 2 (13). С. 514–528.

215. Шевчук Р. Б. Економічний механізм державного регулювання в умовах виникнення надзвичайних ситуацій : дис... канд. наук з держ. управління : 25.00.02 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020. 230 с.

216. Бєлай С. В., Волков І. М. Забезпечення безпеки дипломатичних структур в Україні в умовах кризових ситуацій: пошук стратегічних напрямів удосконалення організаційно-правового механізму. *Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 26 листоп. 2020 р. Київ : Ін-т УДО України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2020. С. 143–145.

ДОДАТКИ

Додаток А

Довідки та акти про впровадження результатів дисертаційного дослідження

УКРАЇНА

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОБОРОННОЇ, МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

майдан Свободи, 5, Держпром, 6 під'їзд, 4 поверх, м. Харків, 61022, тел./факс (057) 705-13-21
E-mail: depomr@kh.gov.ua

03.11.2020 № 01-12/1576

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

матеріалів дисертаційного дослідження

Волкова Ігоря Миколайовича до практичної діяльності Департаменту оборонної, мобілізаційної роботи та взаємодії з правоохоронними органами Харківської обласної державної адміністрації

Матеріали дисертаційного дослідження Волкова Ігоря Миколайовича на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку на тему: «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ» використовуються в практичній діяльності Департаменту оборонної, мобілізаційної роботи та взаємодії з правоохоронними органами Харківської обласної державної адміністрації, а саме впроваджено:

теоретичні засади функціонування організаційно-правового механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій;

наукові підходи щодо розвитку правового та організаційного механізмів державного управління забезпеченням безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій;

пропозиції щодо адаптації міжнародного досвіду в сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення;

стратегічні напрями розвитку механізму державного управління у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур іноземних держав в Україні;

практичні пропозиції з удосконалення механізму державного управління у сфері забезпечення безпеки дипломатів.

001575

Директор Департаменту

Олексій МАКСИМОВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. командира військової частини 3005
Східного оперативно – територіального
об'єднання Національної гвардії України
полковник

Михайло ЯКОБЧУК

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження

**“ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ
ОБ'ЄКТІВ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ”**

28. 10. 2020

м. Харків

здобувача наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 - державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку Волкова Ігоря Миколайовича

в службово-бойовій діяльності та підготовці особового складу військової частини 3005 Східного оперативно-територіального об'єднання Національної гвардії України

Комісія військової частини 3005 Національної гвардії України у складі:

голови комісії: заступника командира військової частини 3005 полковника Чередніченка С.В.;

членів комісії: начальника відділення бойової та спеціальної підготовки військової частини 3005 підполковника Рибальченка Р.В.;

офіцера відділення організації служби з охорони громадського порядку військової частини 3005 майора Адаменко Д.В.

розглянувши матеріали дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 - державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку Волкова Ігоря Миколайовича

Встановила:

1. Висвітлені в дисертаційному дослідженні теоретичні та практичні підходи до функціонування організаційно-правового механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій використовуються в управлінській діяльності командування та в процесі бойової і спеціальної підготовки військової частини 3005 Національної гвардії України, зокрема окремої роти з охорони дипломатичних представництв і

консульських установ іноземних держав.

2. Впровадження наукових результатів дисертаційного дослідження в процесі здійснення управлінської діяльності та в бойовій і спеціальній підготовці особового складу дозволяє вдосконалити процеси, пов'язані з практичною організацією та несенням служби, а також більш ґрунтовно навчати військовослужбовців порядку дій при виконанні службово-бойових завдань, пов'язаних з охороною об'єктів дипломатичного призначення, зокрема:

більш повно розкрити сутність, функцій та завдання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, у тому числі й в умовах кризових ситуацій;

надати характеристики правових, організаційних, тактичних засад системи забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні, у тому числі і в умовах кризових ситуацій;

розкрити зміст правових, організаційних та тактичних особливостей службово-бойової діяльності складових частин сектору безпеки держави при здійсненні такої діяльності;

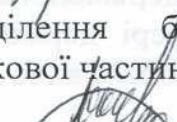
розкрити сучасний стан функціонування організаційно-правового механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні;

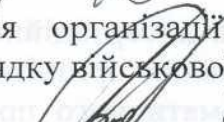
використати міжнародний досвід у забезпеченні безпеки дипломатів;

розкрити основні стратегічні напрями розвитку механізму державного управління у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур іноземних держав в Україні.

Висновок: Результати дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 - державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку Волкова Ігоря Миколайовича вважати реалізованими в службово-бойовій діяльності, бойовій і спеціальній підготовці військової частини 3005 Національної гвардії України.

Голова комісії: заступник командира військової частини 3005
полковник Сергій ЧЕРЕДНІЧЕНКО

Члени комісії: начальник відділення бойової та спеціальної
підготовки військової частини 3005
підполковник Роман РИБАЛЬЧЕНКО

офіцер відділення організації служби з охорони
громадського порядку військової частини 3005
майор Денис АДАМЕНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Г.в.о. начальника Національної академії
 Національної гвардії України
 д-р техн. наук, професор
 генерал-майор

Олександр МОРОЗОВ

впровадження результатів дисертаційного дослідження

**“ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ
 ОБ’ЄКТІВ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
 КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ”**

11. 11. 2020

м. Харків

здобувача наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 - державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку Волкова Ігоря Миколайовича

в навчальному процесі Національної академії Національної гвардії України

Комісія Національної академії Національної гвардії України у складі:

голови комісії – заступника начальника навчально-методичного центру – начальника відділу методичного забезпечення навчального процесу доктора економічних наук, старшого наукового співробітника полковника Медвідя М.М.;

членів комісії – начальника кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету кандидата військових наук полковника Панченко В.Ю., начальника науково-організаційного відділу кандидата військових наук, старшого дослідника підполковника Морозова І.Є.

розглянувши матеріали дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 - державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку Волкова Ігоря Миколайовича

Встановила:

1. Визначені в дисертаційному дослідженні організаційно-правові засади забезпечення безпеки об’єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій використовуються у навчальному процесі Національної академії Національної гвардії України на кафедрі тактико-спеціальної підготовки командно штабного факультету при підготовці за дисципліною «Службово-бойова діяльність підрозділів Національної гвардії України».

2. Впровадження наукових результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес дозволяє більш поглиблено надавати слухачам, курсантам та студентам навчальний матеріал, пов'язаний із вивченням

сутності, функцій та завдань забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення, у тому числі й в умовах кризових ситуацій;

загальної характеристики, правових, організаційних, тактичних засад системи забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій;

правових, організаційних та тактичних особливостей службово-бойової діяльності складових частин сектору безпеки держави при здійсненні такої діяльності;

сучасного стану функціонування організаційно-правового механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій;

міжнародного досвіду у забезпеченні безпеки дипломатів;

стратегічних напрямів розвитку механізму державного управління у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур іноземних держав в Україні;

Висновок: Результати дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 - державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку Волкова Ігоря Миколайовича вважати реалізованими.

Голова комісії

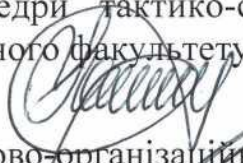
заступник начальника навчально-методичного центру –
начальник відділу методичного забезпечення
навчального процесу
полковник

Михайло МЕДВІДЬ

Члени комісії

начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки
командно-штабного факультету
полковник

Віталій ПАНЧЕНКО

начальник науково-організаційного відділу
підполковник

Ігор МОРОЗОВ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Начальник Інституту УДО України
Київського національного університету
імені Тараса Шевченкакандидат юридичних наук, доцент
Оксана ГОРОВА

АКТ

впровадження в освітній процес Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05

Волкова Ігоря Миколайовича на тему
«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ
ОБ'ЄКТІВ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ»

16 . 11 . 2020

м. Київ

Комісія Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка у складі:

голови комісії – т.в.п начальника спеціальної кафедри № 1 доктора юридичних наук, доцента Павлова Д.М.;

членів комісії – т.в.п. професора спеціальної кафедри № 1 доктора юридичних наук, доцента Микитюка М.А.;

т.в.п. доцента спеціальної кафедри №1 кандидата педагогічних наук Раздзієвського Р.М.

розглянувши на засіданні спеціальної кафедри №1 Інституту УДО України матеріали дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку Волкова Ігоря Миколайовича (протокол №3 від 16.11.2020 року)

Встановила:

Визначені в дисертаційному дослідженні організаційно-правові засади забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій можуть бути використані у освітньому процесі Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка на другому магістерському рівні при викладанні дисциплін «Організація та забезпечення охорони об'єктів» та «Організація та забезпечення безпеки фізичних осіб».

Здобувачем надано матеріали для проведення занять за такими навчальними питаннями:

1. Сутність та роль державного регулювання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій.

2. Теоретичні аспекти функціонування організаційного механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні в умовах кризових ситуацій.

3. Охорона дипломатичних представництв підрозділами Національної гвардії України: напрями вдосконалення організаційно-правового механізму державного регулювання.

4. Реалізація заходів організаційно-правового механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення іноземних держав в Україні в умовах кризових ситуацій.

5. Міжнародний досвід у сфері забезпечення безпеки дипломатичних структур: аналіз організаційно-правового механізму.

6. Стратегічні напрями удосконалення організаційно-правового механізму забезпечення безпеки дипломатичних структур в Україні в умовах кризових ситуацій

2. Впровадження наукових результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка дозволяє більш поглиблено надавати слухачам навчально-методичний матеріал за наступними напрямками:

вивчення сутності, функцій та завдань забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення;

роз'яснення основних понять та визначень у сфері забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в умовах виникнення кризових ситуацій;

вивчення сутності та ролі державного регулювання забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій;

обґрунтування правового забезпечення управління діяльністю у сфері безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій;

формування організаційного механізму забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в Україні в умовах кризових ситуацій;

розкриття особливостей підготовки організаційної складової забезпечення безпеки об'єктів дипломатичного призначення в умовах кризових ситуацій.

Висновок: Результати дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку Волкова Ігоря Миколайовича вважати реалізованими.

Голова комісії:

полковник Павлов Д.М.

Члени комісії:

полковник Микитюк М.А.

полковник Раздзієвський Р.М.

Додаток Б

Перелік основних об'єктів дипломатичного призначення, стосовно яких можуть здійснюватись заходи забезпечення безпеки

ОБ'ЄКТИ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Дипломатичне представництво (посольство, місія):

глава представництва – особа, на яке акредитуючою державою покладено обов'язок діяти в цій якості;

співробітники представництва – глава представництва і члени персоналу представництва;

члени персоналу представництва – члени дипломатичного, адміністративно-технічного і обслуговуючого персоналу представництва;

дипломатичний агент – глава і члени дипломатичного персоналу представництва;

члени адміністративно-технічного персоналу – члени персоналу представництва, які виконують адміністративно-технічні функції;

члени обслуговуючого персоналу - члени персоналу представництва, які виконують функції обслуговування;

приватний домашній робітник – особа, яка виконує обов'язки домашнього робітника у співробітника представництва і не є службовцем акредитуючої держави;

приміщення представництва - будівлі, або частини будівель, які використовуються для мети діяльності представництва, включаючи резиденцію глави представництва, незалежно від належності права власності на них, а також земельна ділянка, яка використовується з метою обслуговування будівлі чи її частини;

архіви дипломатичного представництва – усі документи, папери, кореспонденція, книги, фільми, плівки звукозапису, реєстри разом з шифрами і кодами, картотеками і будь-якими предметами обстановки, які використовуються для забезпечення їх збереження чи зберігання;

дипломатична пошта;

дипломатичний кур'єр;

транспорт дипломатичного представництва

Консульська установа (генеральне консульство, консульство, віце-консульство, консульське агентство):

глава консульської установи – особа, якій доручено діяти в цій якості;

консульська посадова особа – глава консульської установи та будь-яка інша особа, якій доручено виконання консульських функцій;

консульський службовець – будь-яка особа, яка виконує адміністративні або технічні обов'язки в консульській установі;

⇒ робітник обслуговуючого персоналу - будь-яка особа, яка виконує обов'язки з обслуговування консульської установи;

консульське приміщення – будівлі, або частини будівель, земельні ділянки, які використовуються виключно для мети діяльності консульської установи, незалежно від належності права власності на них;

⇒ консульські архіви – усі документи, папери, кореспонденція, книги, фільми, плівки звукозапису, реєстри разом з шифрами і кодами, картотеками і будь-якими предметами обстановки, які використовуються для забезпечення їх збереження чи зберігання;

транспорт консульської установи

Спеціальна місія

глава спеціальної місії – особа, на яку посилаючою державою покладено обов'язок виконувати відповідні функції;

представник посилаючої держави в спеціальній місії – будь-яка особа, на яку посилаючою державою покладено обов'язок виконувати відповідні функції у спеціальній місії;

⇒ члени персоналу спеціальної місії – члени дипломатичного, адміністративно-технічного та обслуговуючого персоналу спеціальної місії;

Спеціальна місія:

члени дипломатичного персоналу – члени спеціальної місії, які мають статус дипломата для цілей місії;

члени адміністративно-технічного персоналу – члени персоналу спеціальної місії, які виконують завдання адміністративно-технічного обслуговування місії;

члени обслуговуючого персоналу - члени персоналу спеціальної місії, які використовуються нею, як домашні службовці;

транспорт спеціальної місії

Міжнародна організація універсального характеру - Організація Об'єднаних Націй, її спеціалізовані установи, Міжнародне агентство з атомної енергії, а також будь-яка подібна організація, членський склад і відповідальність якої носять широкий міжнародний характер

Місце проживання (перебування) осіб дипломатичного представництва або консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні

Місце компактного перебування персоналу дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні, а також місце розташування їх майна у разі евакуації

Евакуаційна колона з персоналом та майном дипломатичного представництва, консульської установи, представництва міжнародної організації в Україні